

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та психології дошкільної освіти**

**Педагогічні умови використання комп'ютерних презентацій у процесі
виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя
Дипломна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

**Виконала:
студентка 6 курсу, групи 608
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Данилюк Тетяна Іванівна**

**Керівник: кандидат педагогічних
наук, доцент Журат Ю.В.**

До захисту допущено:
Протокол засідання кафедри №4
від 3 листопада 2021 р.
зав. кафедри _____ проф. Олійник М. І.

АНОТАЦІЯ

Данилюк Т. І. «Педагогічні умови використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя». – Магістерська робота.

У період дошкілля закладаються основи екологічної культури особистості. Її виховання має сприяти вихованню людини з високою внутрішньою екологічною культурою. Основи екологічної культури формуються у процесі екологічного виховання.

Найбільш дослідженими засобами виховання екологічної культури дошкільників є ілюстративний матеріал, схеми-моделі, екскурсії, дидактичні ігри, розвивальне середовище, спостереження. Але використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання екологічної культури в дітей дошкільного віку, створення для цього певних педагогічних умов в українській науці потребують ґрунтовних розвідок.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя.

Об'єкт дослідження виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя.

Предмет дослідження використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя, відповідно до виокремлених педагогічних умов.

Відповідно до мети, сформовані наступні **завдання дослідження:**

Проаналізувати педагогічну та методичну літературу з проблеми виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя засобом комп'ютерних презентацій; створити систему роботи з виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя засобом комп'ютерних презентацій.

Під час роботи використано комплекс сучасних загальнонаукових і спеціальних **методів**: теоретичних: аналіз, узагальнення, систематизація, зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, порівняння й узагальнення психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя; спостереження за діяльністю дітей і вихователів ЗДО в процесі роботи.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження та рекомендації можуть бути корисними для роботи вихователів, у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя з використанням комп'ютерних презентацій.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна культура, комп'ютерні презентації.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ОСНОВ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ 6-ГО РОКУ ЖИТТЯ	13
1.1. Проблема виховання основ екологічної культури в психолого-педагогічних дослідженнях.....	13
1.2. Комп'ютерні презентації як засіб виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя	29
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ОСНОВ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ 6-ГО РОКУ ЖИТТЯ	42
2.1. Виявлення рівнів вихованості основ екологічної культури в дітей 6-го року життя.....	42
2.2. Система роботи з виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя засобом комп'ютерних презентацій.....	62
2.3. Перевірка ефективності проведеної роботи з використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя.....	70
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ	88
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
ДОДАТКИ	98

ВСТУП

Життя людини тісно пов'язане з природою, яка завжди була для неї джерелом матеріальних і духовних сил. Але сьогодні людство зіткнулося з безліччю проблем, викликаних споживацьким ставленням людини до природи і пов'язаних з низьким освітнім рівнем населення. Наукові оцінки глобальної сучасної екологічної ситуації не оптимістичні. Вони змушують замислюватися кожен розумну людину, яка вболіває за майбутнє своїх дітей, онуків, всієї планети. Саме тому так важливо здійснювати виховання основ екологічної культури в дітей дошкільного віку, формувати особистість, яка вміє жити в гармонії з природою, відчувати себе її частиною, для якої нормою життя є дбайливе ставлення до неї, починаючи з дошкільного віку.

Дошкільний вік – це дуже відповідальний етап у формуванні дитячої особистості. В статті 4 Закону України «Про дошкільну освіту» зазначено, що дошкільна освіта – це цілісний процес, спрямований на забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку [29]. Всебічний розвиток неможливий без екологічного виховання. Отже, актуальність екологічного виховання підростаючого покоління сьогодні не ставиться під сумнів. Адже розв'язання притаманних сучасному суспільству екологічних проблем можливе лише за умови зміни поведінки людини, її ціннісних орієнтирів, виховання у підростаючого покоління особливого екологічного мислення, яке передбачає розуміння суті тих взаємозв'язків, що існують у єдності «природа – людина – суспільство», та усвідомлення власної відповідальності кожного за збереження Землі як єдино можливої екологічної ніші людства. Причому, розв'язання поставлених завдань є ефективним лише за тієї умови, що екологічне виховання буде здійснюватися з перших років життя дитини. І саме від вихователів закладів дошкільної освіти, батьків залежить досягнення його головної мети – виховання основ екологічної культури дитини.

Завдання дбайливого ставлення до природи означені в Конституції України: «кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі» [36]. У Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття» йдеться про

те, що необхідно «формувати екологічну культуру людини в гармонії її відносин з природою» [20]. В Законі України «Про дошкільну освіту» визначені головні завдання дошкільної освіти, одне з них – це свідоме ставлення до себе, оточення та довкілля [29]. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні [1] визначає державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини в усіх освітніх лініях. Зокрема зміст освітньої лінії «Дитина у природному дошкіллі» орієнтує сучасних фахівців дошкільного профілю у виборі завдань та змісту роботи з дітьми таким чином, щоб не стільки озброювати їх певною сумою знань, скільки відкривати перед ними «науку життя», яка сприяла б формуванню творчих особистостей із розвиненим почуттям власної гідності та відповідальності за свої вчинки. Відповідно до вимог Базового компонента, до кінця дошкільного періоду в дитини мають бути сформовані елементи екологічного світорозуміння, основи екологічної компетентності, вихованості, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи [1].

У педагогічній науці та практиці в даний час достатньо повно розроблені основні ідеї освіти і виховання дітей у галузі навколишнього середовища. Розроблені й впроваджені в практику теоретичні положення про організацію екологічної освіти і виховання дітей, розроблена велика кількість програм з виховання основ екологічної грамотності дошкільників, які побудовані таким чином, щоб діти мали можливість не тільки вивчати основні компоненти природного середовища і взаємозв'язку між ними, умови життя істот у зв'язку з особливостями пір року, але і навчилися орієнтуватися в навколишньому природному середовищі, забезпечувати своє безпечне проживання з різними сусідами – тваринами і рослинами.

Можливість і успішність виховання основ екологічної культури в дітей дошкільного віку доведено численними педагогічними дослідженнями (Я. Коменський, Й. Песталоцці, Д. Локк, Ж. Руссо, С. Русова, К. Ушинський та ін.). Психологами (Л. Венгер, Л. Виготський, В. Давидов, О. Запорожець,

В. Мухіна М. Подьяков, С. Рубінштейн) також доведено, що система знань дітей дошкільного віку може існувати у формі уявлень, а непонять.

Різні аспекти проблеми екологічного виховання досліджували і сучасні педагоги: А. Волкова, Н. Горопаха, О. Захлебний, І. Зверев, Н. Кот, В. Кондрашова-Діденко, О. Кудрявцева, Н. Лисенко, В. Маршицька, М. Мусієнко, Л. Міщик, С. Ніколаєва, З. Плохій, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, Н. Рижова, П. Саморукова, О. Терентьєва М. Фіцула, І. Хайдурова та інші

Ще В. Сухомлинський надавав перевагу природі, як засобу виховання основ екологічної культури дітей. У книзі «Серце віддаю дітям» він писав, що прагнув до того, щоб перш ніж відкрити книгу, прочитати по складах перше слово, діти повинні прочитати сторінки найкращої в світі книги – книги природи [68].

Н. Рижова розкриває зміст середовища екологічного розвитку, яке складається з різноманітних елементів, де кожний виконує свою функцію. Вчена вважає, що квітник, город, куточок саду, лісу, луку з різноманітними рослинами стануть важливими складовими еколого-розвивального середовища, які забезпечать постійне надходження нової інформації, збуджуватимуть пізнавальний інтерес дітей.

Н. Лисенко розглядає екскурсію як найбільш ефективний засіб виховання основ екологічної культури в дітей дошкільного віку. На її думку, екскурсія розв'язує такі екологічні завдання: стимулює стійкий пізнавальний інтерес дошкільників до об'єктів природи, розвиває здатність дітей виражати свої емоції і почуття при взаємодії з природними об'єктами, закріплює правила взаємодії з природними об'єктами, формує в дітей потреби практичного творення і надання допомоги природним об'єктам [40].

У дослідженнях Н. Кот акцентується увага на необхідності педагогічної взаємодії між закладами дошкільної освіти і родинами у розв'язанні завдань екологічного виховання дошкільників.

Н. Лисенко обґрунтувала й апробувала модель процесу екологічного виховання дошкільників, в основу якої повинні бути покладені

систематизовані знання про закономірні явища життя рослин і тварин, з якими спілкується дитина. Важливим фактором виховання основ екологічної культури в дітей вона вважає розвивальне середовище. Також Н. Лисенко важливе місце в екологічному вихованні відводить фольклору. Вона зазначає: «В усній народній творчості навколишня природа відтворена з особливою любов'ю, тому для дошкільника народні прикмети, загадки, повір'я – перлини мудрості, зразки високої моралі й благородства. Вони доступні за змістом, формою, легко сприймаються і швидко засвоюються. Саме через них малята чи не вперше дізнаються про природу і побут свого народу, його культуру й традиції» [39].

Також вченими досліджено використання ілюстративного матеріалу як засобу виховання екологічної культури, до якого віднесені: дидактичні картини, художні картини (репродукції), книжкова графіка та фотоілюстрації, схеми та моделі, діафільми, слайди, телебачення, програвачі та магнітофони.

Серії предметних і сюжетних картин С. Веретенникової «Свійські тварини», «Птахи», «Трав'янисті рослини» О. Соловйової «Чотири пори року» П. Меншикової «Дикі звірі», З. Плохій «Свійські тварини», «Дикі тварини», Н. Яришева «Дошкільникам про ліс, луг, водойму», «Дошкільникам про природу» тривалий час активно використовувалися в практиці ЗДО. Всі ці картини передають найзагальніші та найхарактерніші ознаки предметів і явищ природи без зайвої деталізації.

Схеми та моделі – найскладніші види ілюстративного матеріалу, який доступний розумінню лише дітям старшого дошкільного віку. У схемах і моделях предмети та явища природи зображуються абстрактно, передаючи не стільки зовнішні ознаки, скільки внутрішні причинно-наслідкові зв'язки, що існують у природі. Моделі допомагають вихователю не просто ілюструвати навчальний матеріал, а й по-новому подавати уже знайомі об'єкти. Важливою особливістю використання моделей є те, що найчастіше модель не просто подається у готовому вигляді, часто вона створюється на очах у дітей або й з їх участю.

У науковців є різні підходи щодо ознайомлення дітей з природою. Одним із найпоширеніших нині в ознайомленні дітей дошкільного віку з природою є екологічний підхід (Н. Горопаха, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій, О. Соцька та ін.). До основного його пріоритету віднесено екологічну освіту дошкільників (а не тільки засвоєння ними природознавчих та природоохоронних аспектів) – процес, що поєднує екологічне навчання, екологічне виховання, екологічний розвиток (особистісні якості, базові цінності).

Сучасні дослідники психологічних засад екологічного виховання С. Дерябо, Г. Пустовіт, В. Ясвін підкреслюють необхідність формування екоцентричного типу екологічної свідомості як регулятора діяльності людей у природі.

Заслуговують також на увагу праці вчених, що займаються вивченням ефективності використання мультимедійних засобів у навчанні дошкільників (С. Дьяченко, С. Новосьолова, Ю. Горвиць, Є. Зворигіна, Н. Кириченко, О. Кореганова та інші). Так, за допомогою комп'ютерних презентацій відбувається первинне ознайомлення дітей з об'єктами та явищами природи, уточнюються і конкретизуються знання дітей про природу, які вони отримані під час безпосереднього сприймання, узагальнюються їх знання про ті чи інші явища природи. Використання мультимедійних презентацій дозволяють зробити заняття емоційно забарвленими, привабливими, викликають у дитини живий інтерес, є прекрасним наочним посібником і демонстраційним матеріалом, що сприяє достатній результативності заняття.

Отже, аналіз літературних джерел засвідчив, що найбільш дослідженими засобами виховання екологічної культури дошкільників є ілюстративний матеріал, схеми-моделі, екскурсії, дидактичні ігри, розвивальне середовище, спостереження. Але використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання екологічної культури в дітей дошкільного віку, створення для цього певних педагогічних умов в українській науці потребують ґрунтовних розвідок.

Актуальність проблеми виховання екологічної культури засобом комп'ютерних презентацій зумовлена наявними суперечностями між завданнями, технологіями екологічного виховання дошкільників, потребами і станом розвитку практики екологічного виховання, можливістю і необхідністю виховання у старших дошкільників основ екологічної компетентності, як складника екологічної культури, розвитку екологічної свідомості та позитивного емоційно-ціннісного ставлення дітей до природи.

Отже, актуальність проблеми, наявність суперечностей, недостатня розробленість у теорії й практиці вітчизняної екологічної освіти дошкільників обумовили вибір теми нашого дослідження **«Педагогічні умови використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя»**.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя.

Об'єкт дослідження: виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя.

Предмет дослідження: використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя, відповідно до виокремлених педагогічних умов.

Гіпотеза: процес виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя засобом комп'ютерних презентацій буде відбуватися ефективніше за таких умов:

- урахування наявних рівнів екологічної культури в дошкільників;
- урахування вимог до комп'ютерних презентацій для дітей дошкільного віку;
- використання різних видів комп'ютерних презентацій в комплексі;
- доцільний вибір часу для демонстрування презентацій протягом дня;
- застосування засобів фіксації після перегляду презентацій.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати педагогічну та методичну літературу з проблеми виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя засобом комп'ютерних презентацій.
2. Визначити критерії та рівні сформованості основ екологічної культури в дітей 6-го року життя.
3. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, порівняння й узагальнення психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя; емпіричні – експериментальне дослідження рівнів сформованості основ екологічної культури в дітей 6-го року життя; анкетування вихователів щодо виявлення їхнього ставлення до проблеми використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя; аналіз календарних планів вихователів й освітніх програм; спостереження за діяльністю дітей і вихователів ЗДО в процесі експериментально-дослідної роботи; педагогічний експеримент щодо виявлення педагогічних умов використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя; статистичні – якісний і кількісний аналіз результатів експериментального дослідження.

Наукова новизна і теоретична значущість одержаних результатів полягає в тому, що досліджено й науково обґрунтовано педагогічні умови використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя; виявлено критерії, показники й охарактеризовано рівні сформованості основ екологічної культури в дітей 6-го року життя; подальшого розвитку дістала система роботи з виховання основ екологічної культури засобом комп'ютерних презентацій.

Практичне значення дослідження полягає у виявленні педагогічних умов використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя, розробці конспектів занять з використанням компютерних презентацій. Експериментальний матеріал може використовуватись у практиці роботи закладів дошкільної освіти, у процесі підготовки вихователів дошкільних закладів у ЗВО I-IV рівнів акредитації.

Структура і обсяг магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (76 найменувань).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ОСНОВ ЕКОЛОЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ 6-ГО РОКУ ЖИТТЯ

1.1. Проблема виховання основ екологічної культури в психолого-педагогічних дослідженнях

Ураховуючи еволюційний шлях розвитку людини, можна зазначити, що становлення її, як особистості відбувалося у тісному взаємозв'язку з природою і при постійному впливові з її сторони. Людина, є невід'ємною частиною природи і протягом усього періоду життя взаємодіє з природним середовищем. Від людської діяльності залежить збалансованість у системі «природа-людина», а від екологічного стану природи – благополуччя людини.

Елементи гармонійних, зрівноважених стосунків людського суспільства і природи закладаються ще у дитинстві, а саме у дошкільному віці. Основою їх є екологічне виховання дітей у стінах дошкільного закладу. Дана позиція закріплена у Базовому компоненті дошкільної освіти та програмі розвитку дошкільників «Українське дошкілля». У них зазначено, що метою ознайомлення дітей із природою є виховання елементів екологічного світорозуміння, екологічної вихованості (виховання любові до природи, бажання берегти і примножувати її, виховання вмінь та навичок екоцентричного типу діяльності у природі), розвиток позитивного емоційноціннісного ставлення до природного довкілля, виховання практичних умінь [1].

Проблему екологічного виховання дітей піднімали ще педагоги минулого. Великий внесок у розвиток виховання дітей на лоні природи зробив видатний педагог Я. Коменський. Він довів що людина, як частина природи, підкоряється її найголовнішим законам, які діють як у світїрослин, тварин, так і стосовно людини. К. Ушинський писав, що в дошкільників необхідно формувати широке коло знань про неживі об'єкти природи, рослинний світ,

тваринний світ, працю людей у природі. Він закликав розширити спілкування дитини із природою й дивувався тому, що «... виховний вплив природи... так мало оцінений у педагогіці». Любов до природи слід виховувати з раннього дитинства. «Дітей, що не вміють ще ходити, – писав В. Сухомлинський, – треба частіше виносити на свіже повітря, щоб вони могли бачити рідне небо, дерева, квіти, різних тварин. Усе це залишається в дитячій душі, осяяє почуттям радості, і покладає основи любові до рідної природи» [68]. У своїй роботі «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський писав: «Гадаємо, що школа майбутнього повинна найповніше використовувати для гармонійного розвитку людини все, що дає природі що зможе зробити людина для того, щоб природа служила їй. Уже через це ми повинні берегти і поповнювати природні багатства, які маємо» [68]. Він зазначав, що природа лежить в основі дитячого мислення, почуттів та творчості, тому формувати в дитини дошкільного віку ставлення до рідного краю як частки природи слід починати з раннього віку.

Різні аспекти проблеми екологічного виховання досліджують і сучасні педагоги: А. Волкова, Н. Горопаха, О. Захлебний, І. Зверев, Н. Кот, В. Кондрашова-Діденко, О. Кудрявцева, Н. Лисенко, В. Маршицька, М. Мусієнко, С. Ніколаєва, З. Плохій, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, Н. Рижова та інші. Однак, науковці екологічне виховання трактують неоднозначно:

– виховання в людини свідомого сприйняття довкілля, почуття особистої відповідальності за діяльність, що так чи інакше пов'язана з перетворенням навколишнього природного середовища, упевненості в необхідності дбайливого ставлення до природи, розумного використання її багатств [44];

– система впливу на членів суспільства для виховання екологічної культури, гуманності, науково обґрунтованого ставлення до природи на основі національних й загальнолюдських цінностей (В. Діденко, Л. Діденко, В. Кондрашова-Діденко) [22];

– виховання в людей потреби в бережливому ставленні до природи й розумному використанні її багатств у своїх власних інтересах та інтересах майбутніх поколінь (А. Толстоухов, А. Волкова);

– процес формування усвідомлено правильного ставлення до природного довкілля [74];

– ознайомлення дітей із природою, в основу якого покладено екологічний підхід, за якого педагогічний процес спирається на основні ідеї та поняття екології [76] та ін.

Ми згодні з визначенням екологічного виховання, поданого М. Фіцулою: «Екологічне виховання – систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток у дітей екологічної культури» [75].

Метою екологічного виховання є:

– виховання знань про природу, природні явища, рослинний і тваринний світ;

– розвиток естетичних почуттів: любові, поваги, бережливого ставлення по відношенню до світу природи;

– спонукання в дітях бажання доглядати за природою і тваринами, берегти і зберігати природні багатства.

Основні завдання екологічного виховання:

– формування системи елементарних знань про предмети та явища навколишнього середовища як умови життя особистості в сучасному суспільстві;

– набуття навичок розумової праці, удосконалення дослідницьких умінь, що виявляються в аналізуванні, систематизуванні, поясненні, доведенні, міркуванні;

– цілеспрямоване керівництво вихователя розвитком мислення дитини під час ознайомлення із природою, дотримання чітко сформульованого плану;

– на етапах опанування нового матеріалу, повторення, практичного застосування набутих знань і навичок доцільно опанувати метод моделювання

природних об'єктів і явищ (діти із задоволенням експериментують, вирощують квіти, саджають насіння). Процеси, що відбуваються, навчають дітей розкутості, обережності, дбайливого ставлення, вміння берегти, цінувати природні явища [46].

Таким чином, екологічне виховання передбачає розкриття сутності світу природи – середовища перебування людини, яка повинна бути зацікавлена у збереженні цілісності, чистоти, гармонії в природі. Це передбачає вміння осмислювати екологічні явища, робити висновки про стан природи, розумно взаємодіяти з нею. Естетична краса природи сприяє формуванню моральних почуттів обов'язку і відповідальності за її збереження, спонукає до природоохоронної діяльності. Здійснюється вона поетапно, починаючи з дошкільного віку, кожному з яких, з огляду на вікові особливості дошкільнят, властиві певна мета, завдання, методика.

Екологічне виховання дошкільників на сучасному етапі потребує психологічної включеності особистості в світ природи з подальшим поетапним конструюванням системи особистісного ставлення до природи (теоретичним, емоційно-ціннісним, практично-дійовим). Це забезпечує дотримання логіки формування екологічних знань, використання їхнього пізнавального та виховного значення у навчально-виховному процесі. Саме в цьому полягають особливості екологічного виховання на засадах «глибинної екології», яке передбачає формування усвідомлення єдності цілісності природи, унікальності та неповторності живих систем, взаємозв'язку та взаємозалежності явищ природи, розуміння людини як невід'ємної ланки у взаємозалежностях природи, утвердження поваги людини до всіх форм життя, гармонійного розвитку людини і природи.

Отже, екологічне виховання покликане формувати активну природоохоронну позицію. Екологічне виховання вважається вченими складником екологічної освіти й розглядається як відносно новий напрям дошкільної педагогіки, що суттєво відрізняється від традиційного ознайомлення дітей із природою.

Екологічна освіта – цілеспрямовано, організовано, планово і систематично здійснюваний процес засвоєння екологічних знань, умінь і навичок. Екологічна освіта включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, спрямована на виховання екологічної культури, як складника системи національного і громадянського виховання дошкільників.

Екологічна освіта вирішує три основні функції:

1. Формує адекватні екологічні уявлення, тобто уявлення про взаємозв'язки в системі «людина– природа – суспільство» і в самій природі. Це дає змогу особистості знати, що і як відбувається у світі природи, між людиною і природою, між природою і суспільством і як варто діяти з погляду екологічної доцільності.

2. Формує ставлення до природи. Екологічні знання не гарантують екологічно доцільної поведінки особистості, для цього необхідно ще й відповідне ставлення до природи.

3. Формує систему умінь, навичок і стратегій взаємодій із природою [4].

Крім зазначених функцій, екологічна освіта виконує ще й такі функції:

1. Розвиває комунікативні можливості дитини через з'ясування понять, які є необхідним компонентом сучасного комунікативного мінімуму кожної особистості незалежно від її освітнього і соціального стану. Не обізнана з цими поняттями дитина не може адекватно сприймати значну частину сучасної інформації, що стосується природи, здоров'я, умов, які створюють небезпеку для життя окремої людини і нації в цілому. Без цих відомостей сучасна дитина не може в майбутньому бути вільною щодо прийняття всього спектра доцільних рішень: від простого «Я» до державного «Ми».

2. Виконує важливу інформативну функцію, оскільки екологія надає дитині всебічну інформацію про природне середовище, природні ресурси, які становлять матеріальну основу існування людини, з'ясовує місце людини в природі, її зв'язки з нею і Всесвітом. Усе це забезпечує набуття навичок контакту і спілкування дитини з живою і неживою природою, формування цілісного погляду на дійсність, взаємодію людини з людиною і людини з

природою. Дитина вчиться розуміти системний принцип організації життя та природи, і що дуже важливо, у її свідомості на психоемоційному рівнісвоєчасно створюється системаієрархії таких цінностей, які становлять необхідну передумову раціонального існування нації, держави й особистості в ній.

3. Екологічна освіта і виховання формують особистість дитини, учня, молодой людини й громадянина, розвиваючи здебільшого їхню психоемоційну таінтелектуальну сфери, здатність логічно мислити, уміння передбачати наслідки своєї поведінки в природі та суспільстві, формувати ставлення до природи як світу свого буття, усвідомлювати свою долю як долю землі, а долю землі як свою особисту [75].

Результатом екологічної освіти і екологічного виховання є виховання екологічної культури особистості.

Екологічна культура – це невід’ємна частина загальної культури людини, яка охоплює різні види діяльності, а також сформоване в результаті цієї діяльностіекологічну свідомість людини (інтереси, потреби, установки, емоції, переживання, почуття, естетичні оцінки, смаки тощо) [53].

Старший дошкільний вік найбільш сприятливий для розвитку основ екологічної культури. У цьому віцідитина найбільш сприйнятлива до ідеалів краси, гармонії емоційної єдності з живою і неживою природою, почуття товаристваі колективізму, духовного розвитку та самопізнання, неформального сприйняття світу, високих моральнихідеалів. Дитина відчуває чужу біль, гостро сприймає несправедливість своїх і чужих вчинків, прагне до наслідування справедливих справ і вчинків [35]. Без такого воз’єднання неможливе виховання і розвиток екологічного світогляду та свідомості.

Можливість і успішність виховання основ екологічної культури в дітей дошкільного віку доведено численними педагогічними дослідженнями (Я. Коменський, Й. Песталоцці, Д. Локк, Ж. Руссо, С. Русова, Л. Міщик, С. Ніколаєва, З. Плохій, Н. Рижова, П. Саморукова, О. Терентьева, І. Хайдурова таін.). Психологами (Л. Венгер, Л. Виготський, В. Давидов,

О. Запорожець, В. Мухіна М. Подьяков, С. Рубінштейн) також доведено, що система знань дітей дошкільного віку може існувати у формі уявлень, а непонять. О. Запорожець вважав можливим формування уявлень, що можуть стати ядром системи знань.

Виховання основ екологічної культури дитини – складний і довготривалий процес, який вимагає посиленої уваги до пошуку найбільш ефективних засобів, форм, методів екологічного виховання, починаючи з дошкільного віку. В екологічному вихованні дошкільників необхідно відмовитися від багатьох стереотипів, які були сформовані в попередні роки. Природа не повинна розглядатися лише з утилітарної точки зору. Перш за все, необхідно показати дітям її унікальність, красу й універсальність. Уже з дошкільного віку дітям можна необхідно прищеплювати любов до навколишнього середовища, вміння його оберігати та примножувати багатства [51].

У науковців є різні підходи щодо ознайомлення дітей з природою. Одним із найпоширеніших нині в ознайомленні дітей дошкільного віку з природою є екологічний підхід (Н. Горопаха, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій, О. Соцька та ін.). До основного його пріоритету віднесено екологічну освіту дошкільників (а не тільки засвоєння ними природознавчих та природоохоронних аспектів) – процес, що поєднує екологічне навчання, екологічне виховання, екологічний розвиток (особистісні якості, базові цінності). Такий підхід орієнтує на опанування широкого екологічного змісту, який формує екологічну свідомість особистості – здатність усвідомлювати взаємозв'язки у природних середовищах існування, прогнозувати наслідки їх порушення, прагнути до екологічно доцільної діяльності в природному довкіллі [52]. Н. Лисенко зазначає, що нині назріла потреба в ставленні до екологічної освіти як універсальної та ціннісної, яка має гуманістичну спрямованість й орієнтована на збереження життя на Землі, а не лише на виконання чітко окреслених завдань для педагогічного процесу в дитячому садку. Надзавданням такого підходу дослідниця вважає виховання, збагачення

і зміцнення людськості в кожній дитині, а надалі – в дорослій людині, що дозволяє стати і бути свідомим користувачем і споживачем природних багатств: повітря, води, ґрунту, рослин і тварин, корисних копалин та ін.; бути творчим і продукувати інноваційні моделі поведінки добродійного співжиття зі світом на засадах екологічної культури [41].

Дослідники проблеми впровадження екологічного підходу в систему дошкільної освіти наголошують на необхідності його реалізації у таких площинах:

- збагачення емоційно-чуттєвого досвіду дітей, спілкування з природою у процесі оволодіння базовими знаннями про природне довкілля;
- виховання системи ціннісних орієнтацій, збагачення морально-ціннісного досвіду спілкування з природою;
- виховання необхідних складових екологічної компетентності, здатності застосовувати знання й уміння на практиці, самореалізовуватися в екологодоцільній діяльності [69].

Базуючись на ідеї про первинність емоційного зв'язку дитини з природою, науковці стверджують, що початковий етап емоційної взаємодії з найближчим природним оточенням – основа доброзичливого ставлення, моральної поведінки, пізнавального інтересу та бажання спілкуватися з природним довкіллям. Власний емоційний досвід є фундаментом для виховання «поняттєвих правил поведінки», особистісний якостей [52]. Саме тому, на переконання учених, сприяння виникненню позитивних емоційних переживань від спілкування дитини з природою – одне з найголовніших завдань, яке має вирішувати вихователь. Це перша сходинка на шляху до виховання позитивного емоційно-ціннісного ставлення дитини до природного довкілля. Зауважимо, що ціннісне ставлення до природи характеризується дослідниками [72; 73; 74] як важливий компонент природничо-екологічної компетентності особистості, як морально-естетична властивість, що виявляється в цілісному (пізнавальному, емоційному, діяльнісному) ставленні дитини до дійсності під впливом її краси, емоційної привабливості,

в глибоких переконаннях, які є сплавом раціонального мислення, емоцій та волі. А відтак, в ознайомленні дітей з природою неодмінною домінантою повинні стати емоційні складники, насамперед пов'язані з естетичними почуттями та переживаннями. У цьому контексті особливу цінність має естетико-екологічний підхід до ознайомлення дітей з природою [71]. Спираючись на синтез екології та естетики, він однаково актуалізує когнітивну, чуттєво-емоційну, мотиваційно-діяльнісну сфери дитини, запускаючи тим самим механізм цілісного пізнання нею природного довкілля.

Доцільність застосування підходу зумовлена і віковими особливостями дітей дошкільного віку, їх високою сензитивністю до краси природи, здатністю емоційно відгукуватися на її прояви, прагненням до художньо-творчої діяльності в природі чи її засобами. Згідно з означеним підходом розвиток суб'єктно-етичних стосунків між дитиною і природою відбувається за умови накопичення цінностей емоційних переживань емпатійного характеру та образної оцінки її гармонії. Автор підходу підкреслює, що спеціально організована педагогом діяльність дитини в природі здатна викликати у неї яскраві почуття й емоції по відношенню до природних об'єктів. Рефлексія цих переживань дозволяє закріплювати і накопичувати певний досвід емоційних переживань, пов'язаних з об'єктами природи. Накопичений позитивний емоційний досвід створює передумови для розвитку стійкого позитивного ставлення до природи [71].

Дієвою технологією реалізації естетико-екологічного підходу до еколого-природничої освіти дітей дошкільного віку є милування природою. Процес виховання природничо-екологічної компетентності дитини-дошкільника сучасні учені розглядають крізь призму середовищного підходу (Н. Горопаха, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко, Л. Лохвицька, З. Плохій, Н. Рижова, Г. Тарасенко та ін.), наголошуючи на тому, що жоден метод чи форма освітньої роботи з дітьми, вилучені з контексту функціонування середовища (предметно-розвивального, природного, соціального тощо), не здатні замінити цілісного системного педагогічного впливу на особистість

дитини з його участю. Середовищний підхід в еколого-природничій освіті передбачає педагогічно доцільну організацію екологорозвивального простору дитини та побудову на цій основі системи педагогічних взаємин з нею [55]. При цьому важливим є позитивне сприйняття дитиною цього середовища, що можливе за умови її залученості в процес його створення та вдосконалення [72].

У численних психолого-педагогічних дослідженнях наголошується на цінності природно-розвивального середовища для розвитку та саморозвитку дітей. Учені акцентують увагу на тому, що всі елементи такого середовища – куточок живої природи, грядки, клумби, мікросередовища природних екосистем, екологічні стежки тощо – слід облаштовувати у такий спосіб, щоб дитина могла включатися в безпосередню діяльність: споглядати, діяти, творити. З. Плохій зауважує, що дуже важливо якомога повніше використати можливості освітнього середовища дошкільного закладу для екологічного виховання дітей. Адже порівняно з наступною ланкою освіти (початковою школою) вони набагато ширші. А саме: наявність природного (куточки природи в групах, екологічні стежини, квітники, городні та садові ділянки тощо) та предметного (обладнані місця для спостережень, проведення дослідів, дидактичних ігор тощо) середовищ; можливість екологізації різних видів діяльності дітей – ігрової, пізнавальної, мовленнєвої, образотворчої, трудової, музичної; організація прогулянок, екскурсій, короткочасних та довготривалих спостережень у доквіллі, елементарної дослідницької діяльності; щоденне спілкування з батьками та залучення їх до виховного процесу [49].

Дослідники одностайні в думці, що виховання в дошкільників природничо-екологічної компетентності неможливе поза межами діяльнісного підходу, який виводить процес пізнання на практичний рівень, сприяє формуванню в них досвіду екологомотивованої діяльності в природному доквіллі (Г. Беленька, Л. Зайцева, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева та ін.). Ґрунтуючись на висновках психологів про виняткову роль активності

(діяльності) людини у пізнанні творчому перетворенні довкілля, розвитку психіки індивіда (Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонт'єв, Р. Немов, Я. Пономар'єв, Н. Тализіна, С. Рубінштейн та ін.), учені наголошують, що первинними у проектуванні й організації освітнього процесу є діяльність і дії, які задані змістом освіти [28]. Дослідники стверджують, що категорія діяльності – центральна у взаєминах людини з навколишнім світом та в становленні особистості. Особистість, зазначає З. Плохій, неможливо створити як річ, наділивши її бажаними якостями. Вона формується лише в процесі діяльності людини [52]. У процесі ознайомлення дітей з природою діяльність може мати пізнавальний, естетичний, природоохоронний характер, бути прагматичною (розглядатися з позицій «корисності» для людини) чи непрагматичною (спрямованою на задоволення духовних потреб людини без порушення процесу життєдіяльності об'єкта в середовищі його існування). На думку науковців, найважливіша характеристика особистості з високим рівнем природничо-екологічної компетентності – прагнення до непрагматичної взаємодії зі світом Природи [52]. Діяльнісний підхід до ознайомлення дошкільників з природою реалізується засобами різноманітних технологій. До найпоширеніших з них відносять спостереження, експериментально-дослідницьку діяльність, працю в природі, ігрову, проектну, інтерактивні, художньо-творчі технології тощо. В контексті діяльнісного підходу нині набуває поширення освітня стратегія, побудована на засадах педагогіки емпauerменту – спрямовуючої до дій філософії, що застосовується у будь-якій діяльності. У педагогічній площині емпauerмент пов'язують з формуванням активної позиції дитини щодо вирішення певних проблем. Вітчизняні науковці – розробники емпauerмент-педагогіки (Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун) – наголошують, що для повноцінного розвитку дитині варто виходити із зони комфорту й намагатися розв'язувати складні життєві ситуації самостійно – домірно своїм можливостям. Застосування основних положень емпauerмент-педагогіки знайшло місце в освітній стратегії «Освіта для сталого розвитку», яка

нині активно проходить апробацію в освітніх закладах України (включаючи й дошкільні). Її пріоритетом є не запам'ятовування фактичного матеріалу, а вироблення власного ставлення до ситуації і вміння приймати рішення на основі розуміння інформації, бажання своїми справами допомагати планеті та іншим людям [56].

Характерною для сучасної еколого-природничої освіти є презентована в наукових дослідженнях і втілена в практику дошкільного виховання ідея цілісного (холістичного) пізнання природного довкілля (Г. Беленька, Н. Гавриш, В. Ільченко, І. Кіндрат, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко, З. Плохій, Т. Пушкарьова, Г. Тарасенко та ін.), яка ґрунтується на гармонійному поєднанні раціонального й чуттєвого, теоретичного й творчодієвого його осягнення, інтегрує водночас різні напрями розвитку дитини. Така ідея лягла в основу інтегрованого підходу до організації ознайомлення дошкільників з природою. Важливість реалізації цього підходу в системі дошкільної освіти дослідники пояснюють інтегрованим характером екологічних знань, які включають елементи знань з біології, географії, хімії, фізики, а також медичні, валеологічні, економічні, правові знання; впливом екологічної освіти на різнобічний розвиток дитини; особливостями організації життєдіяльності дітей в умовах ЗДО. Вони наголошують, що інтегрований підхід забезпечує цілісність навчально-виховного процесу, сприяє створенню умов для застосування дітьми набутих знань у різних видах діяльності [50]. Нареалізацію означеного підходу спрямована ціла низка авторських технологій, які пропонують інтеграцію зарізними напрямками розвитку. Так, інтегруванню пізнавального (ознайомлення з природою), фізичного та соціального розвитку сприяють: технологія «Театр фізичного розвитку й оздоровлення» (М. Єфименко), яка має на меті використання можливостей фізичної культури для сприяння розвитку здорової, всебічно розвинутої та гармонійної особистості, успішно адаптованої до навколишнього середовища; технологія досягнення рівноваги між особистістю та соціоприродним середовищем засобами ботмерівської гімнастики (Н. Пахальчук), спрямована

на забезпечення взаємодії рухової сфери дитини з природними ритмами Всесвіту. Інтеграція екологічного й художньо-естетичного розвитку дитини забезпечується технологією використання казки у вихованні основ екологічної культури дошкільників (Г. Беленька, Т. Науменко), автори якої пропонують розглядати авторську казку з науковою основою як ефективний засіб засвоєння дітьми екологічних уявлень та стимулювання до екологічно доцільної поведінки та діяльності; технологією використання пейзажного живопису у вихованні естетичного ставлення до природи (Г. Беленька, О. Половіна), що спрямована на розвиток почуттєвої сфери дітей у процесі ознайомлення їх з природою.

Глибокому і різнобічному пізнанню природного довкілля сприяє і використання інтегрованих завдань з пріоритетом логіко-математичного змісту (Т. Кривошея). У практику роботи дошкільних закладів України нині впроваджується нова технологія STREAM-освіта, яка має інтегрований характер, передбачає формування уявлень та вмінь дітей у різних галузях науки: природничої, технологій, читання та письма (опрацювання змісту тексту, його розуміння, підготовку до письма), інженерії, мистецтва, математики; акцентує увагу на вивченні точних наук, виховує культуру інженерного мислення. Ґрунтуючись на інтегрованому та міждисциплінарному підходах, розробники технології (К. Крутій, Т. Грицишина та ін.) зазначають, що метою освітньої роботи з дошкільниками є забезпечення взаємопроникнення й систематизація знань дітей, становлення в них цілісної та багатовимірної картини світу, розвиток пізнавальних здібностей, гнучкості мислення, вмінь і навичок [37].

Як показує теорія і практика еколого-природничої освіти дошкільників, усі окреслені підходи здатні гармонійно співіснувати і взаємодіяти задля реалізації її генеральної мети – усвідомлення дитиною виняткової цінності природи та себе як її частини, здатності до співжиття із нею на засадах моральності та екологічної культури. Такий полілог сучасних підходів створює, за словами Г. Тарасенко, своєрідну філософію педагогічної

підтримки, забезпечує екологію дитинства, формуючи задану якість – екологічну культуру – у природовідповідних для дитини видах діяльності [70], ефективно моделює різні варіанти її добродійної поведінки у природному довкіллі.

В екологічно вихованої дитини сформована екологічна свідомість – індивідуальна і колективна (суспільна) здатність усвідомлювати нерозривний зв'язок кожної окремої людини і всього людства загалом з цілісністю і відносною незмінністю природного середовища існування людини, усвідомлення необхідності використання цього розуміння у практичній діяльності, вміння і звичка діяти стосовно природи, не порушуючи зв'язок і колообіг природного середовища, сприяти їхньому поліпшенню для життя нинішнього і майбутніх поколінь людей. Це визначення підтверджено дослідженнями З. Плохій, яка обґрунтувала й довела, що складовою формування екологічної свідомості є уявлення дітей про внутрішні взаємозв'язки у природі.

Формування екологічної свідомості особистості, як стверджують С. Дерябо та В. Ясвін, конкретизується на 3-х рівнях [21]:

- 1) формування адекватних екологічних уявлень про систему «людина – природа», що сприяє розумінню їх єдності;
- 2) формування ставлення до природи, яке визначає характер напрямів взаємодії з природою, її мотивів, стимулює поведінку й дії з погляду екологічної доцільності;
- 3) формування системи вмінь і навичок взаємодії з природою.

В. Скребець наголошує на тому що, рівень екологічних знань дітей старшого дошкільного віку дозволяє робити дошкільникам перехід від уявлень до понять. Автор стверджує, що у порівнянні з попереднім віком їх понятійний рівень досить широкий і великий за обсягом, що сприяє ще кращому формуванню екологічної культури. Елементи навчальної діяльності впливають на те, що під керівництвом вихователя оцінна діяльність переходить на якісно новий етап. Автор нагадує, що діти вже здатні бачити

красу природи, радіти квітучим травам і деревам, милуватися ними. Важливий оцінний момент – прагнення й уміння порівнювати, зіставляти форму природних предметів (квітів, листя) у реальній дійсності або з минулим досвідом, тобто в оцінці збільшується раціональний момент [66].

Успіх виховання екологічної культури в дошкільників великою мірою залежить від урахування низки педагогічних умов. У вчених-педагогів поки що не склалося єдиної думки в питанні, які саме умови сприяють ефективному засвоєнню дітьми екологічних знань та вихованню їх на основі екологічної культури. На думку З. Плохій, головною умовою успішного виховання в дітей екологічної культури є вміння поєднати навчальний матеріал екологічного змісту із практичною діяльністю дітей у природному середовищі [50].

На думку З. Плохій успіх виховання екологічної культури залежить від [51]:

- використання різних видів діяльності дошкільників. На організовані заняття з природи слід виносити узагальнюючі теми після того, як діти набудуть досвіду безпосередньої взаємодії з об'єктами і явищами природи;

- використання провідних методів екологічної освіти: спостереження, експериментування, моделювання, продуктивної діяльності, розв'язання проблемних ситуацій, педагогічного спілкування;

- дотримання провідних принципів організації педагогічного процесу: багатоманітності форм і методів інтеграції;

- домінування радості від процесу пізнання, взаємодії зі світом природи;

- відповідності розвивального середовища та педагогічного процесу особливостям розвитку та саморозвитку дитини, формуванню особистісних якостей: сприйнятливості, чутливості, спостережливості, допитливості, розсудливості, відповідальності, самостійності, креативності.

Виховання основ екологічної культури дошкільників, на думку З. Плохій, Н. Лисенко, Г. Беленької, Н. Горопахи та інших, має бути наочно-

діяльнішим. Для виховання екологічної свідомості та екологічної культури дошкільнят Н. Горопаха пропонує такі методи і форми роботи:

- метод спостереження за навколишнім середовищем; екологічні бесіди, спрямовані на набуття знань з екологічного виховання дітей;
- метод аналізу ситуацій, що стимулює звертання до досвіду інших;
- ігрові методи (ситуаційно-рольові, дидактичні, творчі, імітаційні, ділові, що сприяють кращому засвоєнню інформації);
- дослідження (спостереження, порівняння, опис, передбачення, класифікація та вимірювання);
- методи пошукової діяльності (психодрама – метод групової роботи, де діти виконують ролі, моделюють життєві ситуації; проєктивне малювання – для розуміння власних думок і почуттів; психодіагностика – метод, при якому діти, виявляють себе спілкуються без допомоги слів);
- музикотерапія (встановлює взаєморозуміння, довіру);
- метод інтеграції (театралізована, музична, рухлива діяльність) [15].

Отже, загальні підходи до екологічної освіти й виховання дітей на сучасному етапі були предметом досліджень цілої низки вчених (Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Горопаха, Л. Зайцева, К. Крутій, Л. Присяжнюк, О. Соцька, Г. Тарасенко, які довели можливість і успішність виховання основ екологічної культури в дітей старшого дошкільного віку.

Вченими доказано, що екологічна культура формується у дошкільному віці, коли діти ознайомлюються з особливостями довкілля. Основу її становлять елементарні знання про природу. Чим більше дитина знатиме про природу, виявлятиме свою зацікавленість до живих і неживих об'єктів, тим менше вона завдасть шкоди навколишньому середовищу й краще засвоїть норми та правила поведінки в природному оточенні. Для успішного виховання екологічної культури необхідно дотримуватися певних педагогічних умов.

1.2. Комп'ютерні презентації як засіб виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя

Базова програмарозвитку «Я у Світі» орієнтує педагога на доцільність використання комп'ютера в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти. У розділі «Дошкільник і комп'ютер» програми подано обґрунтування необхідності ознайомлення дітей з інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ) та їх значенням в житті суспільства, розглянуто відповідні вікові можливості дітей старшого дошкільного віку, визначено загальні завдання цієї роботи [1].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій відкриває педагогам можливість для широкого впровадження в практику нових методичних розробок, спрямованих на інтенсифікацію і реалізацію інноваційних ідей освітньо-виховного процесу, зокрема виховання основ екологічної культури. На відміну від звичайних технічних засобів навчання, інформаційно-комунікативні технології дозволяють не тільки наситити дитину великою кількістю готових, суворо відібраних, відповідним чином організованих знань, але й розвивати інтелектуальні, творчі здібності, любов до рідного краю, природи, і що дуже актуально в дошкільному дитинстві – вміння самостійно здобувати нові знання.

Відповідно до вимог Базової програми розвитку «Я у Світі» комп'ютер повинен стати в закладі дошкільної освіти ядром розвивального предметного середовища. Він розглядається не як окремий навчальний, ігровий пристрій, а як універсальна інформаційна система, здатна з'єднатися з різними напрямками освітнього процесу, збагатити їх і докорінно змінити розвивальне середовище дошкільного закладу в цілому. Досвід доводить, що педагог, який веде заняття з використанням мультимедіа-проектора чи комп'ютера, має якісні переваги перед колегами, що діють тільки в рамках традиційних технологій.

У порівнянні з традиційними формами навчання комп'ютерні технології, на думку А. Волосюк, мають низку переваг, а саме:

- інформація на екрані комп'ютера в ігровій формі викликає у дітей величезний інтерес;
- несуть в собі наочний тип інформації, зрозумілий дітям дошкільного віку;
- рухи, звуки та мультиплікація надовго привертають увагу дитини;
- заохочення самим комп'ютером, при вирішенні проблемних завдань, є стимулом пізнавальної активності дітей;
- надають можливість індивідуалізації навчання;
- дозволяють моделювати такі життєві ситуації, які не завжди можна побачити в повсякденному житті (політ ракети, повінь, несподівані незвичайні ефекти);
- формують елементарні навички рефлексії [12].

Упровадженню комп'ютерних технологій в освітній процес ЗДО присвячена низка праць. Так, у дослідженнях Л. Босової, Ю. Горвіца, А. Горячева, О. Зворигіної, Ю. Первіна розглянуто проблеми формування інформаційної грамотності старших дошкільників, санітарно-гігієнічних та ергономічних вимог до розвивальних комп'ютерних програм для дітей і проведення занять з використанням комп'ютерної техніки. Так, С. Дяченко наголошує на можливості вже в дошкільному дитинстві оволодіти комп'ютерними технологіями за умови, якщо комп'ютерні засоби не матимуть для дитини шкідливих наслідків їх застосування [26].

С. Дяченко дає поняття «комп'ютерна грамотність» в структурі інформаційної компетентності – одного з видів ключових життєвих компетентностей сучасної людини та визначає її як один з видів базової умілості, що ґрунтується на знаннях про персональний комп'ютер, програмне забезпечення та інформаційно-комунікаційні технології й зумовлює свободу та результативність дій в організованому інформаційному середовищі, а поняття «основи комп'ютерної грамотності» щодо дітей дошкільного віку автор розглядає як початковий (елементарний) рівень комп'ютерної

грамотності, який забезпечує результативне використання персонального комп'ютера на основі виконання певних дій (маніпуляцій) [26]. Використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання в ЗДО вона розглядає в двох аспектах:

- упровадження ІКТ у дидактику дошкільної освіти й педагогічних методів їх застосування, розробки структури занять, рекомендацій щодо санітарно-гігієнічних і ергономічних вимог, проблем безпеки з організації комп'ютерно-ігрового комплексу (КІК) у ЗДО;

- висвітлення питань всебічного розвитку дітей засобами ІКТ навчання.

Дослідниця стверджує, що використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі ЗДО:

- стимулює творчу активність дітей;
- збагачує інтелектуальний, естетичний, моральний розвиток дитини;
- сприяє оволодінню вміннями вирішувати завдання конструкторської діяльності та допомагає формуванню просторових уявлень;
- забезпечує можливості для розвитку наочно-образного мислення, умови набуття комунікативних навичок, цілеспрямованості й соціалізації;
- сприяє більш успішному вивченню предметів тощо [26].

З. Дорошенко вважає, що впровадження нових інформаційних технологій в освітній процес суттєво позначається на реалізації принципу наочності – одного з основних принципів педагогіки [24]. Активне впровадження комп'ютерних технологій розширює можливості дітей в отриманні інформації, але ще більшою мірою створює умови для вербалізації навчання, тому що мультимедійні технології активізують візуальний і слуховий канали отримання інформації та здатні сформувати адекватний зоровий образ, стати ефективним засобом наочності в розвиваючій роботі з дітьми. Автор підкреслює, що сучасні інформаційно-комунікативні технології в освітньо-інформаційному середовищі ЗДО мають виконувати такі функції:

- виступати як засіб навчання;

- виконувати роль технічного засобу автоматизації процесу навчання дитини, що включена у пізнавальну, дослідницьку, експериментальну роботу, який дає змогу мобільно працювати з текстом, графічним, звуковим або відео документом, якісно подавати інформацію, обробляти її, спілкуватися зі своїми однолітками;
- бути зразком сучасних інформаційних технологій та розвивати навички оволодіння ними;
- виступати ефективним тренажером, що розвиває пізнавальну і творчу активність особистості, спонукає її приймати власні рішення, бачити їх результат, перевіряти їх правомірність [26].

М. Кадемія підкреслює, що залежно від дидактичного призначення комп'ютер можна використовувати як джерело знань, посібник для самостійної роботи, засіб ілюстрації, повторення та систематизації. Його застосовують як окремо, так і в комплексі – одночасно або послідовно поєднують різні за навчальними й виховними можливостями засоби перед поясненням, під час пояснення чи повторення навчального матеріалу [31].

На думку І. Дичківської, використання комп'ютерів в освітньому процесі відбувається за багатьма напрямками:

- як засіб індивідуалізації навчання. За допомогою завдань та індивідуальної роботи дошкільника з комп'ютером досягають значних успіхів у засвоєнні матеріалу. Адже комп'ютер фіксує всі етапи його роботи, оцінює її. Вихователь має змогу будь-коли проаналізувати його дії.
- як джерело інформації. Через комп'ютер можна отримувати величезну кількість інформації, яку вихователь може використовувати в навчальному процесі. Але комп'ютерна інформація не повинна замінювати підручник, книги, інші джерела знань.
- як засіб оцінювання, обліку та реєстрації знань. Для цього використовують програми з контрольними та екзаменаційними питаннями, відповідями на них та нормативами оцінювання кожної відповіді. Комп'ютер не тільки оцінює відповіді, а й видає рекомендації щодо виправлення помилок.

– як засіб творчої діяльності дітей. Сучасне програмне забезпечення комп'ютерів дає змогу творчо працювати дошкільникам;

– як засіб заохочення до навчання в ігровій формі. Робота на комп'ютері стимулює успішне виконання навчального завдання, як дослідницький пошук, тип мислення [23].

О. Луцинська підкреслює критерії відбору ІКТ, що гарантують відповідність їх віковим особливостям дітей дошкільного віку, а отже придатні для застосування в ЗДО. До них вона відносить:

– інформаційно-комунікаційні технології є розвивальними: усі засоби, які використовуються при навчанні дітей дошкільного віку, є розвивальними і навчальними за своєю природою, інші – виключаються;

– сприяють співпраці та інтеграції : формують вміння дитини діяти як самостійно, так і в команді, потребують спільної діяльності з дорослим, іншими дітьми;

– створюють і підтримують ситуацію гри : гра є провідною діяльністю дітей дошкільного віку, і, як імітація соціального життя, вона відіграє центральну роль у процесі засвоєння нових знань, умінь і навичок; ігрові ІКТ поряд з реальними іграшками та предметами можуть стати альтернативними моделями життєвих ситуацій;

– «прозорість» і наочність: функції ІКТ мають бути чітко визначеними та наочними;

– соціальна прийнятність: в інформаційно-комунікаційних технологіях не повинно бути сцен насильства, в іншому разі дітям нав'язуються стереотипи соціально неприйнятної, агресивної поведінки, і якщо засоби ІКТ не відповідають даному критерію, їх використання в будь-якому навчальному контексті не може бути виправданим;

– дозованість в часі і змісті: інтеграція ІКТ повинна підтримувати усвідомлення питань здоров'я і безпеки та залучення батьків у процес дошкільної освіти, оскільки впровадження будь-яких інновацій у процес

навчання та виховання дітей має здійснюватися у тісній взаємодії з батьками [42].

Сьогодні перед вихователями постала серйозна проблема використання комп'ютера для показу мультимедійних презентацій на заняттях, батьківських зборах, святах тарозвагах, виготовлення наочних посібників для індивідуальної роботи з дітьми. За даними ЮНЕСКО, коли Людина слухає, вона запам'ятовує 20 % мовної інформації, коли дивиться – 30% видимої інформації, коли бачить і слухає – більше 50% усієї інформації.

Отже, необхідність застосування в освітньому процесі дітей дошкільного віку мультимедійних презентацій, які як аудіовізуальні засоби можуть впливати на різні органи чуття, – беззаперечна.

Необхідність застосування комп'ютерних презентацій у дошкільній освіті, як вважає Т. Коваленко, насамперед для виховання екологічної компетентності дошкільників, також зумовлена складністю об'єктів вивчення (скажімо, певних явищ довкілля), які неможливо продемонструвати лише вербальними засобами і за допомогою одиничного зображення. Комп'ютерні презентації дають змогу «вийти» за межі навчального середовища на занятті; зробити видимим те, що неможливо побачити неозброєним оком, імітувати будь-які ситуації і процеси в довкіллі [12].

Мультимедійна презентація – це зручний і ефективний спосіб представлення інформації за допомогою комп'ютерних програм. Він поєднує в собі динаміку, звук і зображення, тобто ті чинники, які найдовше утримують увагу дитини. Одночасний вплив на два найважливіші органи сприймання – слух і зір – дає змогу досягти набагато більшого ефекту в освітньому процесі дошкільників [31]. Автор вважає, що це основою будь-якої сучасної презентації є полегшення процесу сприймання і запам'ятовування інформації за допомогою яскравих образів. Більше того, презентація дає педагогу змогу самостійно скомпонувати навчальний матеріал з огляду на особливості конкретної вікової групи і теми так, щоб домогтися максимального розвивального ефекту заняття, бесіди, спостереження тощо.

Методисти Н. Борак, О. Маркова, А. Волосюк, З. Дорошенко зазначають, що мультимедійні презентації дозволяють представити навчальний і розвиваючий матеріал як систему яскравих опорних образів, наповнених вичерпною структурованою інформацією в алгоритмічному порядку. В цьому випадку задіюються різні канали сприйняття, що дозволяє закласти інформацію не лише у фактографічному, але і в асоціативному виді в пам'ять дітей. Подача матеріалу у вигляді мультимедійної презентації скорочує час навчання, вивільняє ресурси здоров'я дітей.

Таким чином, основою будь-якої сучасної презентації є полегшення процесу зорового сприйняття і запам'ятовування інформації за допомогою яскравих образів. Форми і місце використання презентації (або навіть окремого її слайду) на занятті залежать, звичайно, від змісту цього заняття і мети, яку ставить педагог.

Н. Борак підкреслює, що мультимедіа-заняття, які проводяться на основі комп'ютерних навчальних програм з усіх предметів, дозволяють інтегрувати аудіовізуальну інформацію, яка представлена в різній формі (відеофільм, анімація, слайди, музика, презентація), стимулюють мимовільну увагу дітей завдяки можливості демонстрації явищ та об'єктів природи в динаміці. Застосування слайдів з об'єктами природи, що супроводжуються живим звуком або музичною композицією, викликає позитивні емоції і переживання. Така презентація дає можливість відчувати ніжність, здивування й захоплення світом живої природи [5].

Використання мультимедійних презентацій, на думку І. Леус, дозволяє зробити заняття емоційно забарвленими, привабливими, викликають у дитини живий інтерес, є прекрасним наочним посібником і демонстраційним матеріалом, що сприяє хорошій результативності заняття [38]. Вона підкреслює, що застосування комп'ютерних презентацій в процесі навчання дітей має низку переваг, а саме:

- здійснюється полісенсорне сприйняття матеріалу;

- можливість демонстрації різних об'єктів за допомогою мультимедійного проектора в багаторазово збільшеному виді;
- об'єднання аудіо-, відео- і анімаційних ефектів в єдину презентацію, що сприяє якісному сприйманню інформації;
- активізація зорових функцій, окомірних можливостей дитини;
- комп'ютерні презентаційні слайд – фільми зручно використовувати як роздавальний матеріал для занять з дошкільниками тощо [38].

Але, успішність використання презентації, як підкреслює О. Чекан, при проведенні занять залежить від того, наскільки чітко визначена її структура: послідовність викладення матеріалу, добір різноманітних зображень, анімаційних ефектів та інших елементів, що супроводжують пояснення; урахувані вікові особливості дітей; ретельно визначена сутність того, про що необхідно розповісти з теми заняття [33].

Однією з найпоширеніших помилок при створенні презентацій є бажання помістити у презентацію велику кількість відомостей, графічних зображень та анімаційних ефектів, які лише відвертають увагу дітей від змісту навчального матеріалу.

Перед створенням презентації необхідно:

- визначити тему та призначення презентації, спосіб демонстрації;
- розробити сценарій презентації;
- продумати зміст усіх слайдів, їх стиль та оформлення [12].

За структурою презентації поділяються на лінійні та розгалужені. Презентації лінійної структури створюються для послідовного викладання матеріалу з використанням мультимедійних засобів. Вони містять лише тези повідомлення, які допомагають усвідомити його зміст, та ілюстрації. Презентації, які використовуються для узагальнення і систематизації знань та у визначенні рівнів навчальних досягнень, завдяки гіпертекстовим посиланням мають розгалужену структуру. Працюючи з ними за своїм робочим місцем, дитина має змогу опрацювати запропонований матеріал з урахуванням індивідуальних здібностей.

Основні слайди презентації повинні мати: 1) титульний аркуш; 2) основні пункти презентації; 3) список джерел (до 5 основних); 4) завершальний слайд.

Вимоги щодо структури та змісту навчального матеріалу [67]:

- викладайте матеріал стисло, з максимальною інформативністю тексту;
- слідкуйте за відсутністю нагромодження, чітким порядком у всьому;
- ретельно структуруйте інформацію;
- використовуйте короткі та змістовні заголовки;
- необхідно ретельно продумати інструкції до виконання завдань: їх чіткість, лаконічність, однозначність;
- форма представлення інформації повинна відповідати рівню знань дітей.

Вимоги щодо врахування фізіологічних особливостей дитини у сприйнятті кольорів і форм:

- стимулюючі (теплі) кольори сприяють збудженню й діють як подразники (у порядку спадання інтенсивності впливу: червоний, оранжевий, жовтий);
- дезінтегруючі (холодні) кольори заспокоюють, викликають сонливий стан (у тому самому порядку: фіолетовий, синій, блакитний, синьо-зелений, зелений);
- нейтральні кольори: світло-рожевий, жовто-зелений, коричневий;
- поєднання двох кольорів – кольору знака і кольору фону – суттєво впливає на зоровий комфорт, причому деякі пари кольорів не тільки стомлюють зір, а й можуть спричинити стрес (наприклад: зелені символи на червоному фоні);
- найкраще поєднання кольорів шрифту і фону: білий на темно-синьому, чорний на білому, жовтий на синьому;
- кольорова схема має бути єдиною для всіх слайдів;
- будь-який фоновий малюнок втомлює очі та знижує ефективність сприйняття даних;
- підсвідомість легко вловлює чіткі, яскраві малюнки, що швидко змінюються, вони краще запам'ятовуються;

– будь-який другорядний об'єкт, що рухається (анімаційний), знижує якість сприйняття матеріалу, відволікає, порушує динаміку уваги;

– підключення у вигляді фонового супроводу нерелевантних звуків (пісень, мелодій) швидко втомлює, знижує продуктивність сприймання [42].

Критерії освітніх презентацій за О. Лушинською:

- повнотарозкриття теми;
- структуризація інформації;
- наявність і зручність навігації;
- відсутність фактичних помилок, достовірність поданої інформації;
- оригінальність оформлення презентації;
- обґрунтованість і раціональність використання засобів мультимедіа та анімаційних ефектів;
- придатність презентації для обраної цільової аудиторії;
- грамотність використання кольорового оформлення;
- використання авторських ілюстрацій, фонів, фотографій, відеоматеріалів;
- наявність, обґрунтованість і грамотність використання фонового звуку;
- розміщення і комплектування об'єктів;
- єдиний стиль слайдів [42].

Під час планування презентацій, як рекомендує О. Осин, необхідно [47]:

– визначити основні моменти заняття з урахуванням вікових особливостей дітей;

– визначити мету презентації, продумати, як вона співвідноситься з очікуваними результатами;

– зміст презентації повинен залежати від мети заняття, інтересу та рівня знань дітей.

– використовувати загальні й зрозумілі слова і фрази, фокусуючи увагу на меті заняття.

Питання, яким слід приділити особливу увагу:

- Чи добре сприймається інформація?

– Чи зрозумілі малюнки та ілюстрації, чи достатньо ілюструють вони дану тему?

– Чи є завершення презентації таким, що запам'ятовується?

– Чи задоволені Ви самі своїм заняттям?

Вважаємо, що з урахуванням вищеперелічених вимог до створення мультимедійних презентацій, навіть найскладніший матеріал буде добре засвоюватися дітьми.

На сучасному етапі мультимедійна презентація, найбільш оптимально та ефективно відповідає триєдиній дидактичній меті заняття:

– освітня мета: створювати сприятливі умови для збагачення, розширення, систематизації знань, уявлень дитини про довкілля та власне «Я»; осмислення зв'язків і відносин в різних сферах життєдіяльності.

– розвиваюча мета: розвиток пізнавального інтересу у дітей, уміння узагальнювати, аналізувати, порівнювати; активізація творчої діяльності дітей дошкільного віку.

– виховна мета: виховувати культуру дитячих бажань, сприяти становленню системи елементарних цінностей. Надавати простір для реалізації позитивних задумів у різних сферах життєдіяльності [47].

Мультимедійні технології, як зауважує А. Волосюк, можуть бути використані:

– Як організаційний момент заняття та оголошення теми.

– Для мотивації діяльності.

– В процесі пізнавальної діяльності, як інформаційно-навчальний посібник.

– Як супровід пояснення педагога.

– В перетворювальній діяльності.

– В оцінно-контрольній діяльності [12].

Однак необхідно пам'ятати про гігієнічні норми і рекомендації роботи за комп'ютером:

1. Максимальна одноразова тривалість роботи на комп'ютері не має бути більшою на день, ніж зазначено нижче:

Для дітей 6 років – 15 хв;

Для дітей 6 років, які належать до групи ризику за станом зору, – 10 хв;

2. Частина доби, що рекомендована для занять на комп'ютері: перша половина дня – оптимальна, друга – допустима.

Заняття з використанням комп'ютера у другій половині дня слід проводити в період другого підйому добової працездатності, в інтервалі від 15,5 год до 16 год 30 хв, після денного сну і полуденку.

3. Максимальна тривалість роботи, що рекомендована на комп'ютері протягом тижня для дітей 5 і 6 років – 1-2 рази.

4. Дні тижня, що рекомендовані для занять на комп'ютері, – вівторок, середа. У п'ятницю займатися на комп'ютері небажано через тижневу втоми.

5. З метою профілактики зорового стомлення доцільно проводити офтальмотренаж (спеціальні вправи для очей). Зорову гімнастику проводять двічі протягом розвивального заняття з використанням комп'ютера: перший раз – усередині роботи на комп'ютері (після 5 хв роботи для п'ятирічних і після 7-8 хв – для шестирічних дітей) та другий раз – після завершення роботи на комп'ютері або після завершення всього розвивального заняття з використанням комп'ютера.

На думку С. Гурьєва, за умови систематичного використання комп'ютерних презентацій в освітньому процесі ЗДО в поєднанні з традиційними методами навчання та педагогічними інноваціями, значно підвищується ефективність навчання дітей з різнорівневої підготовкою [19]. При цьому відбувається якісне посилення результату освіти внаслідок одночасного впливу кількох технологій. Інтерактивні навчальні програми дають можливість організувати одночасне навчання дітей, що володіють різними здібностями і можливостями. Поряд з освітніми функціями, інформаційні комп'ютерні технології можуть впливати і на фізичний стан дітей дошкільного віку.

Отже, використання мультимедійних презентацій дозволяють зробити заняття емоційно забарвленими, привабливими, викликають у дитини живий

інтерес, є прекрасним наочним посібником і демонстраційним матеріалом, що сприяє достатній результативності заняття.

Мета будь-якої сучасної презентації – полегшення процесу зорового сприйняття і запам'ятовування інформації за допомогою яскравих образів. Впливаючи на органи почуттів комплексом фарб, звуків, словесних інтонацій, мультимедійні технології викликають у дитини різноманітні відчуття, які аналізуються нею, порівнюються, зіставляються з уже наявними уявленнями та поняттями. Крім мети, презентація містить перелік компонентів, з яких вона складається. Також слід указувати, під час якого заняття (з ознайомлення з навколишнім, з ознайомлення з природою тощо) ця презентація буде використана.

Перегляд мультимедійних презентацій пропонують дітям під час фронтальних та підгрупових занять, а також у процесі індивідуальної роботи. Вони дають дошкільникам змогу ліпше зрозуміти новий навчальний матеріал, узагальнити отримані знання, а ще – активізують пізнавальний інтерес до нової теми, сприяють засвоєнню ними запропонованого матеріалу.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ОСНОВ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ 6-ГО РОКУ ЖИТТЯ

2.1. Виявлення рівнів сформованості основ екологічної культури в дітей 6-го року життя

З метою перевірки впливу комп'ютерних презентацій на процес виховання екологічної культури в дітей 6-го року життя нами був організований і проведений експеримент на базі ЗДО № 33 «Оселя талановитих», який охоплював 40 дітей 6-го року життя, по 20 дітей в експериментальній і контрольній групах (додаток А).

Наше експериментальне дослідження проводилося у три послідовні та взаємопов'язані етапи. *На першому* (констатувальному) етапі дослідження ми вивчали рівні сформованості екологічної культури в дітей 6-го року життя, використовуючи низку доцільно дібраних діагностичних методів.

Другий етап дослідження (формувальний) полягав у проведенні зі старшими дошкільниками серії занять із використанням комп'ютерних презентацій.

Третій етап дослідження передбачав проведення контрольного обстеження дошкільників за методикою констатувального етапу із метою виявлення ефективності запропонованої нами серії занять із використанням комп'ютерних презентацій.

Для з'ясування рівнів сформованості екологічної культури в старших дошкільників ми розробили програму обстеження, яка містить: 1) методику обстеження; 2) систему диференціації отриманих результатів за критеріями та їх показниками.

Методика обстеження передбачала застосування таких діагностичних методів: спостереження за дітьми на заняттях, під час дидактичних ігор

наекологічну тематику, трудової діяльності у куточку природи, мандрівки екологічною стежинкою, бесіди з ними, розв'язування екологічного змісту задач.

Виходячи із завдань Базового компонента дошкільної освіти та освітньої програми «Впевнений старт» для виявлення рівнів сформованості екологічної культури нами були розроблені такі критерії сформованості екологічної культури в старших дошкільників: мотиваційно-пізнавальний, когнітивний, операційно-поведінковий (додаток В).

Визначені критерії розкриваються через показники, відповідно до яких ми виділяємо високий, середній та низький рівні їх сформованості.

Високий рівень характеризується високим ступенем прояву (не менше 70%) виділених показників, а саме: дитина розуміє, що навколишнє природне довкілля – це складна система, в якій взаємодіють живі й неживі об'єкти природи. Усвідомлює, що без неживих об'єктів (води, повітря, світла і сонячного тепла) не можуть існувати живі об'єкти (рослини і тварини); знає і називає найпоширеніших представників тваринного і рослинного світу; вміє згрупувати представників природного довкілля за зовнішніми ознаками (дерева, кущі, трави; звірі, птахи, комахи), місцем популяції; розуміє роль людини в процесі побудови гармонійних відносин з об'єктами природи і збереження довкілля в цілому;

Дитина емоційно позитивно реагує на об'єкти та явища природи; висловлює елементарні емоційні судження, позитивно мислить; виявляє активність до сприймання та здобуття пізнавальної інформації про природу; виявляє співчуття, емоційно відгукується на реакції живих істот; завдяки антиципації, намагається об'єктивно оцінювати власну поведінку у природному середовищі та дії інших.

Дитина прагне до активної взаємодії з природою: здійснює пізнавальну, трудову, дослідницьку діяльність тощо; дитина володіє навичками вирощування рослин, догляду за тваринами; володіє навичками

природоохоронної діяльності (виготовляє нескладні годівнички, підгодовує тварин взимку), бережно ставиться до природи.

Для **середнього рівня** характерний високий ступінь прояву більше половини показників (50-60%), а саме: дитина має достатнє уявлення про навколишнєприродне довкілля, як систему, в якій взаємодіють живі й неживі об'єкти природи. Усвідомлює, що без неживих об'єктів (води, повітря, світлаї сонячного тепла) не можуть існувати живі об'єкти (рослини і тварини); з незначною допомогою дорослого називає найпоширеніших представників тваринного і рослинного світу, групує представників природного довкілля за зовнішніми ознаками (дерева, куші, трави; звірі, птахи, комахи), місцем популяції; засвідчує розуміння ролі людини в процесі побудови гармонійних відносин з об'єктами природи і збереження довкілля в цілому в стандартних ситуаціях.

Дитина не яскраво проявляє позитивні емоції під час спостережень за об'єктами та явищами природи, стисло висловлює елементарні емоційні судження (наприклад, красиво, некрасиво); виявляє готовність до сприймання та здобуття пізнавальної інформації про природу за умови її цікавого подання; за допомогою педагога здатна оцінити власну поведінку в природному середовищі та дії інших.

Дитина не завжди прагне до активної взаємодії з природою з власної ініціативи, за вказівкою педагога може доглядати за рослинами та тваринами; частково володіє навичками природоохоронної діяльності (за вказівкою дорослого бере участь у виготовленні годівничок, підгодовує тварин взимку); проявляє повагу до довкілля, виявляє емпатію, бережливе ставлення до нього, користуючись вказівками педагога.

Низький рівень характеризується мінімальним проявом визначених показників (неменше 30%), а саме: дитина має елементарні уявлення про навколишнєприродне довкілля. Не розуміє, що природа – це складна система, в якій взаємодіють живі й неживі об'єкти природи. Не усвідомлює, що без неживих об'єктів (води, повітря, світлаї сонячного тепла) не можуть існувати

живі об'єкти (рослини і тварини); за допомогою дорослого називає найпоширеніших представників тваринного і рослинного світу, допускає суттєві помилки під час групування представників природного довкілля за зовнішніми ознаками (дерева, кущі, трави; звірі, птахи, комахи), місцем популяції; нерозуміє, що важливу роль в процесі побудови гармонійних відносин з об'єктами природи і збереження довкілля в цілому відіграє людина.

Дитина не проявляє позитивних емоцій під час спостережень за об'єктами та явищами природи, не висловлює елементарних емоційних суджень; не виявляє готовності до сприймання та здобуття пізнавальної інформації про природу; не здатна об'єктивно оцінювати власну поведінку у природному середовищі та дії інших.

Дитина не прагне до активної взаємодії з природою, не володіє вміннями вирощувати рослини, доглядати за тваринами відповідно до вимог програми; не володіє навичками природоохоронної діяльності (не бере участі у виготовленні годівничок, не підгодовує тварин взимку), не демонструє навичок бережливого ставлення до природи.

Реалізація нашої експериментальної роботи почалась із проведення констатувального етапу дослідження, що полягав у здійсненні комплексної роботи з дітьми 6-го року життя експериментальної та контрольної груп із метою виявлення рівнів сформованості основ екологічної культури (додатки В-М)

Комплексна робота передбачала:

1) проведення індивідуальних бесід та індивідуально-групових дидактичних ігор із дітьми 6-го року життя експериментальної та контрольної груп для з'ясування рівнів їхніх знань про навколишнє природне довкілля, рослинний і тваринний світ та взаємозв'язки між ними, про роль людини в побудові гармонійних відносин з об'єктами природи і збереження природного довкілля;

2) проведення індивідуальних бесід з дітьми 6-го року життя із використанням ілюстрацій, розв'язування екологічних задач. Їх метою було – з'ясувати емоційну реакцію дитини на об'єкти та явища природи;

3) спостереження за дітьми 6-го року життя експериментальної і контрольної груп під час занять, мандрівок екологічною стежиною, трудової діяльності для виявлення готовності дитини до сприймання та здобуття пізнавальної інформації про природу, вміння доглядати зарослинами та тваринами, виявлення у дітей навичок природоохоронної діяльності.

Розробляючи діагностичні бесіди таігри для виявлення ступеня сформованості когнітивного критерію у дітей 6-го року життя, ми виходили із вимог нової редакції Базового компонента дошкільної освіти, зокрема змісту освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі» та програми розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт».

Бесіди про взаємозв'язок живих і неживих об'єктів навколишнього природного довкілля та роль людини в побудові гармонійних відносин з об'єктами природи і збереження довкілля (додаток В), покликані були з'ясувати чи має дитина уявлення про навколишнє природне довкілля, як складну систему, в якій взаємодіють живі й неживі об'єкти природи та чи розуміє вона роль людини в побудові гармонійних відносин з об'єктами природи і збереження природного довкілля (додаток В).

Аналіз відповідей вихованців на запитання цих бесід дозволяє стверджувати, що у більшості дошкільників експериментальної групи (52%) на момент констатувального експерименту були наявні уявлення про навколишнє природне довкілля, як складну систему, в якій взаємодіють живі й неживі об'єкти природи. Деякі діти давали розгорнуті відповіді, наводили приклади живих та неживих об'єктів природи. Але 48% дітей давали короткі відповіді на запитання: «Вода потрібна, щоб пити», «повітря – щоб дихати», «сонце – щоб зігрівати все, що знаходиться на землі». 36% дітей експериментальної групи не змогли зробити висновок про взаємозв'язок між об'єктами живої і неживої природи.

Проаналізувавши відповіді дітей на констатувальному етапі експериментального дослідження, ми виявили, що 40% дошкільників ЕГ та 36% дітей КГ мають фрагментарні уявлення про роль людини в побудові гармонійних відносин з об'єктами природи і збереженні довкілля. 28% дітей ЕГ та КГ нерозуміють, який вклад вони можуть зробити у збереження природного довкілля, лише 20% дітей назвали деяких тварин і рослини, що занесені до Червоної книги України.

Із метою виявлення сформованості знань дошкільників про рослини і тварин, вміння їх групувати були проведені дидактичні ігри «Хто де мешкає?», «Дерево, кущ, рослина» (додаток Д) з використанням ілюстративного матеріалу. Запитуючи в дітей яких вони знають свійських та диких тварин, які тварини живуть у лісі, на подвір'ї, у повітрі, ми з'ясували, що 80% дітей ЕГ та КГ здебільшого ознайомлені зі свійськими тваринами. Наприклад: «свійські тварини – це ті, що живуть вдома (котик, собачка, хом'ячок), «ті, що дають молочко». Із тварин, що літають у повітрі, діти назвали горобця, синичку, ворону, тобто тих птахів, яких діти могли бачити у дворі, на дачі тощо. Тварин, що живуть у холодних краях і жаркій місцевості діти майже не назвали.

Відповіді дітей довели, що старші дошкільники знають назви звірів, птахів, комах, але розповісти про них можуть дуже мало. Відповіді дітей, як правило, були короткими та характеризували тварину тільки з одного боку. Наприклад: про окремі зовнішні ознаки – «у метелика красиві крильця», «горобець сіренький», «у синички жовтий животик»; про особливості поведінки – «дятел стукає дзьобом по дереву», «сова літає уночі»; про спосіб харчування – «коза їсть траву», «вовк полює на зайця», «павук ловить мух»; про те, які звуки видають – «ворона каркає», «їжачок фиркає»; про роль свійських тварин у житті людини – «бджола робить мед», «корова дає молоко», «кінь катає людей, щось їм перевозить», «з вовни барана роблять шубки, ковдри» та ін. Були й такі відповіді, в яких проявився страх дитини по відношенню до окремих представників тваринного світу. Так, наприклад,

«собака буває злою», «вовк має великі, страшні зуби», «ворона чорна та страшна», «мухи разносять інфекцію», «комар кусає і висмоктує кров».

Тільки 16% дітей КГ та 8% дітей ЕГ назвали своє ставлення до тварин почуттям любові. Решта відповідали, що ставляться до тварин «добре», «гарно». Це дозволяє говорити про те, що у дітей переважає «суб'єктно-об'єктне» ставлення до тварин.

У 60% дітей ЕГ та КГ на момент констатувального експерименту були сформовані фрагментарні знання про різні рослини. 36% дітей ЕГ та 28% дітей КГ не змогли зробити класифікацію рослин за місцем зростання та за зовнішніми ознаками. Так, декоративні кущі, бузок вони віднесли до дерев.

З метою ви явлення ставлення дітей до об'єктів живої природи нами були проведені спостереження за дітьми під час мандрівки екологічною стежиною (додаток Л). Під час взаємодії з об'єктами природи 36% дітей майже не виявляли позитивні емоції від краси природи; на питання «Як змінилися кущі, дерева?» більшість дітей (60%) відповіло коротко «Кущі дерева стали зеленими». На запитання про умови росту рослин 80% дітей не змогли дати відповідь.

Для з'ясування емоційної реакції дитини на об'єкти та явища природи дітям була запропонована вправа «Опиши осінній ліс». 80% дітей у своїй відповіді використовували прості речення («На поляні стоять олені», «Листя стали жовтими та червоними», «Жовті листя покрили землю», «Вода в річці стала темною»), емоційна реакція на красу природи була виражена слабо: діти не помітили краси від сонячних променів, що пробивались скрізь гілки дерев; яскравих барв неба, яке відображалось у водах річки.

Для виявлення здатності дитини співчувати та емоційно відгукатися на реакції живих істот, виявлення спроможності оцінювати власну поведінку в навколишньому природному довкіллі та дії інших дошкільникам були запропоновані екологічні задачі (додаток К).

Із відповідей дітей було встановлено, що 28% дітей ЕГ та 24% дітей КГ зривають лугові квіти, 32% дітей ЕГ та КГ не звертають увагу на сміття

навколо озера – вони самі здатні кинути пусту пляшку або стаканчик від морозива на землю.

Третя ситуаційна задача викликала труднощі у 64% дітей, вони з трудом підбирали речення від імені живих тварин, наприклад: «Зайчєня говорить: «Мені страшно, тому я тремчу», «Рибка говорить: «Мені важко дихати», «Мураха каже: «Дивись під ноги, не наступи на мене». Відповіді на четверту ситуаційну задачу показали, що діти розуміють, що не можна ламати гілки дерев, кидати склянки у водойми, розаряти пташині гнізда, але 52% дітей ЕГ та 48% дітей КГ не розуміють що трапиться якщо це робити.

Для виявлення прагнення дитини до активної взаємодії з природою (пізнавальна, дослідницька, трудова діяльність) були проведені спостереження за дітьми під час пошуково-дослідницької діяльності (додаток Ж). У процесі проведення мозкового штурму на занятті ми з'ясували, що із рослин дошкільникам найбільше подобаються: малина, півонія, тюльпани, тому що малина смачна на смак, півонія дуже пахне, тюльпани дуже красиві, різнокольорові. Проте пояснити значення цих рослин у природі та в житті людини вдалося незначній частині вихованців. Також діти не змогли пояснити чому герань пахне, навіщо кактусу колючки, якарослина виділяє кисень вночі. Тобто, можна зробити висновок про те, що більшість дітей не зацікавлена у здобутті інформації про природу. Це підтверджено і активністю дітей під час проведення дослідів з рослинами. Деякі діти відволікалися, розмовляли, не здатні були зробити висновки із проведених дослідів (чим дихають рослини, для чого рослинам потрібно світло, значення ґрунту для життя кімнатних рослин).

З метою виявлення вмінь дітей доглядати за тваринами та рослинами та навичок природоохоронної діяльності була організована трудова діяльність у куточку природи. Проведені бесіда з вихованцями та спостереження за ними показали, що 84% опитаних дітей ЕГ мають удома тварину (собачку, котика, акваріумних рибок, хом'ячка), але беруть участь у догляді за ними 72% і то частково, це не є їх постійним обов'язком, 100% дітей ЕГ та КГ знають, як

допомогти птахам узимку. Вони із задоволенням розповідають, як можна зробити годівниці, чим саме годувати пташок. У процесі самостійної трудової діяльності діти виготовили годівнички із пластикових пляшок із допомогою вихователя закріпили її на гілці дерева (додаток М). Також діти з задоволенням виконали роботу по догляду за тваринами (додаток М).

Знання дітей щодо рослин теж неоднозначні. Більшість дітей (52%) ЕГ вважають, що рослини вирощують для краси, 36% опитаних – для очищення повітря, 8% – для приємного запаху; решта дітей не змогли відповісти на цезапитання.

Знання дітей про умови, які необхідні для життя рослин, виявились також дуже різні. Так, 12% дітей вважають, що рослини достатньо тільки поливати. Близько 32% дітей відповідали що «для рослин потрібні сонце і вода», 28% – «світло, тепло і вода». І тільки 28% дітей докладно розповіли про догляд за кімнатними рослинами, зазначили необхідність підживлення, рихлення ґрунту. Спостереження за дітьми показали, що більшість дітей ЕГ та КГ (52% та 60% відповідно) правильно поливають кімнатні рослини, рихлять ґрунт, обережно, під керівництвом вихователя, зривають сухі листки. Водночас спостереження показали, що самостійно, з власної ініціативи діти не займаються доглядом за кімнатними рослинами, які є в куточку природи та груповій кімнаті (таблиця 2.1).

Отже, спостереження за трудовою діяльністю дітей у природі показали, що далеко не всі вони люблять працювати. Результати спостереження підтверджені відповідями дітей під час бесіди з ними. Проаналізувавши результати бесід, дидактичних ігор, отримані дані занесли до таблиць 2.1., 2.2., 2.3., 2.4., 2.5., 2.6. Дані оцінені в балах. Дитина отримувала 3 бали за повну, самостійну відповідь; 2 бали – за відповідь з невеличкою допомогою вихователя; 1 бал – за відповідь з допомогою вихователя. Тоді, високий рівень сформованості основ екологічної культури за певним критерієм мала дитина, що отримала 10-12 балів, середній рівень – дитина отримала 6-9 балів, низький рівень – 0-4 бали.

Таблиця 2.1

Зведені результати бесід на виявлення сформованості основ екологічної культури за когнітивним критерієм у дітей ЕГ(в балах) на констатувальному етапі дослідження

№ п\п	П.І. дитини	Бесіда №1	Бесіда №2	Дидактична гра «Хто де мешкає?»	Дидактична гра «Дерево, кущ, рослина»	Рівні сформованості
1	Алдошин Анатолій	1	1	1	1	Н (4)
2	Кириченко Тетяна	1	1	1	1	Н (4)
3	Кравченко Валерія	3	3	2	2	В (10)
4	Непомняща Богдана	2	2	2	2	С (8)
5	Андрієнко Марина	2	2	2	2	С (8)
6	Володський Дмитро	1	1	1	1	Н (5)
7	Мотрій Саша	2	2	2	1	С(7)
8	Гаркавий Кирило	2	2	2	2	С(8)
9	Лодягин Дан	3	3	2	2	В (10)
10	Марчук Ігор	3	3	3	2	В (11)
11	Граб Свят	2	2	2	2	С (8)
12	Матвієєко Богдан	2	2	1	2	С(7)
13	Радченко Марина	1	1	1	1	Н(4)
14	Суховайненко Поліна	1	1	1	1	Н(4)
15	Іщенко Анна	2	2	1	2	С(7)
16	Богдан Максим	1	1	2	2	С(6)
17	Володська Даша	2	2	2	2	С(8)
18	Сидоров Саша	2	1	2	2	С(7)

Продовження таблиці 2.1.

№ п\п	П.І. дитини	Бесіда №1	Бесіда №2	Дидактична гра «Хто де мешкає?»	Дидактична гра «Дерево, кущ, рослина»	Рівні сформованості
19	Шевель Матвій	1	1	2	2	С(6)
20	Устіменко Артем	1	1	1	1	Н(4)

Високий – 15% Середній – 55% Низький – 30%

Таблиця 2.2.

Зведені результати бесід на виявлення сформованості основ екологічної культури за когнітивним критерієм у дітей контрольної групи (в балах) на констатувальному етапі дослідження

№п\п	П.І. дитини	Бесіда №1	Бесіда №2	Дидактична гра «Хто де мешкає?»	Дидактична гра «Дерево, кущ, рослина»	Рівні сформованості
1	Алдошин Анатолій	1	1	1	1	Н(4)
2	Єременко Марія	1	1	1	1	Н(4)
3	Капорін В'ячеслав	3	3	3	3	В(12)
4	Кравченко Матрій	2	2	2	2	С(6)
5	Михайленко Олеся	2	2	1	2	С(7)
6	Мінакова Олександра	1	1	1	1	Н(4)
7	Овчинників Євген	2	2	2	2	С(8)
8	Новицька Катерина	2	1	2	2	С(7)
9	Ноздрюхіна Аня	2	2	1	2	С(7)
10	Позняк Богдан	3	3	3	3	В(12)
11	Сметана Данііл	2	2	2	2	С(8)
12	Сторчієнко Владислав	2	2	2	2	С(8)

13	ТолкачоваІрина	1	1	1	1	Н(4)
----	----------------	---	---	---	---	------

Продовження таблиці 2.2.

№ п\п	П.І. дитини	Бесіда №1	Бесіда №2	Дидактич на гра «Хто де мешкає?»	Дидактична гра «Дерево, кущ, рослина»	Рівні сформованості
14	Шупік Арина	1	2	2	1	С(6)
15	Яровий Євген	2	2	1	2	С(7)
16	Вертюков Ярослав	1	1	1	1	Н(4)
17	Калітіна Даша	3	3	3	3	В(12)
18	Жирнов Саша	1	2	2	1	С(6)
19	Кравченко Єгов	2	2	2	2	С(8)
20	Бердніков Богдан	2	2	1	2	С(7)

Високий – 20%

Середній – 55%

Низький – 25%

Зведені результати показали, що діти експериментальної та контрольної груп мають уявлення про навколишнє природне довкілля, як складну систему, в якій взаємодіють живі й неживі об'єкти природи на середньому рівні.

Графічне зображення рівнів сформованості основ екологічної культури за когнітивним критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп подано на рис. 2.1.

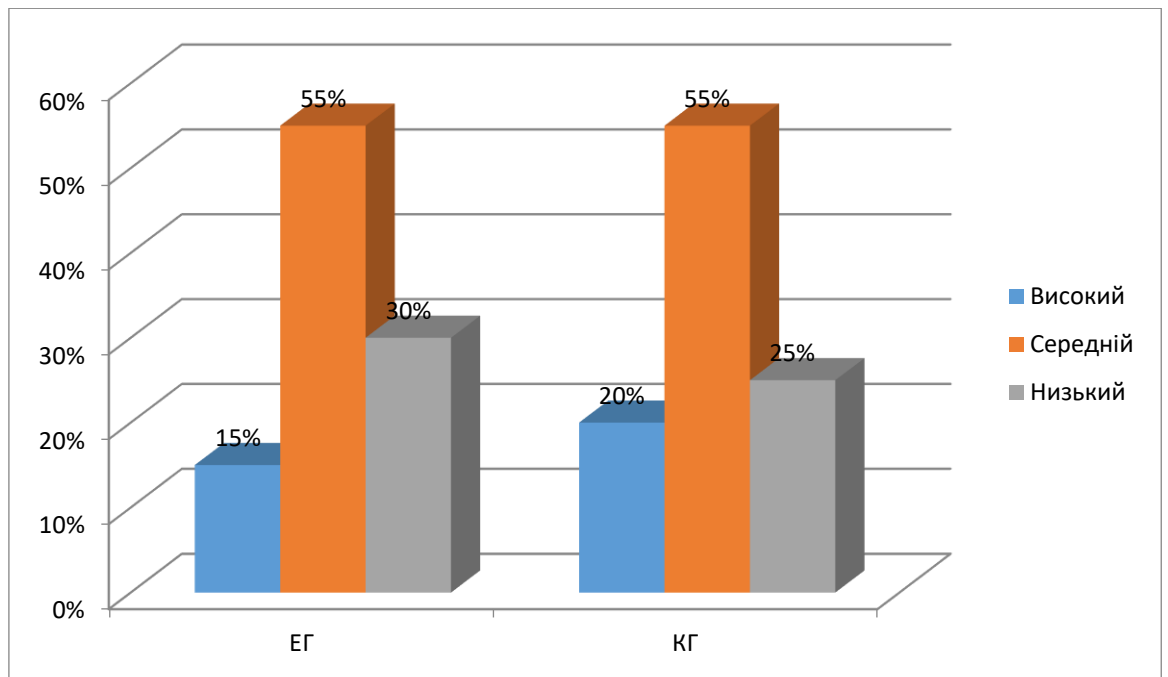

Рис. 2.1. Рівні сформованості основ екологічної культури за когнітивним критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп на констатувальному етапі дослідження

Дані діаграми нарисунку 2.1.свідчать про те, що сформованість основ екологічної культури за когнітивним критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп майже однакова й знаходиться на середньому рівні.

Таблиця 2.3.

Зведені результати бесід на виявлення сформованості основ екологічної культури за мотиваційно-пізнавальним критерієм у дітей експериментальної групи (в балах) на констатувальному етапі дослідження

№п\п	П.І. дитини	Вправа «Опиши осінній ліс»	Спостереження за дітьми під час мандрівки екологічною стежінкою	Розв'язання екологічних ситуацій				Рівні сформованості
				1	2	3	4	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Алдошин Анатолій	2	1	1	1	1	1	Н(7)

Продовження таблиці 2.3.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	Кириченко Тетяна	1	2	1	1	1	1	Н(7)
3	Кравченко Валерія	2	1	1	1	1	1	Н(7)
4	Непомняща Богдана	3	3	3	3	2	2	В(16)
5	Андрієнко Марина	2	2	2	2	2	2	С(12)
6	Володський Дмитро	2	2	2	2	1	1	С(10)
7	Мотрій Саша	1	1	1	1	1	1	Н(6)
8	Гаркавий Кирило	2	2	2	2	1	1	С(10)
9	Лодягин Дан	2	2	2	2	2	2	С(12)
10	Марчук Ігор	2	2	2	2	2	2	С(12)
11	Граб Свят	2	2	2	2	1	1	С(10)
12	Матвісеко Богдан	2	1	1	1	1	1	Н(7)
13	Радченко Марина	1	1	1	1	1	1	Н(6)
14	Суховайненко Поліна	3	3	3	3	2	2	В(16)
15	Іщенко Анна	2	2	2	2	2	2	С(12)
16	Богдан Максим	2	1	1	1	1	1	Н(7)
17	Володська Даша	2	2	2	2	2	2	С(12)
18	Сидоров Саша	2	2	2	2	2	2	С(12)
19	Шевель Матвій	2	1	1	1	1	1	Н(7)
20	Устіменко Артем	2	2	2	2	2	2	С(12)

Високий – 10%**Середній – 50 %****Низький – 40 %**

Зведені результати бесід на виявлення сформованості основ екологічної культури за мотиваційно-пізнавальним критерієм у дітей контрольної групи (в балах) на констатувальному етапі дослідження

№п\п	П.І. дитини	Вправа «Опиши осінній ліс»	Спостереження за дітьми під час мандрівки екологічною стежінкою	Розв'язання екологічних ситуацій				Рівні сформованості
				1	2	3	4	
1	Алдошин Анатолій	1	2	1	1	1	1	Н(6)
2	Єременко Марія	3	3	3	3	2	2	В(16)
3	Капорін В'ячеслав	2	2	2	3	2	2	С(13)
4	Кравченко Матрій	2	2	2	2	1	1	С(10)
5	Михайленко Олеся	2	2	3	2	1	1	С(11)
6	Мінакова Олександра	1	2	1	1	1	1	Н(7)
7	Овчинників Євген	2	2	2	2	2	1	С(11)
8	Новицька Катерина	2	1	2	2	1	1	С(9)
9	Ноздрюхіна Аня	2	2	2	2	1	1	С(10)
10	Позняк Богдан	3	3	3	3	2	2	В(16)
11	Сметана Данііл	2	2	2	2	2	2	С(12)
12	Сторчієнко Владислав	1	2	1	1	1	1	Н(7)
13	Толкачова Ірина	1	1	1	1	1	1	Н(6)
14	Шупік Арина	1	2	1	1	1	1	Н(7)
15	Яровий Євген	2	2	2	2	1	1	С(10)
16	Вертюков Ярослав	2	2	2	2	1	1	С(10)
17	Калітіна Даша	3	3	3	3	2	2	В(16)
18	Жирнов Саша	2	2	2	2	1	1	С(10)

№п\п	П.І. дитини	Вправа «Опиши осінній ліс»	Спостереження за дітьми під час мандрівки екологічною стежінкою	Розв'язання екологічних ситуацій				Рівні сформова- ності
19	Кравченко Єгов	2	2	2	2	2	2	С(12)
20	Бердніков Богдан	2	2	2	2	1	1	С(10)

Високий – 15%

Середній – 55%

Низький – 30%

Зведені результати показали, що діти виявили вміння екологічно доцільно ставитися до тварин, рослин, неживих об'єктів природи, вміння охороняти природне довкілля на середньому рівні, але недостатньо емоційно виражають своє ставлення до навколишніх природних об'єктів.

Графічне зображення рівнів сформованості основ екологічної культури за мотиваційно-пізнавальним критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп подано на рис. 2.2.

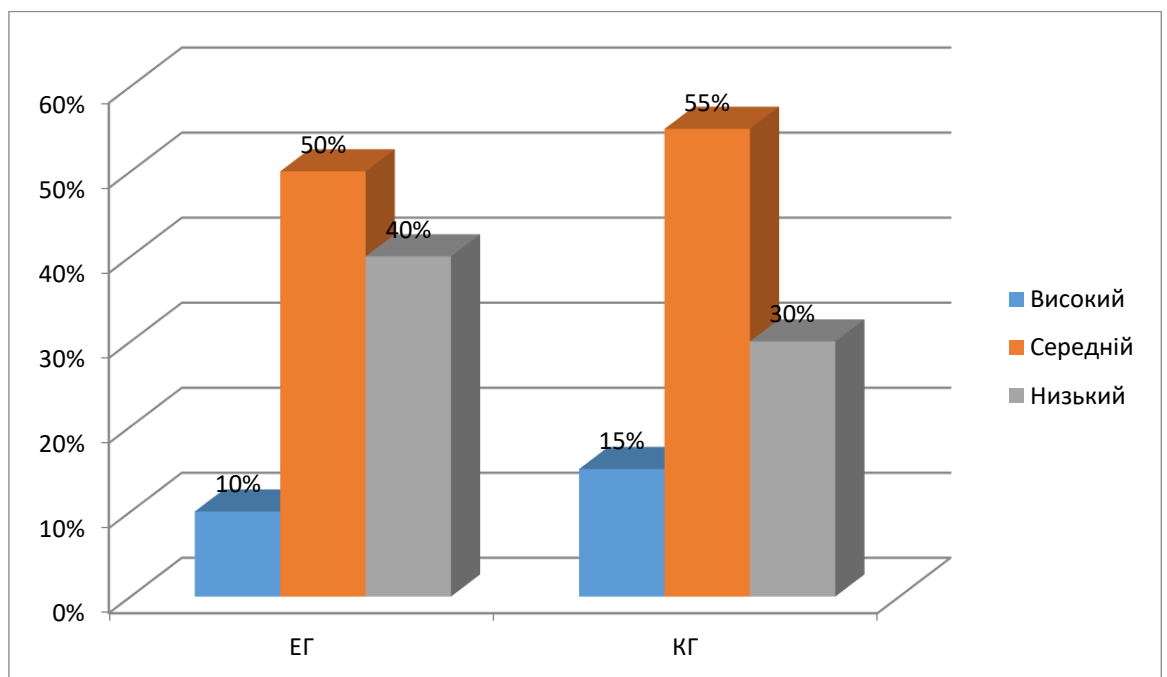

Рис. 2.2. Рівні сформованості основ екологічної культури за мотиваційно-пізнавальним критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп на констатувальному етапі дослідження.

Дані діаграми на рисунку 2.2. свідчать про те, що сформованість основ екологічної культури замотиваційно-пізнавальним критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп майже однакова і також знаходиться на середньому рівні.

Таблиця 2.5

Зведені результати бесід на виявлення сформованості основ екологічної культури за операційно-поведінковим критерієм у дітей експериментальної групи (в балах) на констатувальному етапі дослідження

№п/п	П.І. дитини	Прагнення дитини до активної взаємодії з природою	Уміння вирощувати рослини, доглядати за тваринами	Навички природоохоронної діяльності	Рівні сформованості
1	Алдошин Анатолій	2	1	1	Н(4)
2	Кириченко Тетяна	2	2	1	С(5)
3	Кравченко Валерія	1	2	1	Н(4)
4	Непомняца Богдана	3	2	3	В(8)
5	Андрієнко Марина	2	2	1	С(5)
6	Володський Дмитро	1	2	1	Н(4)
7	Мотрій Саша	2	1	2	С(5)
8	Гаркавий Кирило	1	2	2	С(5)
9	Лодягин Дан	2	2	1	С(5)
10	Марчук Ігор	3	2	3	В(8)
11	Граб Свят	2	1	2	С(5)

№п\п	П.І. дитини	Прагнення дитини до активної взаємодії з природою	Уміння вирощувати рослини, доглядати за тваринами	Навички природоохоронної діяльності	Рівні сформованості
12	Матвієєко Богдан	2	2	2	С(6)
13	Радченко Марина	1	2	1	Н(4)
14	Суховайненко Поліна	1	2	1	Н(4)
15	Іщенко Анна	2	2	1	С(5)
16	Богдан Максим	2	1	1	Н(4)
17	Володська Даша	1	2	2	С(5)
18	Сидоров Саша	2	2	2	С(5)
19	Шевель Матвій	1	2	1	Н(4)
20	Устіменко Артем	2	2	2	С(6)

Високий – 10% Середній – 65% Низький – 25%

Таблиця 2.6.

Зведені результати бесід на виявлення сформованості основ екологічної культури за операційно-поведінковим критерієм у дітей контрольної групи (в балах) на констатувальному етапі дослідження

№п\п	П.І. дитини	Прагнення дитини до активної взаємодії з природою	Уміння вирощувати рослини, доглядати за тваринами	Навички природоохоронної діяльності	Рівні сформованості
1	Алдошин Анатолій	2	1	1	Н(4)
2	Єременко Марія	2	2	1	С(5)
3	Капорін В'ячеслав	3	2	3	В(8)

№п\п	П.І. дитини	Прагнення дитини до активної взаємодії з природою	Уміння вирощувати рослини, доглядати за тваринами	Навички природоохоронної діяльності	Рівні сформованості
4	Кравченко Матрій	2	1	2	С(5)
5	Михайленко Олеся	2	2	1	С(5)
6	Мінакова Олександра	1	2	1	Н(4)
7	Овчинників Євген	2	1	2	С(5)
8	Новицька Катерина	1	2	2	С(5)
9	Ноздрюхіна Аня	2	2	1	С(5)
10	Позняк Богдан	3	2	3	В(8)
11	Сметана Даніїл	2	1	2	С(5)
12	Сторчійко Владислав	2	2	2	С(6)
13	Толкачова Ірина	2	1	1	Н(4)
14	Шупік Арина	1	1	2	Н(4)
15	Яровий Євген	2	2	1	С(5)
16	Вертюков Ярослав	2	2	2	С(6)
17	Калітіна Даша	3	2	3	В(8)
18	Жирнов Саша	2	3	2	С(7)
19	Кравченко Єгов	2	3	2	С(7)
20	Бердніков Богдан	2	2	2	С(6)

Високий – 15%

Середній – 65%

Низький – 20%

Зведені результати показали, що діти експериментальної та контрольної груп під наглядом дорослих можуть доглядати тварин, вирощувати рослини та та мають елементарні навички здійснювати природоохоронну діяльність.

Графічне зображення рівнів сформованості основ екологічної культури за операційно-поведінковим критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп подано на рис. 2.3.

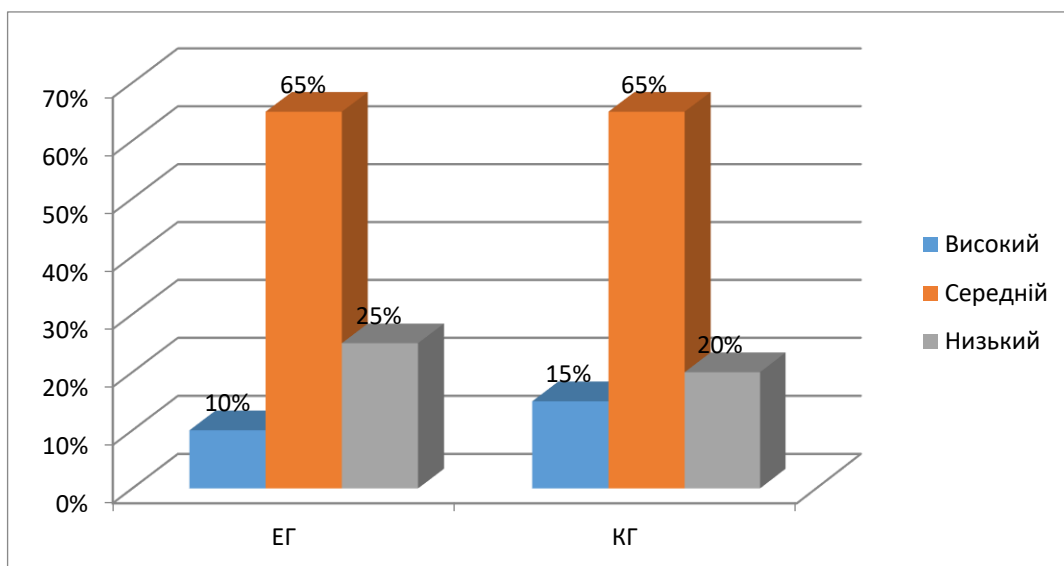

Рис. 2.3. Рівні сформованості основ екологічної культури за операційно-поведінковим критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп на констатувальному етапі дослідження

Дані діаграми 2.3. свідчать про те, що сформованість основ екологічної культури за операційно-поведінковим критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп знаходиться на середньому рівні (60% – в ЕГ та 64% – в КГ).

Отже, результати спостережень за поведінкою дітей, бесід, ігор засвідчили, що рівень екологічної культури дошкільнят експериментальної та контрольної груп невисокий і приблизно однаковий. Діяльність пов'язана з доглядом за рослинами, тваринами в куточку природи не приносить їм особливого задоволення, діти не вміють самостійно ставити мети і досягати її, не завжди помічають красу природи й емоційно відгукуються на неї. У дітей 6-го року життя на момент констатувального експерименту були сформовані знання про різні рослини, тварин, неживі об'єкти природи, які вони могли класифікувати за зовнішніми ознаками і середовищем існування.

2.2. Система роботи з виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя засобом комп'ютерних презентацій

Створюючи систему роботи з дітьми експериментальної групи, яка спрямована на виховання у них основ екологічної культури ми прийшли до висновку, що для її результативності необхідно:

- інтегрувати інформаційні технології в освітній процес закладу дошкільної освіти

- обумовити добір сучасних методів і прийомів навчання, враховуючи особливості дитячої психіки;

- створити банк комп'ютерних презентацій, дидактичних і методичних матеріалів;

- зробити заняття цікавими і насиченими інформацією, яка спонукала б дітей до активної пізнавальної діяльності. Тобто, пропонований вихователем матеріал для пізнання повинен містити елементи надзвичайної, дивовижної несподіваної інформації, такої, що викликає у дітей 6-го року життя інтерес до освітнього процесу і допомагає створити позитивну емоційну атмосферу навчання. Лише такий підхід до організації освітнього процесу сприятиме формуванню основ екологічної культури в дошкільників.

Для виховання основ екологічної культури в дітей старшого дошкільного віку на формувальному етапі дослідження ми використовували створені нами комп'ютерні презентації. Розробляючи систему роботи, ми мали на меті перевірити низку педагогічних умов, які за нашим передбаченням повинні сприяти ефективнішому вихованню основ екологічної культури в старших дошкільників, а саме:

- урахування наявних рівнів екологічної культури в дошкільників;

- урахування вимог до комп'ютерних презентацій для дітей дошкільного віку;

- використання різних видів комп'ютерних презентацій в комплексі;

- доцільний вибір часу для демонстрування презентацій протягом дня;
- застосування засобів фіксації після перегляду презентацій.

Для проведення роботи з виховання основ екологічної культури був складений перспективний план роботи використання комп'ютерних презентацій (додаток Н). Дана тематика презентацій обрана тому, що по-перше, ми брали до уваги те, що діти не знали, чого не вміли стосовно об'єктів природи, а по-друге, основою у формуванні екологічної культури в дітей є виховання у них потреби в спілкуванні з природою, виховання у них естетичних і етичних почуттів, які викликає спілкування з природою, виховання вміння дітей бачити взаємозв'язок між рослинами і тваринами, розуміти, як людина впливає на їхнє життя.

Плануючи показ презентацій ми враховували наявний рівень знань дітей про живі і неживі об'єкти природи: спочатку ми вдосконалювали вміння дітей розрізняти живі та неживі об'єкти природи, формували у них знання про те, що людина є частиною природи й існування людини без природи неможливе, розвивали в дітей почуття відповідальності за природне довкілля. З цієї метою ми використали презентацію «Екологія в картинках. Живе – не живе». Дітям показали слайд із зображенням синиці, корови, води, дерева, квітів, вовка, каменя, сонця, кішки тощо, а вони називали об'єкт і говорили живий він або нії пояснювали чому вони так вважають. У процесі показу презентації діти були активні: Ігор М. – «Вода – неживий об'єкт природи, тому що вона не харчується, не росте», Марина Р. – кішка – живий об'єкт природи, тому що вона народжується, росте, вживає їжу», Дмитро В. «Сонце – неживий об'єкт природи, воно світить, не росте, не вживає їжу» (додаток П). Потім ми довели дітям, що живі та неживі об'єкти одне ціле, єдиний організм.

Другою презентацією – «Людина і природа», ми демонстрували дітям, що людина – це частина природи і розповіли до чого приводить споживацьке втручання людини в природу. На слайді були зображені вирубані ліси, засмічені ставки, машини, заводські труби, які викидами забруднюють

повітря. Діти розглядали картинки на слайдах і розповідали про втручання людини в природу:

Поліна С. «Людина вирубує ліс, тому лісовим тваринам ніде жити, річки висихають, гине риба, повітря стає забрудненим».

Максим Б. «Людина засмічує ставки. Це приводить до забруднення води в ставку, до гибелі рослин на березі. Риба в ставку також гине».

Аня І. «Людина забруднює повітря викидами машин, тому дихати стає важко, люди починають хворіти».

Наступною презентацією «панорама добрих вчинків», на якому зображені діти, які саджають дерева, поливають квіти, допомагають збирати сміття на березі ставка. При цьому діти розповіли, що потрібно робити, щоб виправити негативні наслідки втручання людини в природу. На слайді також зображено сухе дерево. Діти називали добрі справи і тим самим «оживляли» дерево.

Потім ми ознайомили дітей з рослинами, які занесені до Червоної Книги. При цьому пояснювали чому не можна рвати лісові квіти. Розповідь супроводжували слайдами із зображенням рослин, занесених до Червоної книги України (підсніжник, шафран). Навчаючи дітей групувати рослини за зовнішніми ознаками, за місцем вирощування, використовували презентації «Дерево, кущ, рослина», «Що деросте».

Ознайомивши дітей з рослинами, ми провели заняття по ознайомленню дітей з тваринним світом. При цьому були використані презентації «Мешканці лісу», «Хто де живе», «Про зайця-біляка». Слайди презентацій ми підбирали яскраві, але реалістичні щоб зацікавити дітей.

Ознайомлюючи дітей з птахами (додаток Р), ми показували слайди в такій послідовності: зовнішній вигляд птаха, птах вживає їжу, птах у дуплі (гнізді), птах на стовбурі дерева. Після розгляду слайдів ми задавали дітям такі запитання: «Як виглядає птах?», «Чим він харчується?», «Де живе», «Яку роль виконує в природі?». Пропонували дітям розповісти вірші про птахів.

Таня К. розповіла про горобчика і прочитала про нього вірш.

Горобець – невелика пташка з міцним дзьобом. Крило у горобця коротке, хвіст довгий. У забарвленніє коричневі й чорні фарби. Харчується горобець насінням різних рослин. Ще він їсть зерно, яке знаходить на полях і ягоди, що ростуть в садах. Влітку горобчик їсть комах. Може прилетіти на галявинку в ліс, щоб там пошукати їжу. Своїх діток він годує комахами. Горобчики живуть поряд із людьми. Вони роблять гнізда на деревах або під дахами будинків. На зиму ці птахи не відлітають у теплі краї, а залишаються в своїх гніздечках.

Вірш «Горобець із білою бородою».

«Розбігайтесь, людоньки, хто кудюю!

Горобець із білою бородою

Що за диво дивнеє? На віку

вперше бачу бороду отаку.

Може, він старійшина чи мудрець?

Може, він заслужений горобець?

Ні, несе у дзьобику він пір'їнку.

Пригодиться діточкам на перинку»

Л. Костенко

Марина Р. розповіла про синичку і теж прочитала віршик:

«Синичка – маленька пташка. У синиці чорна шапочка, жовта грудка, зелена спинка і гострий чорний дзьобик. Влітку вона їсть комах. Знаходить синичка комах в саду, в сквері – скрізь де є дерева. Взимку синички перелітають ближче до житла людини. Гніздо синичка любить закрите. Особливо їй подобається дупло, яке видовбав дятел. Іноді синички влаштовують свою домівку в стовбурах дерев. А ще вони можуть жити під дахом будинків.»

Віршик про синичку:

Синичка.

У мене за вікном

Їдальня-годівничка,

До неї прилітає
Малесенька синичка...
І весело щєбече до мене:
«Добрий ранок!»
«Смачного, люба пташко!
Для тебе цей сніданок!
Для тебе свіже сало
І сонячне насіння!
Горішків тут чимало-
Даруночків осінніх!»
Стрибає люба пташка
Зове своїх сестричок.
Дивись-на годівниці
Багато вже синичок!

Н. Ярема

Богдан М. прочитав про шпаків вірш-розповідь:

Про шпака

Шпак копіює
Голос інших птахів.
Якщо хоч раз почув
Їхній незвичайний спів.
Шпак парки, не густі ліси
Сквери та сади
Для себе обирає.
Бо там для нього
Завжди їжі вистачає.
Якщо на сад чи виноградник
Опускається згряя шпаків.
То буде на багато
Менше врожаю.

*Завдяки довгим
Та вузьким крилам
Шпаки легко літають.
А як прихисток для себе
Гілки в парках
Та пусті горища обирають.
Влітку і взимку
Шпаки в шпаківнях
Радо поселяються.
Бо поряд із людьми
Спокійно вживаються.*

С. Усенко

Розповіді дітей були цікавими. Попередньо проведена робота виявилася не марною.

Отже, можна сказати, що створена презентація стимулювала активність дітей, вони з зацікавленістю розглядали слайди про птахів і складали по них розповіді, читали вірші.

Ознайомивши дітей з рослинним та тваринним світом, ми формували у них уміння спостерігати за природою, помічати та збирати «скарги», які «надходять» від рослин та тварин, виховували в дітей співчуття, емоційний відгук на реакції живих істот (додаток С).

Діти зібрали скарги від зайченяти, рибки, мурахи, грибочка, ромашки, шпаків. Дошкільники активно обговорювали зміст презентації «Скарги природи», наприклад, Дан Л. розповів про скаргу грибочка: «Не виривайте мене з коренем, а зрізуйте акуратно. А то в лісі перестане пахнути грибами»; Богдана Н. розповіла про скарги ромашки: «Не топчіть мене. Я вам можу допомогти при застуді»; Даша В. розповіла про скаргу ластівок: «Ми до вас повернулися, хотіли привітати вас з весною. А нас ніхто не чекає. Гнізда наші зруйновані. Хіба це правильно?». Таким чином у дітей формувалось бережливе ставлення до природи, діти отримали знання про норми і правила

екологічно обґрунтованої взаємодії з навколишнім світом. Заняття було проведене у першу половину дня, знання дітей були зафіксовані бесідою за змістом презентації та під час прогулянки до парку.

З метою виховання в дітей бережливого ставлення до води ми використали презентацію «Як подорожує краплинка води». Діти ознайомилися із кругообігом води в природі, дізналися про значення води в природі, для чого її треба очищати і як заощаджувати. Розповідали як вони вдома заощаджують воду.

На заняттях з дітьми розглядали такі проблеми як: боротьба із забрудненням води, повітря, ґрунту; правила поведінки в довкіллі; взаємозв'язок тварин, птахів із природою, охорона рідкісних видів. Такі проблемні завдання давали дітям змогу усвідомити зворотну залежність об'єктів природи одне від одного.

Працюючи з природним матеріалом, пригадували з дітьми: з якого дерева шишка, жолудь, суха гілочка, листочки; якими вони бувають у різні пори року; навіщо потрібні деревам і кому стали в пригоді. Для того щоб сформувані у дітей інтерес до отримання нових знань, використовували цікаві методи і прийоми: мовленнєві логічні завдання; створення ситуацій, що спрямовані на виховання позитивних моральних якостей; питання проблемного та оцінювального характеру; загадки. Ефективними є мовленнєві логічні завдання, виконуючи які, діти закріплювали свої знання про правильне природокористування, у них формувалося ціннісне ставлення до природи. Використання мовленнєвих логічних завдань ставило дітей у ситуацію, коли вони змушені використовувати різні прийоми розумової діяльності (порівняння, аналіз). Це активізувало самостійність, учило добирати шляхи розв'язування завдань, робити висновки та узагальнення. Запитання проблемного характеру спонукали дитину до пізнання, розвивали продуктивне мислення і давали новий пізнавальний інтерес. Запитання проблемного характеру використовували як на заняттях, так і поза ним. Створюючи проблемні ситуації, стимулювали допитливість, спонукали дітей

до практичного пошуку відповіді, осмислення причинних зв'язків та залежностей. Водночас діти вчилися обґрунтовувати свої відповіді, судження. Шукаючи відповіді на запитання проблемного характеру, дошкільники закріплювали знання про правила природокористування. Використання цікавих завдань із дитячої наукової літератури та запитань-загадок давало змогу підтримувати постійний інтерес до живої природи як на заняттях, так і у повсякденному житті. Так, на занятті ми досліджували замерзання води, утворення дощу. Саме через досліди старші дошкільники усвідомили спосіб очищення води, повітря. Під час досліду з водою діти самостійно дійшли висновку, як легко забруднити воду, а очистити її дуже важко.

Дітям потрібен був час, щоб зафіксувати отриману нову інформацію і використати її в самостійній діяльності – ігровій, трудовій, художньо-мовленнєвій. Для фіксації знань, ми використовували бесіду за змістом презентацій, спонукали до ігор, художньої діяльності (малювання), трудової діяльності по догляду за тваринами і вирощуванню рослин.

Ми помітили, що заняття з використанням презентації викликали в дітей інтерес, вони швидко запам'ятовували нову інформацію. У процесі самостійної художньої діяльності Артем У., Валерія К., Саша С. малювали природи краплинки, Марині А. подобалося малювати лісові квіти, Матвію Ш., Ігорю М. – домашніх тварин, Саші М., Тетяні К. – птахів на деревах, Дану Л., Даші В. Анатолію А. – садіння дерев весною (додаток У).

Зображувальна діяльність допомагала створити наочний образ. Малюючи річку, за допомогою фарб передавали її «настрій» (якщо вода чиста – річка «весела», а коли забруднена – вона «сумна»). Сонечко взимку – «лагідне», «блискуче», а влітку – «яскраве», «тепле», «радісне». Осінній дощик – «сумний», «холодний», навесні – «веселий», «теплий». Користуючись набутими знаннями, діти мали змогу самостійно відповісти на запитання «Кому потрібне сонечко, дощик?». Таким чином діти у своїй художній діяльності відображали своє бережне ставлення до природи.

2.3. Перевірка ефективності проведеної роботи з використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя

Після проведення формувального етапу дослідження був проведений контрольний зріз, метою якого було перевірити ефективність проведеної роботи з виховання екологічної культури засобом комп'ютерних презентацій.

Завданнями контрольного етапу ми визначили:

- виявлення рівня сформованості основ екологічної культури в дітей контрольної та експериментальної груп;
- порівняння результатів констатувального етапу дослідження з контрольним.

Для проведення контрольного етапу дослідження ми використали ту методику діагностики, що й під час констатувального.

Аналіз відповідей вихованців на запитання бесіди про взаємозв'язок живих і неживих об'єктів навколишнього природного довкілля тарольлюдини в побудові гармонійних відносин з об'єктами природи і збереження довкілля дозволяє стверджувати, що в більшості дошкільників експериментальної (80%) та 60% дітей контрольної груп на момент контрольного експерименту були добре розвинуті уявлення з даного питання. Богдана Н., Даша В., Артем У. (ЕГ) та Олеся М., Катерина Н., Ярослав В. давали розгорнуті відповіді, наводили приклади живих та неживих об'єктів природи. Але 20% дітей ЕГ та 40% дітей КГ давали короткі відповіді на запитання: «Вода потрібна, щоб пити», «повітря потрібно щоб дихати», «сонце – щоб було тепло на Землі,». 60% дітей експериментальної та 45 % дітей контрольної груп самостійно зробили висновок про взаємозв'язок між об'єктами живої і неживої природи.

Проаналізувавши відповіді дітей на контрольному етапі експериментального дослідження, ми виявили, що лише 20% дошкільників ЕГ та 30% дітей КГ мають фрагментарні уявлення про роль людини в побудові гармонійних відносин з об'єктами природи і збереженні

довкілля. 80% дітей ЕГ та 70% дітей КГ добрерозуміють, який внесок вони можуть зробити у збереження природного довкілля, 70% дітей КГ та 50% дітей КГ назвали тварин і рослини, що занесені до Червоної книги України.

Діти експериментальної групи добре справились із завданням на групування тварин і рослин у дидактичних іграх «Хто де мешкає?», «Дерево, кущ, рослина»: 100% дітей ЕГ та 70% дітей КГ самостійно справились із завданнями. Відповіді дітей показали, що з даного питання у дітей відбулися позитивні зміни як у дітей ЕГ так і у дітей КГ. Діти ЕГ розповіли про горобця, синичку, вовка, лисичку та інших запропонованих їм тварин: описали їх зовнішній вигляд, чим живляться, де живуть, яку роль виконують у природі. Відповіді дітей ЕГ, як правило, були емоційними, яскравими, на відміну від розповідей дітей КГ, вони давали повну характеристику тварині. Наприклад, Даша так описала синичку: «Синички – красиві пташки. Вони мають білі щічки і грудку, жовте черевце, а на голові чорна шапочка, спинка зелена, а крила сіро-блакитні. Ранньою весною синиця починає вити гніздо. Ще холодно, тому гніздо вона робить з пуху, пір'я і вовни тварин. Гніздо синиця робить у дуплах, які зробили дятли. А ще синиці самі можуть робити дупло в старому трухломому стовбурі».

Діти ЕГ самостійно назвали особливості поведінки тварин («дятел голосно стукає дзьобом по стовбуру дерева. Так він шукає і дістає із стовбура личинок комах», «сова – нічний птах, коли світить сонце – вона не бачить. Сова вважається мудрим птахом», «павуки роблять павутину, щоб зловити комах собі на обід»; діти правильно назвали звуки, що видають тварини, яку яку вони відіграють роль у природі. Наприклад, Аня І. так розповіла про корову: «корова мукає, вона дає молоко, з якого можна виготовити багато продуктів: сир, масло, кефір, йогурт, сирки. М'ясо корови вживають у їжу, із шкіри шиють взуття», Артем У. цікаво розповів про коня: «кінь рже, коня використовують у роботі – він обробляє землю, перевозить різні речі, він дає людині м'ясо і молоко», «вівця блеє. Вона дає людині молоко, м'ясо. Із вовни вівці роблять шубки, ковдри, тканину» та ін. Страху до свійських тварин діти

не відчували, він спостерігався у розповідях дітей про диких тварин: ведмедя, вовка, лисицю. Кількість дітей ЕГ, що відчували почуття турботи та любові до тварин збільшилося до 60%, решта відповідали, що ставляться до тварин «добре», «гарно».

У 80% дітей ЕГ та 50% дітей КГ на момент контрольного етапу експерименту були сформовані достатні знання про різні рослини. 70% дітей ЕГ та 60% дітей КГ зробити класифікацію рослин за місцем зростання та за зовнішніми ознаками. Діти чітко розподілили запропоновані рослини на такі групи: дерева, кущі, трави.

Спостереження за дітьми під час взаємодії з об'єктами природи показало, що лише 15% дітей не виявляли позитивні емоції від краси природи; на питання «Як змінилися кущі, дерева весною?» більшість дітей ЕГ (60%) дало емоційний, яскравий опис дерев : «Ранньою весною пробиваються перші зелені листочки на деревах. Вони ніжні, мають яскраво зелений колір. Кущі дерева стали зеленими, ошатними». На запитання про умови росту рослин 80% дітей ЕГ відповіли, що для росту рослин треба сонце, вода і поживні речовини.

Діти ЕГ емоційно описували осінній ліс, мовлення їхнє було насичене епітетами «золота осінь», «хвилясті білі хмари плили по ярко блакитному небу. Вони відображались у темній воді річки», «крутий берег річки був покритий різнокольоровим листям». Із опису осіннього лісу дітьми можна зробити висновок, що діти ЕГ більше помічають красу природи від сонячних променів, що пробивались скрізь гілки дерев; яскравих барв неба, яке відображалось у водах річки.

З екологічними задачами діти ЕГ також справились краще: дошкільники розповіли, що природу треба оберігати, не кидати сміття у лісі, не ламати гілки дерев, не рвати лісові квіти.

Перегляд презентації «Скарги природи» позитивно вплинув на дошкільників ЕГ, вони швидко склали скаргу від імені тварин, наприклад: «Рибка говорить: «Мені важко дихати. Будь-ласка очистити воду», «Мураха

каже: «Дивись під ноги, не наступи на мене, я дуже маленька і ти можеш мене не помітити».

Спостереження за дітьми на заняттях показали, що діти ЕГ проявляють інтерес до свійських тварин, квітів (особливо до тих, що ростуть у них удома або на дачі). Діти описували зовнішній вигляд рослин та тварин, розповідали про їх значення у природі. Із відповідей дітей ми зробили висновок про те, що більшість дітей зацікавлена у здобутті інформації про природу. Це підтверджено й активністю дітей під час проведення дослідів з рослинами. Діти уважно слухали вихователя, відповідали на його запитання (чим дихають рослини, для чого рослинам потрібно світло, значення ґрунту для життя кімнатних рослин тощо).

Діти з задоволенням працювали в куточку природи: протирали листя квітів, поливали рослини, міняли воду тваринам і в акваріумі для рибок, давали їм корм.

Із бесіди з дітьми ми з'ясували, що діти вдома доглядають за хом'ячками, рибками, папугами, кішками, собачками. Взимку дошкільники разом із батьками роблять годівниці для птахів, регулярно насипають у них насіння.

У процесі самостійної трудової діяльності діти виготовили годівнички із пластикових пляшок, коробок із допомогою вихователя закріпили їх на гілці дерева.

Знання дітей щодо рослин теж покращились. Більшість дітей (60%) ЕГ вважають, що рослини потрібні для очищення повітря, для корму тваринам. 90% дошкільників вважають, що квіти, декоративні кущівирощують для краси.

Покращились знання дітей і про умови, які необхідні для життя рослин: 60% дітей відповіли, що для рослин потрібні сонце і вода, родючий ґрунт, 30% – світло, тепло і вода. Дошкільники докладно розповіли про догляд за кімнатними рослинами, зазначили необхідність підживлення, рихлення ґрунту. Спостереження за дітьми показали, що більшість дітей ЕГ та КГ (90% та 65% відповідно) правильно поливають кімнатні рослини, рихлять ґрунт,

обережно, під керівництвом вихователя, зривають сухі листки. 55% дошкільників ЕГ самостійно займаються доглядом за кімнатними рослинами у куточку природи. Решті ж дітей треба нагадування вихователя.

Отже, спостереження за трудовою діяльністю дітей у природі показали, що більшість їх працюють із задоволенням. Результати спостереження підтверджені відповідями дошкільників під час бесіди з ними. Проаналізувавши результати бесід, дидактичних ігор, отримані дані занесли до таблиць 2.7, 2.8, 2.9, 2.10, 2.11, 2.12.

Таблиця 2.7

Зведені результати бесід на виявлення сформованості основ екологічної культури за когнітивним критерієм у дітей експериментальної групи (в балах) на контрольному етапі дослідження

№ п\п	П.І. дитини	Бесіда №1	Бесіда №2	Дидактична гра «Хто де мешкає?»	Дидактична гра «Дерево, кущ, рослина»	Рівні сформованості
1	Алдошин Анатолій	2	2	2	2	С (8)
2	Кириченко Тетяна	3	3	2	2	В (10)
3	Кравченко Валерія	3	3	2	2	В (10)
4	Непомняца Богдана	3	3	2	2	В (10)
5	Андрієнко Марина	3	3	2	2	В (10)
6	Володський Дмитро	1	1	1	1	Н (5)
7	Мотрій Саша	2	2	2	1	С(7)
8	Гаркавий Кирило	2	2	2	2	С(8)
9	Лодягин Дан	3	3	2	2	В (10)
10	Марчук Ігор	3	3	3	2	В (11)
11	Граб Свят	2	2	2	2	С (8)
12	Матвієєко Богдан	2	2	1	2	С(7)
13	Радченко Марина	2	2	2	2	С(8)

14	Суховайненко Поліна	1	1	1	1	Н(4)
15	Іщенко Анна	3	3	2	2	В (10)
16	Богдан Максим	1	1	2	2	С(6)
17	Володська Даша	2	2	2	2	С(8)
18	Сидоров Саша	3	3	2	2	В (10)
19	Шевель Матвій	1	1	2	2	С(6)
20	Устіменко Артем	2	2	2	2	С(8)

Високий – 40% Середній – 50% Низький – 10%

Таблиця 2.8.

Зведені результати бесід на виявлення сформованості основ екологічної культури за когнітивним критерієм у дітей контрольної групи (в балах) на контрольному етапі дослідження

№п\п	П.І. дитини	Бесіда №1	Бесіда №2	Дидактич на гра «Хто де мешкає?»	Дидактична гра «Дерево, кущ, рослина»	Рівні сформованості
1	Алдошин Анатолій	1	1	1	1	Н(4)
2	Єременко Марія	2	2	2	2	С(6)
3	Капорін В'ячеслав	3	3	3	3	В(12)
4	Кравченко Матрій	2	2	2	2	С(6)
5	Михайленко Олеся	2	2	1	2	С(7)
6	Мінакова Олександра	1	1	1	1	Н(4)
7	Овчинників Євген	2	2	2	2	С(8)
8	Новицька Катерина	2	1	2	2	С(7)
9	Ноздрюхіна Аня	2	2	1	2	С(7)
10	Позняк Богдан	3	3	3	3	В(12)
11	Сметана Даніїл	2	2	2	2	С(8)
12	Сторчієнко Владислав	2	2	2	2	С(8)

13	ТолкачоваІрина	2	2	2	2	С(6)
14	Шупік Арина	1	2	2	1	С(6)
15	Яровий Євген	2	2	1	2	С(7)
16	Вертюков Ярослав	1	1	1	1	Н(4)
17	Калітіна Даша	3	3	3	3	В(12)
18	Жирнов Саша	1	2	2	1	С(6)
19	Кравченко Єгов	2	2	2	2	С(8)
20	Бердніков Богдан	2	2	1	2	С(7)

Високий – 20%

Середній – 65%

Низький – 15%

Зведені результати показали, що у дітей експериментальної та контрольної груп відбулися позитивні зміни у рівнях сформованості основ екологічної культури за когнітивним критерієм. Діти КГ мають уявлення про навколишнє природне довкілля, як складну систему, в якій взаємодіють живі й неживі об'єкти природи на середньому рівні, у дітей експериментальної групи він наблизився до високого рівня.

Графічне зображення рівнів сформованості основ екологічної культури за когнітивним критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп подано нарис. 2.4.

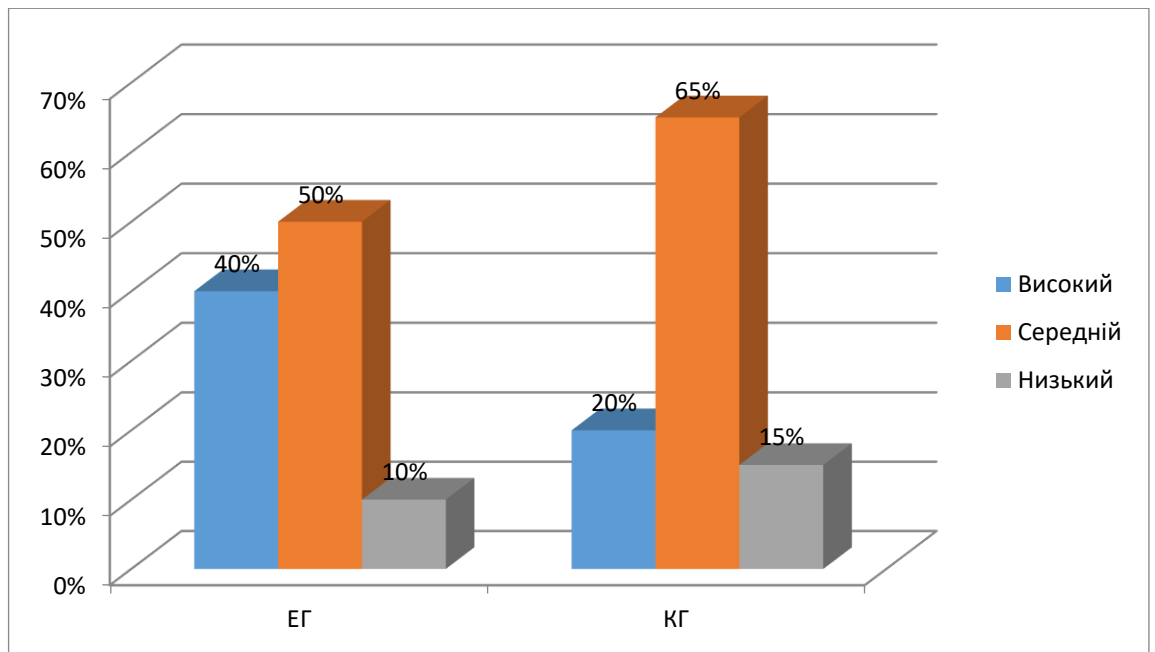

Рис. 2.4. Рівні сформованості основ екологічної культури за когнітивним критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп на контрольному етапі дослідження

Дані діаграми нарисунку 2.4.свідчать про те, що сформованість основ екологічної культури за когнітивним критерієм у дітей експериментальної групи вища.

Таблиця 2.9.

Зведені результати бесід на виявлення сформованості основ екологічної культури за мотиваційно-пізнавальним критерієм у дітей експериментальної групи (в балах) на контрольному етапі дослідження

№п/п	П.І. дитини	Вправа «Опиши осінній ліс»	Спостереження за дітьми під час мандрівки екологічною стежинкою	Розв'язання екологічних ситуацій				Рівні сформованості
				1	2	3	4	
1	Алдошин Анатолій	2	2	2	2	2	2	С(12)
2	Кириченко Тетяна	2	2	2	2	1	1	С(10)
3	Кравченко Валерія	2	2	2	2	2	1	С(11)
4	Непомняща Богдана	3	3	3	3	2	2	В(16)
5	Андрієнко Марина	3	2	2	2	2	2	С(13)

6	Володський Дмитро	2	2	2	2	1	1	C(10)
7	Мотрій Саша	1	1	1	1	1	1	H(6)
8	Гаркавий Кирило	2	2	2	2	1	1	C(10)
9	Лодягин Дан	3	3	3	3	2	2	B(16)
10	Марчук Ігор	3	3	3	3	2	2	B(16)
11	Граб Свят	3	3	3	3	2	2	B(16)
12	Матвієєко Богдан	2	1	1	1	1	1	H(7)
13	Радченко Марина	2	2	2	2	1	1	C(10)
14	Суховайненко Поліна	3	3	3	3	2	2	B(16)
15	Іщенко Анна	3	3	3	3	2	2	B(16)
16	Богдан Максим	2	2	2	2	1	1	C(10)
17	Володська Даша	2	2	2	2	2	2	C(12)
18	Сидоров Саша	2	2	2	2	2	2	C(12)
19	Шевель Матвій	2	1	1	1	1	1	H(7)
20	Устіменко Артем	3	3	3	3	2	2	B(16)

Високий – 35%

Середній – 50 %

Низький – 15 %

Зведені результати бесід на виявлення сформованості основ екологічної культури за мотиваційно-пізнавальним критерієм у дітей контрольної групи (в балах) на контрольному етапі дослідження

№п\п	П.І. дитини	Вправа «Опиши осінній ліс»	Спостереження за дітьми під час мандрівки екологічною стежінкою	Розв'язання екологічних ситуацій				Рівні сформованості
				1	2	3	4	
1	Алдошин Анатолій	1	2	1	1	1	1	Н(6)
2	Єременко Марія	3	3	3	3	2	2	В(16)
3	Капорін В'ячеслав	3	3	3	3	2	2	В(16)
4	Кравченко Матрій	2	2	2	2	1	1	С(10)
5	Михайленко Олеся	2	2	3	2	1	1	С(11)
6	Мінакова Олександра	1	2	1	1	1	1	Н(7)
7	Овчинників Євген	3	3	3	3	2	2	В(16)
8	Новицька Катерина	2	1	2	2	1	1	С(9)
9	Ноздрюхіна Аня	2	2	2	2	1	1	С(10)
10	Позняк Богдан	3	3	3	3	2	2	В(16)
11	Сметана Данііл	2	2	2	2	2	2	С(12)
12	Сторчієнко Владислав	1	2	1	1	1	1	Н(7)
13	Толкачова Ірина	2	1	2	2	1	1	С(9)
14	Шупік Арина	2	1	2	2	1	1	С(9)
15	Яровий Євген	2	2	2	2	1	1	С(10)
16	Вертюков Ярослав	1	2	1	1	1	1	Н(7)
17	Калітіна Даша	3	3	3	3	2	2	В(16)
18	Жирнов Саша	2	2	2	2	1	1	С(10)

19	Кравченко Єгов	2	2	2	2	2	2	С(12)
20	Бердніков Богдан	2	2	2	2	1	1	С(10)

Високий – 25%

Середній – 55%

Низький – 20%

Зведені результати показали, що діти виявили позитивне ставлення до тварин, рослин, неживих об'єктів природи, уміння охороняти природне довкілля у дітей ЕГ наблизилося до високого рівня, вони яскраво, емоційно виражають своє ставлення до навколишніх природних об'єктів, на відміну від дітей контрольної групи.

Графічне зображення рівнів сформованості основ екологічної культури замотиваційно-пізнавальним критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп подано нарис. 2.5.

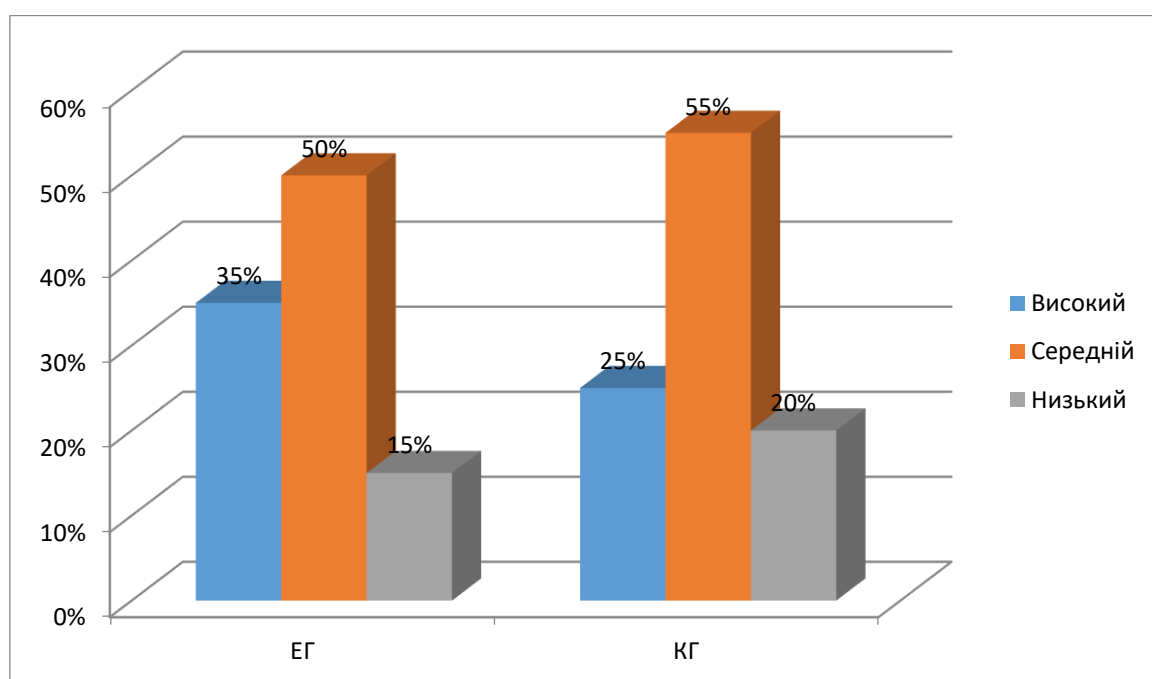

Рис. 2.5. Рівні сформованості основ екологічної культури за мотиваційно-пізнавальним критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп на контрольному етапі дослідження.

Дані діаграми нарисунку 2.5. свідчать про те, що у сформованості основ екологічної культури замотиваційно-пізнавальним критерієм у дітей

експериментальної та контрольної груп також відбулися позитивні зміни, але у дітей експериментальної групи вони помітніші.

Таблиця 2.11

Зведені результати бесід на виявлення сформованості основ екологічної культури за операційно-поведінковим критерієм у дітей експериментальної групи (в балах) на контрольному етапі дослідження

№п/п	П.І. дитини	Прагнення дитини до активної взаємодії з природою	Уміння вирощувати рослини, доглядати за тваринами	Навички природоохоронної діяльності	Рівні сформованості
1	Алдошин Анатолій	2	1	1	Н(4)
2	Кириченко Тетяна	3	2	3	В(8)
3	Кравченко Валерія	2	1	2	С(5)
4	Непомняца Богдана	3	2	3	В(8)
5	Андрієнко Марина	3	2	3	В(8)
6	Володський Дмитро	2	1	2	С(5)
7	Мотрій Саша	2	1	2	С(5)
8	Гаркавий Кирило	1	2	2	С(5)
9	Лодягин Дан	2	2	1	С(5)
10	Марчук Ігор	3	2	3	В(8)
11	Граб Свят	2	1	2	С(5)
12	Матвієєко Богдан	3	2	3	В(8)
13	Радченко Марина	1	2	1	Н(4)

№п\п	П.І. дитини	Прагнення дитини до активної взаємодії з природою	Уміння вирощувати рослини, доглядати за тваринами	Навички природоохоронної діяльності	Рівні сформованості
14	Суховайненко Поліна	2	1	2	С(5)
15	Іщенко Анна	2	2	1	С(5)
16	Богдан Максим	2	1	1	Н(4)
17	Володська Даша	1	2	2	С(5)
18	Сидоров Саша	2	2	2	С(5)
19	Шевель Матвій	2	1	2	С(5)
20	Устіменко Артем	3	2	3	В(8)

Високий – 30% Середній – 60% Низький – 10%

Таблиця 2.12.

Зведені результати бесід на виявлення сформованості основ екологічної культури за операційно-поведінковим критерієм у дітей контрольної групи (в балах) на контрольному етапі дослідження

№п\п	П.І. дитини	Прагнення дитини до активної взаємодії з природою	Уміння вирощувати рослини, доглядати за тваринами	Навички природоохоронної діяльності	Рівні сформованості
1	Алдошин Анатолій	2	1	1	Н(4)
2	Єременко Марія	2	2	1	С(5)
3	Капорін В'ячеслав	3	2	3	В(8)
4	Кравченко Матрій	2	1	2	С(5)
5	Михайленко Олеся	2	2	1	С(5)

Продовження таблиці 2.12.

6	Мінакова Олександра	2	2	1	С(5)
7	Овчинників Євген	2	1	2	С(5)
8	Новицька Катерина	1	2	2	С(5)
9	Ноздрюхіна Аня	2	2	1	С(5)
10	Позняк Богдан	3	2	3	В(8)
11	Сметана Данііл	2	1	2	С(5)
12	Сторчєнко Владислав	3	2	3	В(8)
13	Толкачова Ірина	2	1	1	Н(4)
14	Шупік Арина	1	1	2	Н(4)
15	Яровий Євген	2	2	1	С(5)
16	Вертюков Ярослав	2	2	2	С(6)
17	Калітіна Даша	3	2	3	В(8)
18	Жирнов Саша	2	2	1	С(5)
19	Кравченко Єгов	2	3	2	С(7)
20	Бердніков Богдан	2	2	2	С(6)

Високий – 20%**Середній – 65%****Низький – 15%**

Зведені результати показали, що у дітей експериментальної групи краще ніж у дітей контрольної групи розвинуто вміння доглядати зарослинами та тваринами, краще розвинутий вміння здійснювати природоохоронну діяльність.

Графічне зображення рівнів сформованості основ екологічної культури за операційно-поведінковим критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп подано нарис. 2.6.

Дані діаграми 2.6. свідчать про те, що сформованість основ екологічної культури за операційно-поведінковим критерієм у дітей експериментальної групи вища ніж у дітей контрольної групи.

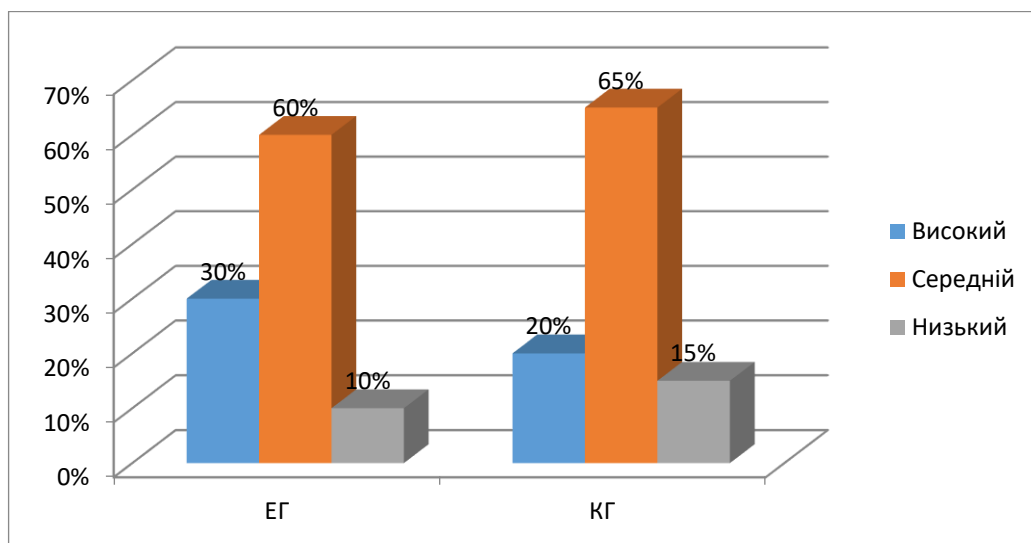

Рис. 2.6. Рівні сформованості основ екологічної культури за операційно-поведінковим критерієм у дітей експериментальної та контрольної груп на контрольному етапі дослідження.

Отже, результати спостережень за поведінкою дітей, бесід, ігор засвідчили, що у рівнях сформованості основ екологічної культури дітей експериментальної та контрольної груп відбулися позитивні зміни за всіма критеріями, проте в експериментальній групі вони суттєвіші. Простежимо динаміку змін, для цього порівняємо дані контрольного етапу дослідження з даними констатувального етапу за всіма критеріями (рис. 2.7, 2.8, 2.9).

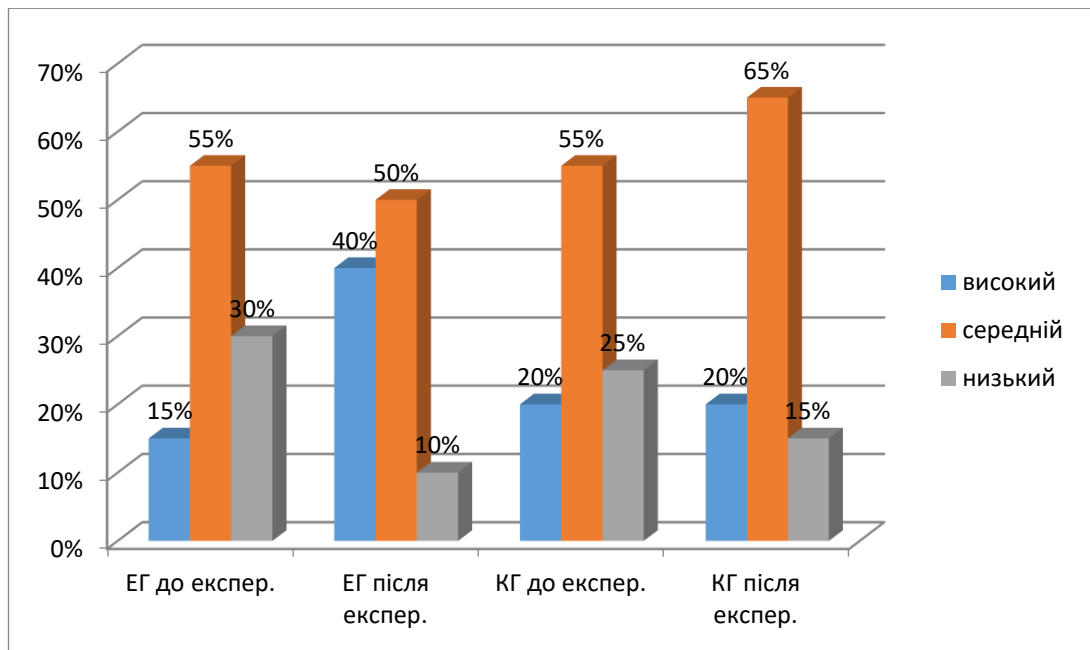

Рис. 2.7. Динаміка змін, що відбулися в дітей ЕГ та КГ у рівнях сформованості основ екологічної культури за когнітивним критерієм.

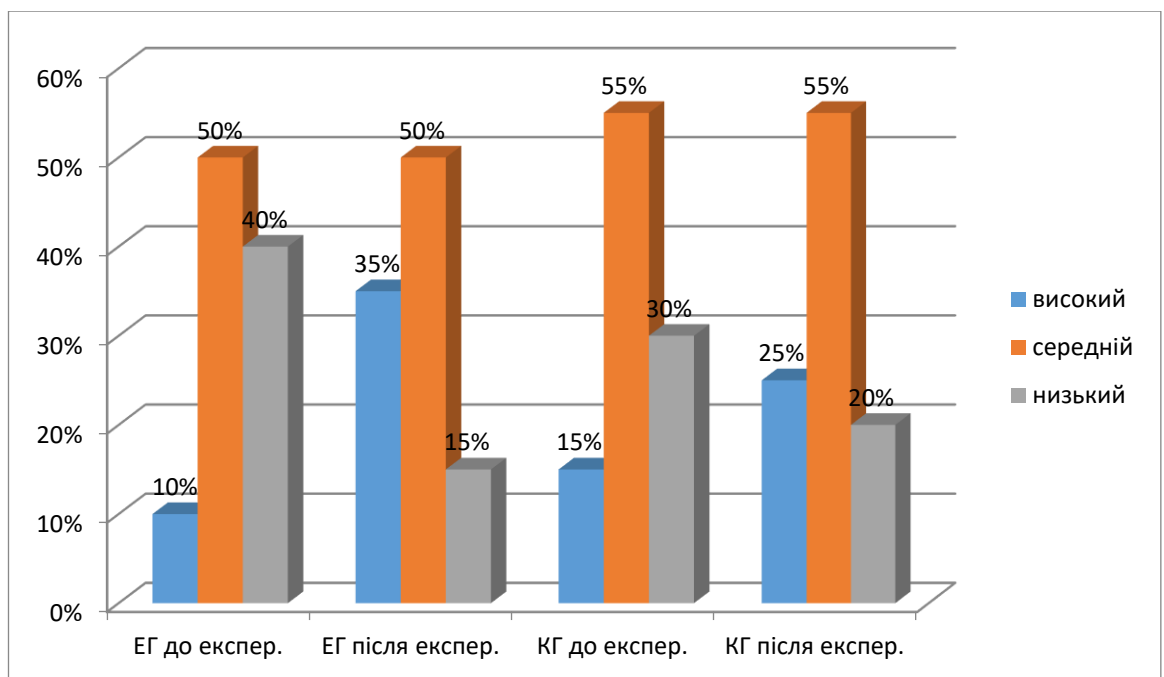

Рис. 2.8. Динаміка змін, що відбулися в дітей ЕГ та КГ у рівнях сформованості основ екологічної культури за мотиваційно-пізнавальним критерієм.

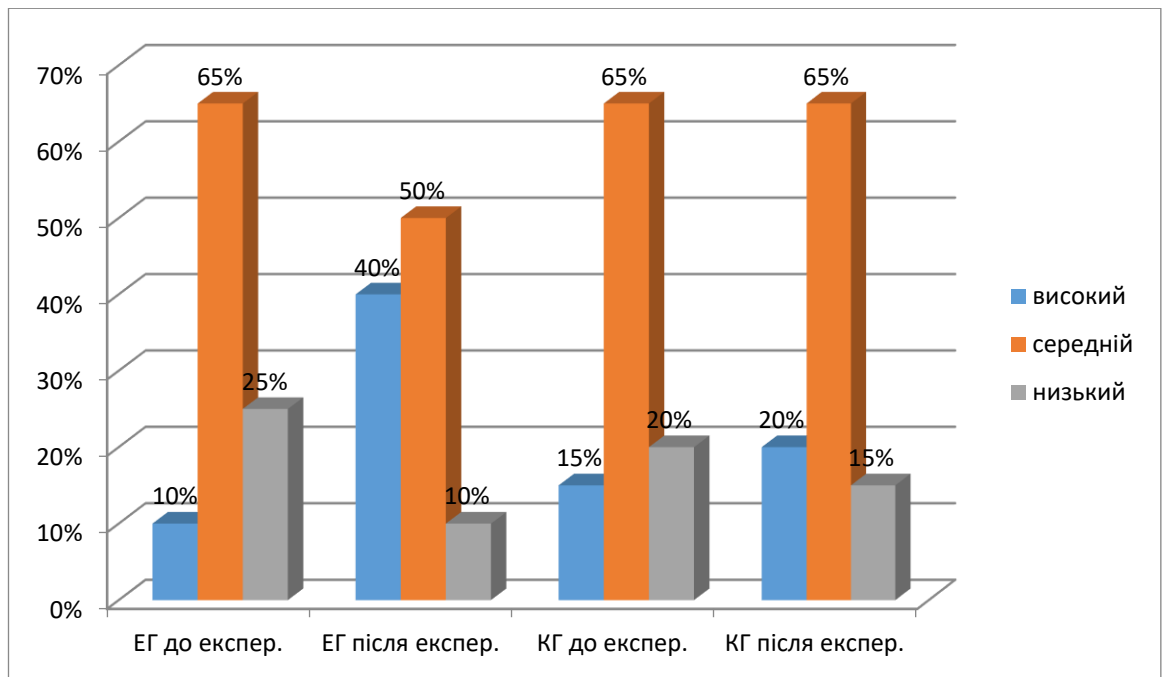

Рис. 2.9. Динаміка змін, що відбулися в дітей ЕГ та КГ у рівнях сформованості основ екологічної культури за операційно-поведінковим критерієм.

Як бачимо у дітей експериментальної та контрольної груп відбулися позитивні зміни. Високий рівень сформованості екологічної культури за когнітивним критерієм у дітей КГ збільшився на 5%, у дітей ЕГ – на 30%, середній рівень у дітей КГ залишився на попередньому рівні – 65%, у дітей ЕГ він зменшився на 15%, низький рівень у дітей КГ зменшився на 5%, у дітей ЕГ – на 15%.

Високий рівень сформованості екологічної культури за мотиваційно-пізнавальним критерієм у дітей КГ збільшився на 10%, у дітей ЕГ – на 25%, середній рівень у дітей ЕГ та КГ залишився на попередньому рівні (50% та 55% відповідно), низький рівень у дітей КГ зменшився на 10%, у дітей ЕГ – на 25%.

Високий рівень сформованості екологічної культури за операційно-поведінковим критерієм у дітей КГ збільшився на 5%, у дітей ЕГ – на 30%, середній рівень у дітей ЕГ зменшився на 15%, у дітей КГ залишився на попередньому рівні – 65%, низький рівень у дітей КГ зменшився на 5%, у дітей ЕГ – на 15%.

Отже, аналіз даних діаграм нарисунках 2.7, 2.8, 2.9 свідчать про те, що у дітей КГ відбулися незначні зміни у рівнях сформованості основ екологічної культури за всіма критеріями, у дітей ЕГ – суттєві, що підтверджує ефективність використання комп'ютерних презентацій у формуванні основ екологічної культури в дітей старшого дошкільного віку.

Методичні рекомендації для вихователів щодо використання комп'ютерних презентацій у процесі виховання основ екологічної культури в дітей 6-го року життя

Для успішного виховання екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку рекомендуємо:

1. Ураховуйте наявні рівні екологічної культури в дошкільників.
2. Ураховуйте вимоги до комп'ютерних презентацій для дітей старшого дошкільного віку (цікавість, доступність, безпечність).
3. Використовуйте комп'ютерні презентації різних видів у комплексі (реалістичні і казкові, лінійні і розгалужені).
4. Доцільний вибір часу для демонстрування презентацій протягом дня.
5. Застосовуйте засоби фіксації отриманих знань після перегляду презентації (бесіда, малювання, інсценування тощо).
6. Плануючи показ презентацій враховуйте наявний рівень знань дітей про живі і неживі об'єкти природи.
7. Спочатку навчити дітей розрізняти живі та неживі об'єкти природи (презентація "Екологія в картинках"), потім довели дітям, що живі та неживі об'єкти одне ціле, єдиний організм (презентація "Людина і природа"). Презентацією "Панорама добрих вчинків" навчити дітей здійснювати природоохоронну діяльність.
8. Ознайомте дітей з рослинами та тваринами, занесеними до Червоної книги, пояснюйте чому їх треба охороняти ("Дерево, кущ, рослина", "Мешканці лісу").
9. Навчити дітей збирати скарги природи ("Скарги природи").
10. Виховуйте бережливе ставлення до води ("Як подорожує краплинка води").
11. Створюйте з дітьми власні презентації (за малюнками дітей).

ВИСНОВКИ

Аналіз літературних джерел і проведене дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

У період дошкілля закладаються основи екологічної культури особистості. Її виховання має сприяти вихованню людини з високою внутрішньою екологічною культурою. Основи екологічної культури формуються у процесі екологічного виховання.

Можливість і успішність виховання основ екологічної культури в дітей дошкільного віку доведено численними педагогічними дослідженнями (Я. Коменський, Й. Песталоцці, Д. Локк, Ж. Руссо, С. Русова, Л. Міщик, С. Ніколаєва, З. Плохій, Н. Рижова, П. Саморукова, О. Терентьева, І. Хайдурова та ін.). Психологами (Л. Венгер, Л. Виготський, В. Давидов, О. Запорожець, В. Мухіна, М. Подьяков, С. Рубінштейн) також доведено, що система знань дітей дошкільного віку може існувати у формі уявлень.

Різні аспекти проблеми екологічного виховання досліджують і сучасні педагоги: А. Волкова, Н. Горопаха, О. Захлебний, І. Зверев, Н. Кот, В. Кондрашова-Діденко, О. Кудрявцева, Н. Лисенко, В. Маршицька, М. Мусієнко, С. Ніколаєва, З. Плохій, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, Н. Рижова та інші.

Аналіз літератури з екологічного виховання дошкільників показав, що єдиного погляду на сутність поняття «екологічна культура» немає. У своїй роботі ми використовуємо таке визначення: екологічна культура – це невід’ємна частина загальної культури людини, яка охоплює різні види діяльності, а також сформовану в результаті цієї діяльності екологічну свідомість людини (інтереси, потреби, установки, емоції, переживання, почуття, естетичні оцінки, смаки тощо). Екологічна культура – це результат екологічного виховання і екологічної освіти дошкільників.

У науковців є різні підходи щодо ознайомлення дітей з природою. Одним із найпоширеніших нині в ознайомленні дітей дошкільного віку з природою є екологічний підхід (Н. Горопаха, Н. Лисенко, С. Ніколаєва,

З. Плохій, О. Соцька та ін.). До основного його пріоритету віднесено екологічну освіту дошкільників (а не тільки засвоєння ними природознавчих та природоохоронних аспектів) – процес, що поєднує екологічне навчання, екологічне виховання, екологічний розвиток (особистісні якості, базові цінності). Такий підхід орієнтує на опанування широкого екологічного змісту, який формує екологічну свідомість особистості – здатність усвідомлювати взаємозв'язки у природних середовищах існування, прогнозувати наслідки їх порушення, прагнути до екологічно доцільної діяльності в природному довкіллі

Сучасні дослідники цієї проблеми С. Дерябо, Г. Пустовіт, В. Ясвін підкреслюють необхідність формування екоцентричного типу екологічної свідомості як регулятора діяльності людей у природі.

Заслуговують також на увагу праці вчених, що займаються вивченням ефективності використання мультимедійних засобів у навчанні дошкільників (С. Дьяченко, С. Новосьолова, Ю. Горвиць, Є. Зворигіна, Н. Кириченко, О. Кореганова та інші). Так, за допомогою комп'ютерних презентацій відбувається первинне ознайомлення дітей з об'єктами та явищами природи, уточнюються і конкретизуються знання дітей про природу, які вони отримані під час безпосереднього сприймання, узагальнюються їх знання про ті чи інші явища природи.

Використання мультимедійних презентацій дозволяють зробити заняття емоційно забарвленими, привабливими, викликають у дитини живий інтерес, є прекрасним наочним посібником і демонстраційним матеріалом, що сприяє достатній результативності заняття.

Успіх використання мультимедійних презентацій у формуванні екологічної культури дошкільників значною мірою залежить від дотримання вимог щодо їх створення, дотримання педагогічних умов їх використання: урахування наявних рівнів екологічної культури в дошкільників; урахування вимог до комп'ютерних презентацій для дітей дошкільного віку; використання різних видів комп'ютерних презентацій в комплексі; доцільний вибір часу для

демонстрування презентацій протягом дня; застосування засобів фіксації після перегляду презентацій.

Для проведення експерименту було визначено критерії когнітивний, мотиваційно-пізнавальний, операційно-поведінковий з відповідними показниками, розроблені методики. На першому етапі дослідження був виявлений переважаючий середній рівень сформованості основ екологічної культури за всіма показниками в експериментальній і контрольній групах.

На другому етапі дослідження була проведена робота з виховання основ екологічної культури в дітей експериментальної групи засобом комп'ютерних презентацій з дотриманням таких педагогічних вимог: 1) урахування наявних рівнів екологічної культури в дошкільників; 2) відбору естетично привабливого, яскравого й реалістичного ілюстративного матеріалу для комп'ютерних презентацій; 3) використання різних видів комп'ютерних презентацій в комплексі; 4) доцільний вибір часу презентацій протягом дня; 5) використання засобів фіксації знань дітей після перегляду презентацій.

При використанні комп'ютерних презентацій дотримувалася принципів систематичності, послідовності.

За допомогою комп'ютерних презентацій у дітей старшого дошкільного віку формувалися знання про живі й неживі об'єкти природи. Учили їх доглядати до домашніми тваринами, кімнатними рослинами. Знання, отримані дошкільниками фіксували в бесідах за змістом презентацій, у самостійній діяльності, зокрема малюванні.

Ефективність проведеної роботи була підтверджена контрольним етапом дослідження, який засвідчив суттєві позитивні зміни, що відбулися в дітей експериментальної групи: їх рівень сформованості основ екологічної культури за трьома критеріями підвищився від 10 до 30%.

Отже, гіпотеза підтверджена, мета досягнута, завдання виконані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (новаредакція) / Науковий керівник: А. М. Богущ. К. : Видавництво, 2012. 26 с.
2. Беленька Г., Науменко Т., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навч.-метод. Посібник. К.: Генеза, 2013. 112 с.
3. Біла І. Вчимо дивитися, бачити й творити. Дошкільне виховання. № 4. 2004. С. 14–18.
4. Білан О. І. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Львів, 1996. 71 с.
5. Борак Н. А., Маркова О. С. Підвищення якості освітньо-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі засобами ІКТ. Навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 114 с.
6. Бусленко В. Організація еколого-оздоровчої роботи в дошкільному навчальному закладі. Дитячий садок. 2004. С. 21–23.
7. Вашуленко Т. Екологічні ланцюжки. Дошкільне виховання. № 7, 1997. С. 18–20.
8. Веретеннікова О. О. Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою. К.: Вища школа. 1999. 365 с.
9. Висоцька Є. «Я землі цієї паросток зелений...». Дошкільне виховання. № 8. 2001. С. 20.
10. Виховуємо захисників природи. Бібліотека вихователя дитячого садка. № 34. 2006. С. 114–120.
11. Воробей Г. Є. Екологічне виховання дітей з допомогою казок В. Сухомлинського. Бібліотека вихователя дитячого садка. № 23. 2005. С. 1–70.
12. Впровадження та поширення інформаційно-комунікаційних технологій у роботі дошкільного навчального закладу з дітьми, педагогами, батьками та громадськістю : тематичний збірник праць / упоряд. : А. А. Волосюк; за редакцією Л. А. Шишолік. Рівне : РОППО, 2015. 85 с.
13. Галуза С. Любіть весняну Україну. Палітра Педагога. № 1. 2005. С. 5–7.

14. Горопаха Н. М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне: Волинські обереги, 2001. 212 с.
15. Горопаха Н. М. Методика ознайомлення дітей з природою. К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. 432 с.
16. Глухова Н. Емоційне спілкування дитини з природою як умова творчого осягнення світу. Дошкільне виховання. 2001. № 10. С. 8–10.
17. Глухова Н. Перший крок до природи. Дошкільне виховання. № 3. 2005. С. 45–47.
18. Глухова Н. Стан довкілля – турбота кожного із нас. Дитячий садок. № 25–26. 2004. С. 44–49.
19. Гурьев С. В. Информационные компьютерные системы как эффективное средство в образовательном средовище детей дошкольного возраста. URL : http://256.ru/pedagogics/guriev_stat_i.php (дата зверення 30.09.19).
20. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). Дошкільне виховання. 1994. № 2.
21. Дерябо С. Д., Ясвин В. А. Экологическая психология. Ростов на Дону : Феникс, 1996. 480 с.
22. Діденко В. Ф., Діденко Л. В., Кондрашова-Діденко В. І. Людина і світ : Словник. К. : Віра-Р, 1998. 88 с.
23. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. К. : Академвидав, 2012. 352 с.
24. Дорошенко З. Складові інформаційно-освітнього середовища сучасного дитячого садка. Дитячий садок, 2011. № 2. С. 10–12.
25. Дяченко Т. Мандруємо екологічного стежиною. Дошкільне виховання. № 5. 2002. С. 28.
26. Дяченко С. В. Підготовка майбутніх вихователів до виховання основ комп'ютерної грамотності старших дошкільників : автореферат на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Луганск, 2009. 20 с.
27. Еколого-економічний тлумачний словник-довідник / А. В. Толстоухов, Л. А. Волкова, Н. М. Білоус. К. Академвидав, 2003. 256 с.

28. Зайцева Л. І. Виховання у старших дошкільників науково-практичного досвіду в сфері природно-предметного довкілля : теоретико-методичний аспект : монографія; НАПН України, Ін-т пробл. Виховання. Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2012. 381 с.
29. Закон України «Про дошкільну освіту». Київ : Преса України, 2001. 80 с.
30. Зебзеєва С. Т. Про форми і методи екологічної освіти дошкільників. Дошкільне виховання. 2000. № 7. С. 18-21.
31. Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : навчальний посібник. Вінниця, ТОВ «Планер». 2011. 220 с.
32. Калашник В. Екологічна стежина для розвитку. Дошкільне виховання. 2011. № 4. С. 27–29.
33. Комплексна додаткова освітня програма «Дитина в дошкільні роки» / К. Л. Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛИПС», 2011. 187 с.
34. Комп'ютерні технології в роботі з дітьми: курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» / укладач: О.І.Чекан. Мукачєво: МДУ, 2016. 123 с.
35. Кот Н. М. Про нові аспекти змісту екологічного виховання дошкільників. Бердянський державний педагогічний університет. Збірник наукових праць № 2. Педагогічні науки. Бердянськ, 2005. С. 54–59.
36. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ : Преса України, 1997. 80 с.
37. Крутій К. STREAM-освіта дошкільнят : виховуємо культуру інженерного мислення. Дошкільне виховання. 2016. № 1. С. 3-7.
38. Леус І. Створення мультимедійної презентації. Вихователь – методист дошкільного закладу. 2012. № 8. С. 50–55.
39. Лисенко Н. В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Львів : Світ, 1994. 144 с.
40. Лисенко Н. Використання спостережень в роботі з екологічного виховання дошкільників. Дитячий садок. 2004. № 25–26. С. 10–44.

41. Лисенко Н. В. Еко-око : дошкільник пізнає світ природи : навчальний посібник. К. : Слово, 2015. 352 с.
42. Луцинська О. В. Комп'ютерні технології у роботі з дітьми. Львів : Львівський національний університет ім. І. Франка, 2017. 43 с.
43. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. К.: Вища школа, 1974. 354 с.
44. Мусієнко М. М. Екологія : Тлумачний словник. К.: Либідь, 2004. 376 с.
45. Ніфонтова С. Н., Гаштова О. А., Жук Л. Н. Цикл розвиваючих цільових і тематичних екскурсій для дітей 4-7 років. К. : ТОВ «Видавництво «Дитинство-Прес», 2010. 112 с.
46. Николаева С. Н. Методика екологического воспитания дошкольников. М. : Академия, 2001. 184 с.
47. Осин А. В. Мультимедиа в образовании. Шкільна бібліотека плюс, 2005. № 9. С. 11–24.
48. Павлюк Т. О. Навчання дітей старшого дошкільного віку лічби з використанням комп'ютера : автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. К., 2012. 20 с.
49. Плохій З. П. Екологічне світобачення дошкільнят. Дошкільне виховання. 2009. № 27. С. 15–18.
50. Плохій З. П. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу (інноваційні підходи). Дошкільне виховання. 2010. № 7. С. 6–10.
51. Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільників. К : Редакція журналу Дошкільне виховання, 2002. 173 с.
52. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника : навч.-метод. Посіб. До Базової прогр. Розв. Дитини дошк. Віку «Я у Світі». К. : Світич. 2010. 144 с.
53. Потін А. Ф., Медвідь В. Г. Екологія: основи теорії і практики: Навчальний посібник. Львів : Новий світ, Магнолія Плюс, 2003. 296 с.
54. Присяжнюк Л. Екологічна казка у роботі зі старшими дошкільнятами. Дошкільне виховання. 2014. № 9. С. 20-24.

55. Присяжнюк Л. А. Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою : інвайроментальний вимір. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. С. 191-194.

56. Присяжнюк Л. А. Організація активно-дієвого пізнання дошкільниками природи в контексті педагогіки емпauerменту. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів звітної науковопрактичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. С. 44-48.

57. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (новаредакція). Ч. 2. Від трьох до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та інші. К. : «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с.

58. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та інші. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 264 с.

59. Проскура О. В., Кочина Л. П., Кузьменко В. У., Кудикіна Н. В. Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина». 2013.

60. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долина та інші. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 104 с.

61. Пустовіт Л., Скопенко О., Сюта Г., Цимбалюк Т. Словник іншомовних слів. К. : Довіра, УНВЦ «Рідна мова». 2002. 1017 с.

62. Романовська Д. Світ навколо нас – і я його частинка. Еколого-психологічний тренінг. Психолог. № 21. 2006. С. 16–24.

63. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб : Питер, 2000. 712 с.

64. Різник Л. Горнися до природи – не матимеш пригоди. Дошкільне виховання. 2001. № 8. С. 18.

65. Серебрякова Т. А., Бакіна Н. А. Експерсії як засіб виховання екологічної культури. Довідник старшого вихователя дошкільної установи. 2010. № 9. С. 20–25.
66. Скребець В. Екологічна психологія. Психолог. № 9. 2006. С. 5–7.
67. Стойко О., Ліпанова Є. Інформаційно-комунікаційні технології в роботі дитсадка. Палітра Педагога. 2012. № 6. С. 6-9.
68. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибр. Твори: У 5-ти т. Т. 3. С. 303.
69. Соцька О. Від знань та емоцій до екологодоцільної поведінки. Дошкільне виховання. 2014. № 11. С. 24-27.
70. Тарасенко Г. Екологія дитинства : полілог науково-педагогічних підходів. Дошкільне виховання. 2014. № 5. С. 3-4.
71. Тарасенко Г. С. Проблеми виховання дошкільників у контексті інвайроментального підходу. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця : Корзун Д. Ю., 2013. Вип. 2. – С. 8-14.
72. Тарасенко Г. С. Середовищний підхід до виховання дітей : аспект інноватики. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2014. С. 8-15.
73. Тарасенко Г. Щоб серце відгукнулось на красу : Середовищний підхід до організації освітнього процесу. Дошкільне виховання. 2015. № 6. С. 10–15.
74. Терентьева Е. Ф. Формирование у детей 6 лет первоначальных знаний о единстве организма и среды. Л. 1980. 171 с.
75. Фіцула М. М. Педагогіка : Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К. : Академія, 2000. 544 с.
76. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. К. : Освіта, 1993. 360 с.

Список дітей

1. Гаврильченко Ілля
2. Єременко Марія
3. Капорін В'ячеслав
4. Кравченко Матрій
5. Михайленко Олеся
6. Мінакова Олександра
7. Овчинників Євген
8. Новицька Катерина
9. Ноздрюхіна Аня
10. Позняк Богдан
11. Сметана Данііл
12. Сторчійко Владислав
13. Толкачова Ірина
14. Шупік Арина
15. Яровий Євген
16. Вертюков Ярослав
17. Калітіна Даша
18. Жирнов Саша
19. Кравченко Єгов
20. Бердніков Богдан

Експериментальна група

1. Алдошин Анатолій
2. Кириченко Тетяна
3. Кравченко Валерія
4. Непомняща Богдана
5. Андрієнко Марина
6. Володський Дмитро
7. Мотрій Саша
8. Гаркавий Кирило
9. Лодягин Дан
10. Марчук Ігор
11. Граб Свят
12. Матвієско Богдан
13. Радченко Марина

- 14.Суховайненко Поліна
- 15.Іщенко Анна
- 16.Богдан Максим
- 17.Володська Даша
- 18.Сидоров Саша
- 19.Шевель Матвій
- 20.Устіменко Артем

**Критерії діагностики рівня сформованості екологічної культури в дітей
6-го року життя**

Когнітивний критерій

1.1. Наявність системних знань про навколишнє природне довкілля, як складну систему, в якій взаємодіють живі й неживі об'єкти природи. Усвідомленість, що без неживих об'єктів (води, повітря, світла і сонячного тепла) не можуть існувати живі об'єкти (рослини і тварини);

1.2. Наявність системи знань про найпоширеніших представників тваринного і рослинного світу. Наявність вмінь групувати представників природного довкілля за зовнішніми ознаками (дерева, кущі, трави; звірі, птахи, комахи), місцем популяції;

1.3. Розуміння, що важливу роль в процесі побудови гармонійних відносин з об'єктами природи і збереження довкілля в цілому відіграє людина.

Мотиваційно-пізнавальний критерій

2.1. Дитина емоційно позитивно реагує на об'єкти та явища природи. Висловлює елементарні емоційні судження, позитивно мислить;

2.2. Дошкільник виявляє готовність до сприймання та здобуття пізнавальної інформації про природу;

2.3. Дитина виявляє співчуття, емоційно відгукується на реакції живих істот; завдяки антиципації, намагається об'єктивно оцінювати власну поведінку у природному середовищі та дії інших.

Операційно-поведінковий критерій

3.1. Прагнення дошкільника до активної взаємодії з природою (пізнавальна, трудова, дослідницька діяльність);

3.2. Дитина володіє вміннями вирощувати рослини, доглядати зарослинами та тваринами;

3.3. Дитина володіє навичками природоохоронної діяльності (виготовляє годівнички, підгодовує тварин взимку) бережно ставиться до природи.

Питання для проведення бесіди про взаємозв'язок живих і неживих об'єктів навколишнього природного довкілля таролі людини у його збереженні

Мета: з'ясувати чим є дитина уявлення про навколишнє природне довкілля, як складну систему, в якій взаємодіють живі й неживі об'єкти природи.

1. Якою буває природа? (живою та неживою)
2. Що таке жива природа? (Жива природа – це усе, що народжується, живиться, дихає, росте, розмножується, відмирає.)
3. Чи є людина об'єктом живої природи (так, вона народжується, росте, харчується)
4. Назви об'єкти неживої природи (повітря, сонце, земля, пісок, каміння тощо)
5. Кому сонце дарує своє тепло і світло? (рослинам, тваринам, рибкам, лісам, полям, квітам)
6. Що дають нам рослини? (Вони очищують повітря, годують людей, птахів, тварин. Лікують людей)
7. Як ви гадаєте чи можливе життя на землі без сонця? Чому? (Ні. Завдяки сонечку всеростеї квітне).
8. Чи можна прожити без повітря? (Ні, повітря потрібно для дихання людини, тварин, рослин)
9. Для чого потрібна вода? (Вода потрібна для росту рослин, для пиття тваринам, людині).
10. Що робить людина для збереження природи?
11. Зроби висновок про взаємозв'язок між об'єктами живої і неживої природи? (Між об'єктами живої і неживої природи існує тісний взаємозв'язок, вони не можуть існувати окремо).

Бесіда «Роль людини у побудові гармонійних відносин з об'єктами природи і збереження довкілля»

Мета: з'ясувати чи розуміє дитина роль людини у побудові гармонійних відносин з об'єктами природи і збереження природного довкілля.

1. Яким чином людина пов'язана з навколишнім природним довкіллям? (людина охороняє навколишнє природне довкілля)
2. Як саме людина охороняє тварин? Що ти можеш зробити для збереження тварин? (Підгодовує взимку, лікує хворих тварин, створює заповідники для тварин, не знищує гнізда птахів, мурашники тощо).
3. Як людина охороняє рослини? Що ти можеш зробити для збереження рослин? (заносить у червону книгу рослини, які зникають у природі; не ламає їх, доглядає за ними (прополює, поливає).
4. Як ви вважаєте для людей, тварин та всього живого, яка потрібна вода та повітря? Чому? (Чисті. Тому що ми ним дихаємо, а коли повітря забруднене ним важко дихати).
5. Що забруднює повітря та воду? (Дим, вихлопні гази, злив відходів у воду)
6. Що ти можеш зробити для збереження води, світла? (своєчасно закривати крани, вимикати світло).
7. Що ти можеш зробити для збереження ґрунтів? (збирати сміття, не кидати його на землю).
8. Яку роль відіграє людина у збереженні навколишнього природного довкілля? (Вона будує гармонійні відносини між об'єктами навколишнього природного середовища).

Дидактична гра «Хто де мешкає?»

Мета: виявити знання дітей про найпоширеніших представників тваринного світу, вміння групувати їх за зовнішніми ознаками, місцем популяції.

Обладнання. Картинки з зображенням господарського двору, лісу, неба, верхівок дерев, луку. Картинки різних тварин: коня, корови, свині, собаки, kota; вовка, лисиці, ведмедя, зайця, тигра, слона. Картинки птахів: голублячи, синиці, дятла, сороки, снігура, сови, качки. Картинки комах: метелика, бджоли, мурашки, мухи. Картинки риб: карась, сом, щука.

Хід гри.

Дітям роздають картинки з зображенням лісу, степу, водоймища, верхівок дерев, ферми, небата тварин. Завдання дітей: розподілити тварин по їх домівкам (дитина має покласти тварину на зображення її «дому»).

Після виконання завдання провести бесіду з дітьми.

Бесіда «Хто де живе?»

Мета: виявити знання дітей про тваринний світ і розуміння залежності зовнішнього вигляду та поведінки тварин від умов їх існування.

1. Яких домашніх тварин ти знаєш? Яких свійських тварин ти знаєш? Чому вони так називаються?
2. Яких диких тварин ти знаєш? Чому вони називаються дикими?
3. Які тварини живуть у лісі?
4. Які тварини живуть у воді?
5. Які тварини більшу частину життя поводять у повітрі? Як вони пересуваються?
6. Які тварини живуть у жаркій місцевості, наприклад в Африці?
7. Чи живуть тварини, у тих краях, де холодно? Які це тварини? Що допомагає їм не замерзнути?
8. Які тварини занесені до Червоної книги України? Назви тих, які знаєш?

Дидактичний матеріал для проведення гри:

Ліс

Водоймище

Верхівки дерев

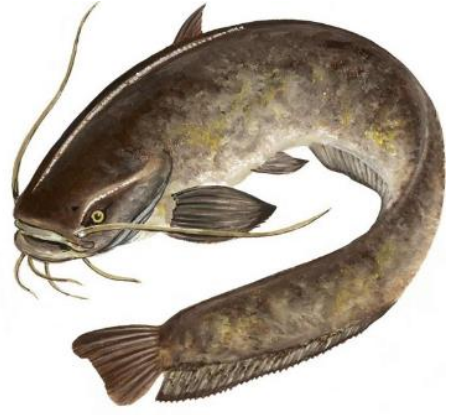

Луг

Господарський двір

Дидактична гра «Дерево, кущ, рослина»

Мета: виявити знання дітей про рослини, вміння їх групувати.

Обладнання: картки з зображенням різних дерев, кущів, трав (квітів), фішки трьох кольорів.

Хід гри

Вихователь роздає дітям картинки з зображенням різних дерев, кущів, трав (квітів), фішки трьох кольорів (червону, жовту, зелену). Дітям потрібно червоною фішкою відмітити трави (квіти), зеленою фішкою – дерева, жовтою – кущі. Після виконання роботи, аргументувати свій вибір.

Питання для проведення бесіди:

1. Які рослини квітника тобі відомі?
2. Які рослини, що ростуть на городі, ти знаєш?
3. Які рослини саду ти знаєш?
4. Які рослини лісу тобі відомі?
5. Які рослини ростуть у полі? На луці?
6. Чи можуть рослини рости у воді? Назви ті, які знаєш.

Дидактичний матеріал для проведення гри

Вправа «Опиши осінній ліс»

Мета: З'ясувати емоційну реакцію дитини на об'єкти та явища природи.

Інструкція дитині

Уважно подивись на картини і опиши, що ти бачиш на одній із них (на вибір).

Спостереження за пошуково-дослідною діяльністю дитини

Мета: виявити готовність дитини до сприймання та здобуття пізнавальної інформації про природу

Тема заняття: «Як живеш, квіточко?»

Програмовий міст: уточнити і розширити знання дітей про рослини; підвищити пізнавальну активність дітей у їхній самостійній пошуково-дослідницькій діяльності; закріпити знання про те, що для росту рослин необхідні світло, тепло, поживний ґрунт, вода, повітря; дослідницьким шляхом довести, що рослини є частиною живої природи. Виховувати бережливе ставлення до рослин, працьовитість, бажання доглядати за кімнатними квітами.

Попередня робота:

Спільна робота дітей і вихователя у куточку природи.

1. Експерименти, досліді:

- з ґрунтом (чорнозем, глина, пісок);
- з впливом повітря на життя рослин;
- з розмноження кімнатних рослин різними способами (живцювання, висадка насіння, цибулин).

Читання художніх творів про кімнатні рослини (казок, легенд, віршів, загадок). Розгляд ілюстрацій «Світ кімнатних рослин».

Обладнання:

1. Мікрофон.
2. Лист з науково-дослідницького інституту.
3. Рослини: фікус, фіалки, цибуля, пшениця.
4. Збільшувальне скло (на кожну дитину).
5. Бейджики, білі халати.
6. Пластикові стаканчики з чистою водою, паперові серветки.
7. Пластикові стаканчики з глиною, піском, чорноземом.

8. Таблички на столи з назвами відділів: «Повітря», «Вода», «Ґрунт», «Світло», «Розмноження».

I. Вступна частина.

Привітання

дітей:

Я

всміхаюсь сонечку –

Здрастуй, золоте!

Я всміхаюсь квіточці –

Хай вона росте!

Я всміхаюсь дощику –

Лийся, мов з відра!

Друзям усміхаюся,

Зичу їм добра.

(Л.Д. Нечай-Горбачук)

Пригадайте, який лист ви отримали від вчених Сумського аграрного університету. Я зараз нагадаю вам його зміст (вихователь читає). *«Шановні колеги Малої Академії наук. Звертається до вас декан факультету з вивчення рослин. Ми розпочали роботу над темою «Кімнатні рослини в житті людини». Пропонуємо вам також включитися в роботу. Проведіть низку дослідів і доведіть, що кімнатні рослини – частина живої природи. Результати вашої роботи будуть розглянуті на конференції».*

І от сьогодні до нас з'їхалися вчені з різних наукових інститутів. Тож давайте розпочнемо нашу наукову конференцію. Ви готові?

Любі діти! Щоб ученими вам стати, треба багато всього знати.

Тож ви, діти, не зівайте, на питання швидко відповідайте!

МОЗКОВИЙ ШТУРМ

1. Як називають модель земної кулі?
2. Зелені плями на глобусі – це?
3. Де можуть рости рослини?
4. Твоя улюблена рослина ?

5. Як ти доглядаєш за кімнатними рослинами?
6. Навіщо кактусу колючки? (Колючки у кактуса – це його листочки. Вони можуть бути короткими, довгими, м'якими, гострими. Колючки захищають від жари і тварин, які їдять кактуси, щоб отримати воду, що міститься у стеблі).
7. Назви кімнатні лікарські рослини (Каланхоє, алое, герань, традесканція).
8. Яка рослина виділяє кисень вночі? (Кактус).
9. Що робити, якщо рослині тісно в горщику? (Пересадити її у більший горщик).
10. Яку рослину називають цілителькою? (Орхідею, тому що вона здатна очистити будь-який хворий організм. Білі – роблять людину красивішою, червоні – насичують силою та енергією, жовті – сприяють творчості).
11. Чи потрібно розмовляти з рослинами ? (Так)

(Діти відповідають на запитання та займають свої місця за столами з табличками:

- 1 – «Світло»,
- 2 – «Вода» ,
- 3 – « Повітря» ,
- 4 – «Ґрунт» ,
- 5 – «Розмноження».

Одягають бейджики з написами: «Вчений Ваня» («Вчена Оля» тощо), «Лаборант Саша» («Лаборант Катя»). Лаборанти одягають білі халати.

II. Основна частина.

Вихователь: Тож вчені лаборанти вже готові приступити до роботи. Я теж сьогодні не вихователь, а старший науковий співробітник (одягає бейджик). Пропоную розпочати роботу збору наших вчених.

До нас надійшло питання із зали (зачитує): «Які умови необхідні для росту рослин?»

Діти: вода, світло, ґрунт, повітря.

Старший науковий співробітник (вихователь): А що найголовніше? Ми провели дослід і дізналися, що квіти всмоктують воду через корені. Вода рухається по стеблу до листочків і квітів.

Лаборант: Ось як це відбувалось.

1. Поставили в склянку з водою білу гвоздику.
2. Додали у воду червоної фарби.
3. Через три дні квітка стала рожевою, тому що вода пройшла по стеблу до квітки.

Старший науковий співробітник (вихователь): Дякую. Я пропоную всім науковим відділам відтворити цей дослід. Але замість стебла квітки взяти серветку, скатати її, щоб утворилася довга полосочка (показує). Опускаємо полосу в склянку з водою .

– Що трапилось ? (Серветка стала мокрою).

Ось так водарухається по стеблу рослини, розповсюджуючи поживні речовини до листків і квітів.

Старший науковий співробітник (вихователь):

- Скажіть, в яку пору року рослини поливають частіше? (Влітку).
- Чому? (Тому що спекотно, ґрунт швидко сохне)

Із зали надійшло запитання до науковців з відділу «Світло» (зачитує).

- Чому майже всі рослини мають зелений колір листя? Що допомагає їм бути зеленими?

Вчений: Листочки рослин вбирають світло, воно допомагає рослині дихати і харчуватися. Якщо рослині не вистачає світла, то вона може загинути.

Лаборант: Ми провели дослід. Одну цибулю пророщували на підвіконні, а іншу – в шафі. Порівняйте колір їх листя. Цибуля, що вирощувалася на підвіконні має темний колір, а цибуля, що вирощена у шафі – має світлозелений колір.

Старший науковий співробітник (вихователь): Отже, рослинам необхідне світло.

Лаборант ставить квітку на підвіконня.

Старший науковий співробітник (вихователь): Я теж провела дослід. Герань поставила біля вікна і не повертала його.

– Що трапилось? (Усе листя повернулось у бік сонця).

Отже, рослини, як і все живе на землі, вміють рухатися.

Старший науковий співробітник (вихователь): Наступне питання до вчених з відділу «Повітря»: Як ви вважаєте, чим дихають рослини? У них є ніс, легені?

Вчений: Ні, квіти дихають листками, коренями. І тому листя треба мити, протирати пил. Ґрунт у горщику треба рихлити, щоб повітря потрапляло до коренів.

А зараз візьміть кожен своє збільшувальне скло, і розгляньте листя фіалок, які стоять у вас на столах.

– Чим вкриті листочки фіалки? (маленькими ворсинками)

Ці ворсинки допомагають рослинкам дихати. Якщо на них накопичується пил та бруд, то повітря погано потрапляє до рослин.

– Як же очищувати такі рослини від пилу? (за допомогою м'якої сухої щіточки або пензлика).

Зараз я пропоную вам очистити фіалки від пилу, а лаборанту із відділу «Повітря» протерти фікус вологою серветкою.

Психогімнастика «Квіточка»:

Я – маленька квіточка. Я повільно расту. Я піднімаю свої листочки до сонечка. Мої пелюсточки вмиваються холодною ранішньою росою. Мої листочки колихає легенький вітерець. Він кружляє зі мною у вальсі. Я – квіточка. Я приємно пахну. Я дарую свої пахоці сонечку, небу, землі, і всім-всім людям.

Старший науковий співробітник (вихователь): Наступне запитання надійшло від наших колег до науковців з відділу «Ґрунт».

– Яке значення має ґрунт для життя кімнатних рослин?

Вчений: Ми провели дослід. В один день ми посіяли пшеницю у різний ґрунт. У перший горщик ми насипали глину, у другий – пісок, а в третій –

чорнозем. Усі рослини вирости різні зарозміром. Найкраща рослина вирости у чорноземі.

Старший науковий співробітник (вихователь): Давайте перевіримо, чому так сталося. (Проводиться дослід на здатність різного ґрунту пропускати воду).

У вас на столах знаходяться стаканчики з різними видами ґрунту. У першому – глина, у другому – пісок, у третьому – чорнозем. Наливаємо однакову кількість води у стаканчики з ґрунтом.

– Що трапилось? Чи гарно пропускає глина воду? (Ні, вода залишається на поверхні глини, а значить і повітря погано потрапляє до коренів рослини. Квітка повільно росте у глиняному ґрунті). Розглянемо стаканчики з піском.

– Як пройшла вода? (Швидко. Отже, швидко проходить і швидко висихає. Рослина не отримує достатньої вологи і також росте повільно).

– Візьміть стаканчик з чорноземом, розгляньте його. Які висновки ви можете зробити? (Чорнозем гарно всмоктує воду, довго залишається зволуженим).

Отже, найкраще рослини почувають себе у чорноземі, який містить поживні для рослин речовини.

Старший науковий співробітник (вихователь): І ось надійшло останнє запитання до вчених з відділу «Розмноження».

– Скажіть, з чого може вирости квітка?

Вчений: Ми провели дослід і з'ясували, що квіти можуть вирости з насінинки, з цибулинки, з живця, з листочка. (Лаборант демонструє пророщені рослини).

Старший науковий співробітник (вихователь): Залишилося з'ясувати головне питання нашого збору:

– «Рослини – це частина живої природи?» (Так).

Вчені лаборанти: Рослини, як і люди, народжуються, ростуть, рухаються, харчуються, дихають, хворіють. Рослинам, як і людям, для життя необхідне сонце, вода, повітря.

Старший науковий співробітник (вихователь): Я думаю, що наші вчені гарно виконали своє завдання.

III. Заключна частина.

І завершимо роботу зборів девізом, який завжди допомагає нам:

Досліджуєм природу,

Допомагаєм їй.

В рослинці бачим вроду,

Даруєм дружбу їй.

Досліджуєм природу,

Природа – це наш дім !

Розв'язання екологічних задач

Мета: виявити здатність дитини співчувати та емоційно відгукуватися на реакції живих істот; виявити спроможність дитини оцінювати власну поведінку в навколишньому природному довкіллі та дії інших.

1. «Оля з мамою йшли до дошкільного закладу. Біля дороги вони побачили ромашку. Дівчинці захотілося порадувати свою маму, подарувати їй цю гарну квітку. Оля вже простягларуку, щоб зірвати ромашку, тараптом побачила на пелюсточці краплинку роси. А в краплинці відбивалося сонечко, блакитне небо й висока тополя. Задивилася дівчинка на краплинку й не зірвала квітку».

Чому Оля не зірвала квітку?

А що б зробили Ви?

2. «Одного разу Миколка і Сашко пішли на прогулянку до лісу. Посеред галявини вони побачили озеро з блакитною, прозорою водою, у якій плавали білосніжні лебеді. Але що це? Навколо озера розкидано багато сміття, яке залишили люди після відпочинку. Хлопчикам стало неприємно, але вони не знали, що робити далі. Як би почувалися ви на місці дітей? Що б вчинили ви в цій ситуації?»

3. Вихователь починає речення, а діти закінчують його.

- Якби зайчєня, що дрижить під кущиком, уміло говорити, сказало б...
- Якби рибка із брудної річки могла говорити, вона б сказала...
- Якби мураха, на яку зараз наступлять, встигла сказати...

4. Що буде, якщо:

- діти будуть розоряти пташині гнізда? А ти розорєєш пташині гнізда?
- діти будуть ламати гілки дерев? А ти ламаєєш гілки дерев?
- діти будуть кидати склянки у водойми? А ти кидаєєш склянки у водойми?
- люди не будуть підгодовувати диких тварин узимку? А підгодовуєєш диких тварин узимку?

Мандрівка екологічною стежиною. Весна

Мета. виявити готовність дитини до сприймання та здобуття пізнавальної інформації про природу

Хід:

Запропонувати дітям мандрівку екологічною стежиною і провести спостереження за об'єктами природи навесні.

- Як змінилися кущі, дерева? Чому?

- Які умови потрібні для росту рослин?

- Як ви гадаєте, рослини прокинулися?

Обстежити дерева і в разі потреби надати їм допомогу.

Організація трудової діяльності по догляду зарослинами

Мета: виявити вміння дітей доглядати зарослинами

Організація трудової діяльності по догляду зарослинами

Мета: виявити вміннями дітей доглядати зарослинами

Запитання дітям:

1. Для чого людина вирощує рослини?
2. Які умови необхідні для росту рослин?

Завдання дітям:

3. Розпушити ґрунт у квітнику.
4. Видалити відмерлі листя на рослинах.
5. Полити квіти.
6. Протерти листя серветкою.

Організація трудової діяльності по догляду за тваринами

Мета: виявити вміння дітей доглядати за тваринами

Запитання для дітей:

1. Які тварини є у вас вдома?
2. Хто доглядає за домашніми тваринами?

Завдання дітям:

1. Почистити клітки, у яких мешкають хом'ячки, морські свинки.
2. Змінити воду тваринам.
3. Приготувати і насипати їм корм.

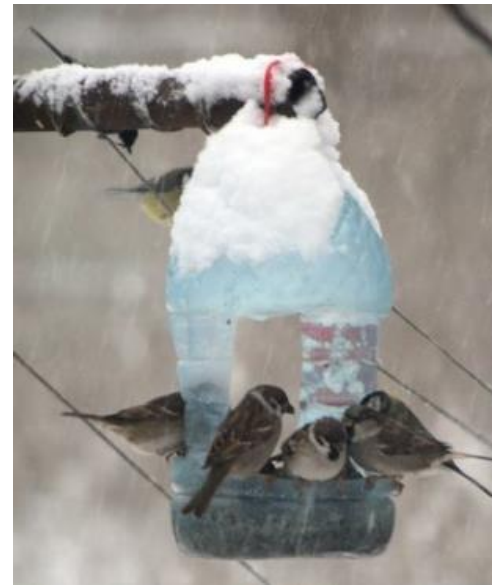
Організація трудової діяльності по виготовленню годівнички для птахів

Мета: виявити у дітей навички природоохоронної діяльності, зокрема вміння виготовляти годівнички для птахів.

Завдання дітям:

Виготовити годівничку із пластикової пляшки:

- наполовину зрізати пляшку, або вирізати в ній отвір достатнього діаметру, аби пташки без проблем змогли дістати з пляшки їжу.
- прилаштувати до пляшки мотузку.
- закріпити годівничку на гілці дерева ізасипати в неї корм.

Перспективний план використання комп'ютерних презентацій для виховання екологічної культури в дітей експериментальної групи

Дата і час перегляду комп'ютерної презентації	Назва комп'ютерної презентації	Мета перегляду
13.03. перша половина дня	«Екологія в картинках. Живе - неживе»	Вчити дітей розрізняти живі та неживі об'єкти природи. Формувати знання про те, що людина є частиною природи існування людини без природи неможливе. Розвивати в дітей почуття відповідальності за природне довкілля.
27.03 перша половина дня	«Ліс», «Дерево, кущ, рослина»	Формувати уявлення дітей про ліс, удосконалювати вміння дітей групувати рослини за зовнішніми ознаками.
3.04 друга половина дня	«Що деросте?»	Удосконалювати вміння групувати рослини за місцем їх вирощування
20.03. перша половина дня	«Мешканці лісу», «Заєць-біляк»	Формувати у дітей знання про найпоширеніших представників тваринного і рослинного світу. Виховувати готовність до сприймання та здобуття пізнавальної інформації про природу. Формувати позитивне ставлення дітей до живої природи.
10.04 перша половина дня	«Хто де живе?»	Удосконалювати вміння групувати представників тваринного світу за місцем популяції.
17.04 Перша половина дня	«Скарги природи»	Удосконалювати вміння дітей спостерігати за природою, помічати та збирати «скарги», які «надходять» від рослин та

		тварин і допомагати їм. Виховувати співчуття, емоційний відгук на реакції живих істот.
24.04 друга половина дня	«Як подорожує краплинка води»	Продовжувати формувати в дітей знання про різні стани води в докільлі, про її властивості, значення для усього живого. Формувати у дітей прагнення до активної взаємодії з природою.
30.04 перша половина дня	«Повітря навколо нас»	Продовжувати формувати в дітей уявлення про повітря, його властивості, значення для живої природи.
8.05 друга половина дня	«Місце людини у природному докільлі»	Продовжувати формувати в дитини розуміння, що важливу роль у процесі побудови гармонійних відносин з об'єктами природи і збереження докільля в цілому відіграє людина.
15.05 перша половина дня	«Бережи природу!»	Продовжувати формувати навички природоохоронної діяльності (вирощування та догляд зарослинами, підгодовування тварин, економія води, світла тощо).
22.05 Перша половина дня	«Екскурсія по заповідним місцям рідного краю»	Продовжувати ознайомлювати дітей з тваринами і рослинами рідного краю. Формувати готовність дітей до сприймання та здобуття пізнавальної інформації про природу.

Тема заняття: «Малятам про екологію»

Програмовий зміст. Дати дітям уявлення про екологію, як науку; продовжувати вчити розрізняти живі та неживі об'єкти природи. Закріплювати знання про те, що людина є частиною природи існування людини без природи неможливе. Довести, що юнекологи – це діти, які люблять природу, турбуються про неї. Розвивати почуття відповідальності. Виховувати бажання турбуватися про природу.

Матеріал. Іграшка Мудра Сова, презентація «Екологія в картинках», модель «сухого (нешасного) дерева», листочки із зеленого паперу.

Хід заняття:

В групу приходить Мудра Сова і пропонує подивитись фільм «Екологія в картинках».

– А що таке екологія? (Міркування дітей).

– Різні науки вивчають природу. Ботаніка вивчає рослини, зоологія – наука про тварин. А є особлива наука, що досліджує, яким чином рослини і тварини пов'язані між собою, як вони пристосовуються до життя в природі, і як вони самі впливають на природу. Ця наука зветься екологія, її назва означає «дім». Природа – це спільний дім і для рослин, і для тварин, і для людей. Ця наука не тільки допомагає нам зрозуміти природу, але й навчає, як її зберегти.

Перегляд презентації «Екологія в картинках».

Перший слайд «Жива та нежива природа». На слайді картинки

Довести дітям, що живі та неживі об'єкти одне ціле, єдиний організм.

Дидактична гра «Живе – неживе».

Другий слайд «Людина і природа». Людина – частина природи.

Розповісти дітям, до чого приводить втручання людини в природу.

Третій слайд «Панорама добрих вчинків».

Творча робота «Зроби сухе дерево зеленим».

Діти добрими справами «оживляють» дерево.

Підсумок заняття.

Тема: «Бережіть ліси - джерело добра й краси».

Програмовий зміст: продовжувати формувати уявлення дітей про ліс, його значення для життя людини. Показати дітям структуру лісового масиву, ланцюги живлення, характерні для нього. Розвивати інтерес до природи рідного краю. Виховувати екологічне ставлення до лісу – джерела добра й краси.

Матеріал. Слайдова презентація «Ліс» та художнє слово по темі.

Хід заняття:

Люди, бережіть ліси –

Джерело добра й краси!

Щоб росли по всіх долинах

Сосни, в'язи та ялини.

Бережіть ліси!

Білці, куниці та ведмежаті

Ліс – церодина й житло.

Кожній тварині хочеться мати

Дім, де є мирі тепло.

- Як ви розумієте зміст цього вірша?

- Як ви думаєте, дерево може плакати?

Перегляд презентації «Ліс»

- А що станеться, коли зрубати в лісі багато дерев?

Розповісти дітям, що виробляють з деревини.

Вправа «Як ми можемо допомогти лісові».

Ліс нас пригощає малиною, горішками, грибами, суницями...

А що ми можемо зробити для лісу?

Добрий вчинок.

Допоможемо лісу – відремонтуємо книги в нашій бібліотечці. Вивести разом з дітьми правила поведінки в лісі.

Тема. Птахи прилетіли.

Програмовий зміст: продовжувати ознайомлювати дітей із птахами, виховувати турботливе, доброзичливе ставлення до птахів, бажання піклуватися про них.

Попередня робота: спостереження за птахами, бесіда про птахів, вивчення віршів про птахів,

Словник: активізувати вживання назв птахів; вводити узагальнювальні слова.

Хід заняття

Вихователь.

Весела, гарна й кучерява

Маленька дівчинка — Весна.

Біжить, сміється, сіє трави,

Усе пробуджує від сну.

– Діти, яка порароку зараз у нас в гостях? Чому ви думаєте, що це весна?
(Діти називають ознаки весни.)

Вихователь. А чому не видно птахів? Давайте з вами проспівемо закличку:

Пташок викликаєм із теплого краю:

Летіть, соловейки, на нашу земельку,

Спішіть, ластівоньки, пасти корівоньки!

(Наекрані слайд із зображенням птахів)

Вихователь.

Нумо, діти, поспішайте.

Друзів своїх зустрічайте.

Птахи до нас прилетіли.

– Погляньте, скільки птахів завітало до нас. Давайте спробуємо пригадати, як вони називаються.

Діти. Сорока, снігур, горобець, чапля, голуб, сова, шишкар, лелека.

Вихователь. Чи всіх цих птахів ми бачили взимку?

Діти. Ні, одні птахи відлітали у вирій, інші – зимували у нас.

Вихователь. Як називаються птахи, які відлітали?

Діти. Перелітні.

Вихователь. А ті, що залишалися зимувати?

Діти. Зимуючі.

Дидактична гра «Перелітні – зимуючі»

Діти розподіляються на дві групи. Перша група «збирає» – перелітних пташок, друга – зимуючих. (*Ластівка – перелітний птах, в серпні вона відлітає у вирій. Горобець – зимуючий, залишається зимувати в нас.*)

Вихователь. А що ви ще можете розповісти про птахів?

Діти переглядають презентацію «Птахи».

Давайте опишемо зовнішній вигляд, особливості будови тіла (з яких частин складається тіло: голова, тулуб, лапи, крила, хвіст).

Діти розповідають про птаха за запитаннями:

- Який вигляд має пташка?
- Як пересувається?
- Чим харчується?
- Де живе?
- Яке значення пташки в природі і житті людини?
- Які про нього складені вірші, загадки, прикмети?

(Діти складають розповіді.)

Вихователь.

Зустрілися дві пташки: одна – в клітці, а інша – на волі. Поміркуйте, про що можуть говорити пташки, які живуть в різних умовах: одна в неволі, а інша – в лісі? Одна живе на всьому готовому, але в клітці, а іншій доводиться самій шукати собі їжу, рятуватися від ворогів, проте, вона вільна.

(*Міркування дітей.*)

Вихователь. Давайте пригадаємо, як ми піклуємося про наших птахів.

Діти. Годуємо взимку, робимо шпаківні весною тощо.

Вихователь. А чому ви піклуєтеся про птахів? (*Відповіді дітей.*)

Вихователь пропонує дітям вивчити прислів'я «Де багато пташок, там немає комашок» і просить пояснити його зміст.

Підсумок заняття.

Конспект заняття «Бесіда про зайця-біляка»

Програмний зміст. Закріпити й узагальнити знання дітей про зайця-біляка, про його зовнішній вигляд, звички, про те, як готується до зими.

Попередня робота і підготовка до заняття. Перегляд відеофільмів, розучування віршів. До заняття зроблена презентація «Заяць-біляк».

Хід заняття.

Вихователь пропонує дітям уважно переглянути презентацію про зайця-біляка.

Вихователь (звертаючись до дітей з питаннями). Скажіть, діти, кого ви побачили на екрані? Що роблять зайчики? Якого кольору шубка у зайченят? Як ви думаєте, чому зайчики намальовані в білих шубках?

– Настала зима, стало холодно, зайці-біляки злиняли, у них виріс теплий м'який пушок – підшерстя, а шубка стала красивого білого кольору. А навіщо зайцю узимку потрібна така шубка? Узимку на білому снігу заєць-біляк в сірій шубці буде далеко видний своїм ворогам – вовкам, лисицям, а в білій шубці його не побачать. Крім того, сіра шубка в зайця-біляка не така тепла, вона літня, а біла – тепла, тепер білка й взимку не змерзне.

– Подивіться, діти, щераз на слайд. Що ви бачите в зубах зайця? Як ви думаєте, чому кора дерева пошкоджена? Хто її погриз? А чим ще харчується заєць-біляк? (харчується пагонами широколистяних порід – дуба, клена, ліщини. Велика роль у харчуванні належить горобині, черемшині, вільхи, ялівцю, шипшині. Якщо може, то взимку заєць розкопує і поїдає трав'янисті рослини і ягоди; годується сіном в стогах).

– Правильно ви відповіли. Заєць харчується взимку корою дерев, сіном, ягодами горобини тощо).

– А хто з вас бачив живого зайця-біляка? Розкажіть, де ви його бачили. Згадайте, які ми вчили вірші про зайця-біляка.

Діти розповідають про зайця-біляка і читають вірші, відгадують загадки.

Наприклад: «Літом-сірий, взимку – білий, короткий хвіст, живе в лісі, стрибає спритно, любить морквину. Хто це?» Діти відгадують, потім самостійно по черзі описують різних тварин, зображених на слайдах презентації, загадують про них загадки.

Тема заняття: «Книга скарг природи»

Програмовий зміст: продовжувати вчити дітей спостерігати за природою, помічати та збирати «скарги», які «надходять» від рослин та тварин і допомагати їм; вчити розв'язувати моральні ситуації; розвивати уважність, спостережливість; виховувати уміння співпереживати, турбуватися про природу.

Попередня робота: екскурсія до парку, спостереження за рослинами, спостереження за тваринами у живому куточку, бесіди про тварин та рослин.

Матріал: слайди презентації з тваринами та рослинами (грибом, ромашкою, шпаком).

Хід:

- Діти, чи бувають випадки, коли у вас з'являються сльози?
- Коли це буває?
- Природа теж жива, і коли її ображають, вона теж плаче.

Вихователь починає речення, а діти закінчують його.

- Якби зайчєня, що дрижить під кущиком, уміло говорити, сказало б... (показ слайда з зайцем під кущем)
- Якби рибкаїз брудної річки могла говорити, вона б сказала... (показ слайда з річкою, в яку вливається брудна вода)
- Якби мураха, на яку зараз наступлять, встигла сказати... (показ слайда з мурашником і людиною біля нього)

Розповідь дітей про добрі вчинки, які вони зробили (підгодували пташку, полили рослинку і т.д.).

Дітям показують слайд з грибом, ромашкою, шпаком. Вони розповідають їх скарги.

Нікіта Б. : «Скарга грибочка. Не виривайте мене з коренем, азрізуйте акуратно. А то в лісі перестане пахнути грибами».

Аня Г.: «Скарга ромашки лікарської. Я вам можу допомогти при застуді. Не топчіть мене».

Ліза Л.: «Скарга ластівок. Ми до вас повернулися, хотіли привітати вас з весною. А нас ніхто не чекає. Гнізда наші зруйновані. Хіба це правильно?»

Діти, що ви зрозуміли сьогодні?

Відповіді дітей.

Сподіваюсь, дітки, що ви завжди будете пам'ятайти про те, що тваринам й рослинам теж буває боляче.

Тема заняття: «Краплинка-мандрівниця»

Програмовий зміст:розширити знання дітей про різні стани води в довкіллі, про її властивості, значення для усього живого;вчити дослідним шляхом визначати стан та якості води; розвивати спостережливість, інтерес до пошуково-дослідницької діяльності, вміння робити висновки. Виховувати бажання берегти водніресурси нашої країни.

Матеріал. Іграшкова краплинка, слайди презентації із зображенням різних водоймищ, річок, схеми з зображенням кругообігу води в природі; склянки з водою, сіль, склянка з мильною водою; прислів'я.

Хід заняття

В гості до дітей приходить Краплинка.

Я – Краплинка невеличка,

В мене є малі сестрички,

І по світу ми гуляємо,

Всіх водою напуваємо.

Але де живемо, не знаємо.

Дітки, нам допоможіть,

Де живемо розкажіть.

Діти разом з Краплинкою переглядають презентацію «Як подорожує краплинка води». Потім діти розповідають, де живуть краплинки і відповідають на запитання вихователя: «Як ви вважаєте, скрізь вода однакова?»

Дослід «Прісна і солоні вода».

– Як ви розумієте слово прісна? (Вода без запаху й смаку).

Розглянути слайди і визначити, де яка вода.

– Жива вода дає життя

Всьому живому в світі.

Якщо живе жива вода,

Тоді земля у квітах.

– Яку воду можна назвати живою?

Спостереження за склянкою, в якій вода з пральним порошком.

– Яка вода в склянці – жива чи мертва?

– Як потрібно поводитись людям, щоб вода була живою?

– Яке значення має вода для життя людини і природи в цілому?

Розв'язання проблемних ситуацій. Наекрані слайд із презентації з зображенням води, що витікає з крану, забруднена вода витікає у річку з труби, беріг ставка забрудненого сміттям.

Заучування прислів'їв:

Чиста вода – хворобі біда.

Бережи воду, бо загубиш вроду.

Закрути тугіше кран, щоб не витік океан.

Малюнки дітей

Малюнок Валерії К.
«Пригоди краплинки»

Малюнок Артема У. «Пригоди краплинки»

Марина А. «Первоцвіт»

Даша В. «Садіння дерева»

Тетяна К. «Природа»

Саша М. «Птах на дереві»